

Fiszka tematyczna

NIEUCZCIWE WARUNKI UMOWNE

Ochrona konsumentów stanowi podstawowy wymóg prawa Unii, zapisany zarówno w Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), jak i w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”).

Artykuł 169 TFUE przewiduje zatem, że dążąc do popierania interesów konsumentów i zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, Unia przyczynia się do ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i interesów gospodarczych konsumentów, jak również wspierania ich prawa do informacji, edukacji i organizowania się w celu zachowania ich interesów. Artykuł 38 karty stanowi zaś, że zapewnia się wysoki poziom ochrony konsumentów w politykach Unii.

W ramach realizacji tego celu ochrony interesów konsumentów Unia ustanowiła w dyrektywie 93/13/EWG¹ system zwalczania nieuczciwych warunków umownych. Dyrektywa ta przewiduje minimalną harmonizację systemu przepisów dotyczących nieuczciwych warunków umownych, wprowadzając definicje i kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunków umownych, określając skutki tych warunków oraz wprowadzając odpowiednie i skuteczne środki prawne ochrony w formie skargi wnoszonej albo do organu sądowego, albo do organu administracyjnego w celu spowodowania zaprzestania ich stosowania.

Ustanowiony w ten sposób system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca – zarówno pod względem siły negocjacyjnej, jak i ze względu na stopień poinformowania – i w związku z tym godzi się on na postanowienia sformułowane wcześniej przez przedsiębiorcę, nie mając wpływu na ich treść.

Celem niniejszej fiszki tematycznej jest przedstawienie ogólnego zarysu podstawowych orzeczeń Trybunału w tej dziedzinie.

¹ Dyrektywa Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

SPIS TREŚCI

I. ZAKRES STOSOWANIA DYREKTYWY 93/13	3
1. Zakres stosowania ratione loci: stosowanie dyrektywy 93/13 w braku elementu transgranicznego	3
2. Zakres stosowania ratione materiae: pojęcia „przedsiębiorcy” i „konsumenta”	3
3. Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13	7
3.1. Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze	7
3.2. Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian	12
4. Regulacje krajowe zapewniające wyższy poziom ochrony konsumentów	15
II. UZNANIE ZA „NIEUCZCIWY WARUNEK UMOWY” W ROZUMIENIU ART. 3 DYREKTYWY 93/13	18
1. Pojęcie „nieuczciwego warunku umowy”	18
2. Pojęcie „warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane”	22
3. Pojęcie „znaczącej nierównowagi” na niekorzyść konsumenta	23
III. OCENA NIEUCZCIWEGO CHARAKTERU WARUNKU UMOWNEGO	26
1. Kryteria oceny	26
2. Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości	28
IV. UPRAWNIENIA I OBOWIĄZKI SĄDU KRAJOWEGO	34
1. Kompetencje sądu krajowego	34
2. Obowiązek badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego	35
2.1. Zakres obowiązku	35
2.2. Granice obowiązku	38
3. Zarządzenie środków tymczasowych	45
4. Ocena nieuczciwego charakteru zapisu na sąd polubowny	45
V. SKUTKI STWIERDZENIA NIEUCZCIWEGO CHARAKTERU WARUNKU	48
1. Skutki umowy zawierającej nieuczciwe postanowienie umowne	48
2. Zastąpienie nieuczciwego warunku	50
3. Inne skutki	56
4. Ograniczenie w czasie skutków stwierdzenia nieważności	61
VI. ŚRODKI MAJĄCE NA CELU ZANIECHANIE STOSOWANIA NIEUCZCIWYCH WARUNKÓW UMOWNYCH	64
1. Pozwy zbiorowe lub w interesie publicznym	64
2. Gwarancja prawa do skutecznego środka prawnego	68
3. Szczególne zasady proceduralne	74

I. Zakres stosowania dyrektywy 93/13

1. Zakres stosowania *ratione loci*: stosowanie dyrektywy 93/13 w braku elementu transgranicznego

Wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Sziber (C-483/16, [EU:C:2018:367](#))²

Umowy o kredyt denominowane w walucie obcej – Przepisy krajowe przewidujące szczególne wymogi proceduralne dla zaskarżenia nieuczciwego charakteru

Spór w postępowaniu głównym toczył się między osobą prywatną a węgierskim bankiem i dotyczył żądania stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków znajdujących się w zawartej w celu nabycia mieszkania umowie kredytu, uruchomionego i spłacanego w forintach węgierskich (HUF), lecz denominowanego we frankach szwajcarskich (CHF) na podstawie kursu wymiany obowiązującego w dniu płatności.

W odniesieniu do zakresu zastosowania dyrektywy 93/13 Trybunał wyjaśnił, że ma ona zastosowanie również do sytuacji, które nie zawierają elementu transgranicznego. Zdaniem Trybunału normy zawarte w prawodawstwie Unii, które harmonizuje w państwach członkowskich szczególną dziedzinę prawa, mają zastosowanie niezależnie od czysto krajowego charakteru sytuacji rozpatrywanej w postępowaniu głównym (pkt 58).

2. Zakres stosowania *ratione materiae*: pojęcia „przedsiębiorcy” i „konsumenta”

Wyrok z dnia 22 listopada 2001 r., Cape i in. (sprawy połączone C-541/99 i C-542/99, [EU:C:2001:625](#))

Pojęcie „konsumenta” – Przedsiębiorca zawierający z innym przedsiębiorcą stanowiącą wzorzec umowy umowę zakupu towarów lub usług wyłącznie na rzecz swoich pracowników

U podstaw sporów leżały dwie umowy dotyczące dostawy maszyn do automatycznej dystrybucji napojów, zainstalowanych przez spółkę Idealservice w pomieszczeniach spółek OMAI i Cape i przeznaczonych wyłącznie do użytku przez ich pracowników. Te dwie spółki utrzymywały, że zawarta w umowach klauzula prorogacyjna sądu pokoju w Viadanie (Mantua, Włochy) jest niedozwolona w rozumieniu włoskiego kodeksu cywilnego i w konsekwencji nie wiąże stron umowy.

Spółka Idealservice podniosła przed sądem pokoju w Viadanie, że Cape i OMAI nie można uważać za „konsumenta” do celów stosowania dyrektywy 93/13, ponieważ chodzi o spółki, które

² Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji VI.3 „Szczególne zasady proceduralne”.

podpisały umowy w ramach prowadzonej przez nie działalności gospodarczej, a nie o osoby fizyczne.

Sąd włoski zwrócił się zatem do Trybunału z pytaniem, czy pojęcie „konsumenta” zdefiniowane w tej dyrektywie obejmuje wyłącznie osoby fizyczne.

Trybunał zauważył, że z brzmienia art. 2 dyrektywy 93/13 jasno wynika, że osoby innej niż osoba fizyczna, która zawarła umowę z przedsiębiorcą, nie można uznać za konsumenta w rozumieniu wspomnianego przepisu (pkt 16).

W związku z tym Trybunał stwierdził, że pojęcie „konsumenta” zdefiniowane w art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że obejmuje ono wyłącznie osoby fizyczne (pkt 17; sentencja).

Wyrok z dnia 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, [EU:C:2018:320](#))³

Pojęcie „sprzedawcy lub dostawcy [przedsiębiorcy]” – Instytucja szkolnictwa wyższego finansowana w zasadniczym zakresie ze środków publicznych – Umowa dotycząca nieoprocenowanego planu spłaty czesnego za studia oraz pokrycia kosztów podróży w ramach studiów

Spór w postępowaniu głównym toczył się między instytucją szkolnictwa a jedną ze studentek, która była zobowiązana do zapłaty na rzecz tej uczelni pewnej kwoty tytułem czesnego oraz kosztów podróży w ramach studiów. Strony zawarły umowę w sprawie zwrotu, która przewidywała odsetki w wysokości 10 % rocznie w wypadku braku płatności oraz odszkodowanie tytułem pokrycia kosztów administracyjnych odzyskania wierzytelności.

Trybunał rozważał kwestię, czy instytucję szkolnictwa, która uzgodniła w drodze umowy z jedną ze swoich studentek ułatwienia w płatnościach kwot należnych przez tę ostatnią, należy uznać w ramach tej umowy za „sprzedawcę lub dostawcę [przedsiębiorcę]” w rozumieniu art. 2 lit. c) dyrektywy 93/13, co spowodowałoby objęcie takiej umowy zakresem stosowania tej dyrektywy.

W tym względzie Trybunał podkreślił, że prawodawca Unii miał zamiar ustanowić szeroką koncepcję tego pojęcia (pkt 48).

Jest to bowiem termin funkcjonalny, pociągający za sobą przeprowadzenie oceny, czy stosunek umowny wpisuje się w ramy działalności, jaką podejmuje osoba jako działalność zawodową. Trybunał uznał, że dostarczając w ramach rzeczonyj umowy świadczenia o charakterze uzupełniającym i akcesoryjnym względem jej działalności edukacyjnej, instytucja szkolnictwa działa jako „sprzedawca lub dostawca” w rozumieniu dyrektywy 93/13 (pkt 55).

³ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji IV.2.2.1 „Obowiązek badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego” – „Zakres obowiązku”.

Wyrok z dnia 21 marca 2019 r., Pouvin i Dijoux (C-590/17, [EU:C:2019:232](#))

Pojęcia „konsumenta” i „przedsiębiorcy” – Sfinansowanie nabycia nieruchomości stanowiącej główne miejsce zamieszkania – Pożyczka na zakup nieruchomości udzielona przez pracodawcę pracownikowi i jego małżonkowi będącemu współpożyczkobiorcą solidarnym

Jeden z warunków umowy pożyczki przewidywał jej rozwiązanie z mocy prawa, w sytuacji gdy pożyczkobiorca z jakiegokolwiek powodu przestanie być członkiem personelu zatrudniającej go spółki. W następstwie rozwiązania stosunku pracy z inicjatywy pracownika on i jego małżonka zaprzestali spłacania rat pożyczki. Na podstawie tego warunku spółka wezwała pożyczkobiorców do zapłaty pozostałych kwot należnych z tytułu kapitału i odsetek oraz kary umownej.

Orzekający w tej sprawie sąd pierwszej instancji uznał za nieuczciwą klauzulę o rozwiązaniu umowy pożyczki z mocy prawa. Wyrok ten został następnie uchylony przez sąd apelacyjny, który stwierdził, że rozwiązanie spornej umowy z mocy prawa nastąpiło z dniem rozwiązania stosunku pracy z inicjatywy pracownika. Pracownik i jego małżonka wnieśli skargę kasacyjną, twierdząc, że działali jako konsumenci, oraz powołując się na nieuczciwy charakter klauzuli, takiej jak w sprawie w postępowaniu głównym, przewidującej zakończenie umowy pożyczki z przyczyny, która ma charakter zewnętrzny względem ich umowy.

W odniesieniu w pierwszej kolejności do pojęcia „konsumenta” w rozumieniu art. 2 lit. b) dyrektywy 93/13 Trybunał orzekł, że w zakres tego pojęcia wchodzi pracownik przedsiębiorstwa i jego współmałżonek, którzy zawierają z tym przedsiębiorstwem umowę kredytu, zasadniczo zastrzeżoną dla członków personelu rzeczzonego przedsiębiorstwa, przeznaczoną na sfinansowanie zakupu nieruchomości do celów prywatnych. Trybunał wyjaśnił, że okoliczność, iż osoba fizyczna zawiera ze swoim pracodawcą umowę inną niż umowa o pracę, jako taka nie stoi na przeszkodzie uznaniu tej osoby za „konsumenta” w rozumieniu dyrektywy 93/13. W odniesieniu do wyłączenia umów o pracę z zakresu stosowania tej dyrektywy Trybunał orzekł, że umowy kredytu na zakup nieruchomości udzielonego przez pracodawcę pracownikowi i jego współmałżonkowi nie można zakwalifikować jako „umowy o pracę”, bowiem nie reguluje ona stosunku pracy ani nie dotyczy warunków zatrudnienia (pkt 29, 32, 43; sentencja).

W drugiej kolejności, jeśli chodzi o pojęcie „przedsiębiorcy” w rozumieniu art. 2 lit. c) dyrektywy 93/13, Trybunał stwierdził, że w jego zakres wchodzi przedsiębiorstwo, które w ramach swojej działalności zawodowej zawiera z jednym ze swoich pracowników i jego współmałżonkiem umowę kredytu, zasadniczo zastrzeżoną dla członków personelu rzeczzonego przedsiębiorstwa, nawet jeśli udzielanie kredytów nie stanowi jego głównej działalności. W tym zakresie Trybunał wyjaśnił, że nawet jeśli główna działalność takiego pracodawcy polega nie na oferowaniu instrumentów finansowych, lecz na dostawach energii, to pracodawca ten dysponuje informacjami i wiedzą fachową, zasobami ludzkimi i materialnymi, których osoba fizyczna, czyli druga strona umowy, nie posiada. Trybunał dodał, że proponowanie zawarcia takiej umowy o kredyt swoim pracownikom poprzez oferowanie im w ten sposób korzyści w postaci możliwości nabycia nieruchomości ma na celu przyciągnięcie i utrzymanie wykwalifikowanej i kompetentnej siły roboczej wspierającej wykonywanie działalności zawodowej pracodawcy. W tym kontekście Trybunał podkreślił, że istnienie lub brak ewentualnego bezpośredniego dochodu dla tego pracodawcy, przewidzianego w tej umowie, nie ma wpływu na uznanie rzeczzonego pracodawcy za „przedsiębiorcę” w rozumieniu dyrektywy 93/13. Trybunał podkreślił, że szeroka interpretacja pojęcia „przedsiębiorcy” służy realizacji celu tej dyrektywy polegającego

na ochronie konsumenta jako słabszej strony umowy zawartej z przedsiębiorcą i przywróceniu równowagi między stronami (pkt 40, 42, 43; sentencja).

Wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., *Condominio di Milano, via Meda* (C-329/19, [EU:C:2020:263](#))

Pojęcie „konsumenta” – Wspólnota mieszkaniowa

Wspólnota mieszkaniowa – condominio di Milano, via Meda (zwana dalej „condominio Meda”) – reprezentowana przez swojego zarządcę, zawarła z przedsiębiorstwem Eurothermo umowę o dostawę energii cieplnej. Zgodnie z jednym z warunków tej umowy w przypadku zwłoki w płatnościach dłużnik zobowiązany był do zapłaty odsetek za zwłokę w wysokości 9,25 % od dnia upływu terminu płatności salda. Condominio Meda wniosło do sądu odsyłającego sprzeciw od nakazu zapłaty odsetek za zwłokę na podstawie tego warunku, podnosząc jego nieuczciwy charakter oraz fakt posiadania przez nie statusu konsumenta w rozumieniu dyrektywy w sprawie nieuczciwych warunków umownych. W tej sprawie sąd włoski uznał, że warunek ten był nieuczciwy, ale miał wątpliwości co do możliwości uznania wspólnoty mieszkaniowej, takiej jak condominio w prawie włoskim, za należącą do kategorii konsumentów w rozumieniu dyrektywy. Zgodnie z informacjami przekazanymi Trybunałowi condominio jest w prawie włoskim podmiotem prawa, który nie jest ani osobą fizyczną, ani osobą prawną.

Co się tyczy w pierwszej kolejności pojęcia „konsumenta”, Trybunał przypomniał, że aby dana osoba wchodziła w zakres tego pojęcia, muszą być spełnione dwie kumulatywne przesłanki, a mianowicie aby była to osoba fizyczna i aby prowadziła ona działalność w celach innych niż związane z działalnością gospodarczą. W odniesieniu do pierwszej z tych przesłanek Trybunał zauważył, że w obecnym stanie rozwoju prawa Unii pojęcie „własności” nie jest zharmonizowane na poziomie Unii i że między państwami członkowskimi mogą istnieć różnice. W konsekwencji Trybunał wyjaśnił, że wspomniane państwa zachowują swobodę w zakresie uznania wspólnoty mieszkaniowej za „osobę prawną” w swoich porządkach krajowych. W związku z tym Trybunał orzekł, że wspólnota mieszkaniowa, taka jak condominio w prawie włoskim, nie spełnia pierwszej przesłanki i w związku z tym nie jest objęta pojęciem „konsumenta”, wobec czego umowa zawarta między taką wspólnotą a przedsiębiorcą jest wyłączona z zakresu stosowania dyrektywy 93/13 (pkt 24, 27–29).

W drugiej kolejności Trybunał zbadał, czy orzecznictwo krajowe, które stosuje przepisy dotyczące ochrony konsumentów do umowy zawartej przez condominio z przedsiębiorcą, jest zgodne z duchem systemu ochrony konsumentów w Unii. W tym względzie Trybunał przypomniał, że dyrektywa 93/13 dokonuje częściowej i minimalnej harmonizacji ustawodawstw krajowych dotyczących nieuczciwych warunków umownych, pozostawiając państwom członkowskim możliwość zapewnienia konsumentom wyższego poziomu ochrony poprzez wprowadzenie bardziej rygorystycznych przepisów krajowych, pod warunkiem że są one zgodne z traktatem FUE⁴. Trybunał podkreślił, że w cel ochrony konsumentów realizowany przez tę dyrektywę wpisuje się linia orzecznicza, zgodnie z którą dla silniejszej ochrony konsumenta zakres stosowania tej ochrony zostaje rozszerzony na podmiot prawa taki jak condominio w prawie włoskim, który nie jest osobą fizyczną zgodnie z prawem krajowym. Wynika z tego, że nawet jeśli

⁴ Artykuł 169 ust. 4 TFUE; motyw 12 i art. 8 dyrektywy 93/13.

taki podmiot prawa nie jest objęty zakresem pojęcia „konsumenta” w rozumieniu tej dyrektywy, państwa członkowskie mogą stosować jej przepisy w dziedzinach, które nie są objęte jej zakresem stosowania, pod warunkiem że taka wykładnia zapewnia konsumentom wyższy poziom ochrony i nie narusza postanowień traktatów (pkt 31, 33–35).

3. Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13

3.1. Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze

Wyrok z dnia 21 marca 2013 r., RWE Vertrieb (C-92/11, [EU:C:2013:180](#))⁵

Jednostronna zmiana ceny usługi przez przedsiębiorcę – Odesłanie do bezwzględnie obowiązujących przepisów ustanowionych dla innej kategorii konsumentów – Stosowanie dyrektywy 93/13

Verbraucherzentrale Nordrhein-Westfalen (stowarzyszenie konsumentów Nadrenii Północnej Westfalii) zaskarżyło do sądów niemieckich standaryzowaną klauzulę umowną, na podstawie której RWE, niemieckie przedsiębiorstwo zaopatrzenia w gaz ziemny, zastrzega sobie prawo jednostronnej zmiany cen dostaw gazu do swoich klientów, jeżeli podlegają oni taryfie specjalnej (Sonderkunden). Uznawszy, że dana klauzula ma nieuczciwy charakter, stowarzyszenie wniosło w imieniu 25 konsumentów o zwrot nadpłat, które ci ostatni uiszcili RWE w następstwie czterech podwyżek cen w latach 2003–2005 w łącznej kwocie 16 128,63 EUR.

RWE uważało w szczególności, że zaskarżona klauzula, zawarta w ogólnych warunkach mających zastosowanie do zainteresowanych klientów, nie może podlegać kontroli nieuczciwego charakteru. Klauzula ta odnosiła się bowiem jedynie do przepisów niemieckich mających zastosowanie do umów objętych taryfą standardową. Przepisy te pozwalały dostawcy na jednostronne różnicowanie cen gazu bez wskazywania przyczyn, warunków bądź zakresu takiej zmiany, gwarantując jednak, że klienci byli informowani o owej zmianie i w danym przypadku mogli odstąpić od umowy.

Ze względu na to, że RWE przegrało sprawę przed sądami niższej instancji, zwróciło się do Bundesgerichtshof (federalnego sądu najwyższego, Niemcy), który skierował do Trybunału pytania dotyczące wykładni art. 1 ust. 2, art. 3 i 5 dyrektywy 93/13, mających na celu ochronę konsumentów przed nieuczciwymi lub nieprzejrzystymi standaryzowanymi klauzulami umownymi. Sąd niemiecki zmierzał do ustalenia w szczególności zakresu wyłączenia kontroli nieuczciwego charakteru klauzul standaryzowanych, które jedynie przejmują bezwzględnie obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13.

Trybunał wyjaśnił, że wyłączenie z kontroli nieuczciwego charakteru warunków umownych odzwierciedlających przepisy krajowe regulujące określoną kategorię umowy jest

⁵ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości”.

usprawiedliwione tym, że uzasadnione jest przypuszczenie, iż ustawodawca krajowy dokonał wyważenia ogółu praw i obowiązków stron tych umów. To rozumowanie nie ma jednak zastosowania do warunków innej umowy. Wyłączenie bowiem warunku zawartego w takiej umowie z kontroli jego nieuczciwego charakteru tylko z tego względu, że przejmuje on przepisy mające zastosowanie jedynie do innej kategorii umów, podważałoby system ochrony konsumentów ustanowiony prawem Unii (pkt 28, 30, 31).

Wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#))⁶

Zakres stosowania – Artykuł 1 ust. 2 – Przepisy ustawowe lub wykonawcze

W lutym 2008 r. para kredytobiorców zawarła z bankiem węgierskim umowę kredytu denominowanego do franka szwajcarskiego (CHF). Umowa przewidywała, że miesięczne raty spłat będą uiszczane w forintach węgierskich (HUF), natomiast kwota tych rat była przeliczana na podstawie aktualnego kursu wymiany forinta węgierskiego na franka szwajcarskiego. Ponadto umowa wskazywała na ryzyko kursowe w razie ewentualnych wahań kursu wymiany pomiędzy obiema tymi walutami.

Kurs wymiany zmienił się następnie znacząco na niekorzyść kredytobiorców, co poskutkowało znacznym wzrostem kwot ich miesięcznych rat. W maju 2013 r. para kredytobiorców wszczęła postępowanie przed węgierskimi sądami przeciwko OTP Bank i OTP Faktoring, dwiema spółkami, na które zostały przeniesione roszczenia wierzyciela wynikające z umowy kredytu. W toku tego postępowania powstało pytanie, czy warunek umowny dotyczący ryzyka kursowego nie został wyrażony przez bank prostym i zrozumiałym językiem, a zatem czy można go było uznać za nieuczciwy w rozumieniu dyrektywy w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich.

W międzyczasie na Węgrzech uchwalono w 2014 r. przepisy, na mocy których usunięto z umów kredytu denominowanych do waluty obcej niektóre nieuczciwe warunki umowne, przeliczono praktycznie całe zadłużenie z tytułu tych umów na HUF i zastosowano kurs wymiany ustalony przez narodowy bank węgierski. Przepisy te miały również na celu wykonanie orzeczenia Kúria (sądu najwyższego, Węgry) stwierdzającego niezgodność z dyrektywą 93/13 niektórych warunków włączonych do umów kredytu denominowanego do waluty obcej⁷ (owo orzeczenie zostało wydane w następstwie wyroku Trybunału w sprawie Kásler i Káslerné Rábai⁸). Jednakże te nowe przepisy nie zmieniły faktu, że ryzyko kursowe obciąża konsumenta w przypadku dewaluacji forinta węgierskiego wobec franka szwajcarskiego.

Rozpoznający sprawę Fővárosi Ítéltábla (regionalny sąd apelacyjny dla miasta stołecznego Budapeszt, Węgry) zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy może dokonać oceny nieuczciwego charakteru warunku umownego, jeśli nie był on wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, pomimo iż ustawodawca węgierski, nie interweniując w tym aspekcie, uznał, że ryzyko kursowe

⁶ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji II.2 „Pojęcie »warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane«” oraz w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości”.

⁷ Decyzja nr 2/2014 PJE (Magyar Közlöny 2014/91, s. 10975).

⁸ Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., [Kásler i Káslerné Rábai](#) (C-26/13, EU:C:2014:282), przedstawiony w pozycji I.3 3.2 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”.

nadal obciąża konsumenta w przypadku obniżenia wartości forinta węgierskiego wobec danej waluty obcej.

W swoim wyroku Trybunał przypomniiał, że zasada wyłączająca z zakresu stosowania dyrektywy 93/13 warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze jest uzasadniona okolicznością, iż można zasadnie przypuszczać, że ustawodawca krajowy dokonał wyważenia ogółu praw i obowiązków stron umowy. Nie oznacza to jednak, że inny warunek umowny nieobjęty przepisami ustawowymi, jak w omawianej sprawie warunek dotyczący ryzyka kursowego, jest w całości także wyłączony z zakresu stosowania dyrektywy. Sąd krajowy może zatem oceniać nieuczciwy charakter tego warunku, gdy na podstawie badania indywidualnego uzna on, że warunek ten nie został wyrażony prostym i zrozumiałym językiem⁹ (pkt 53, 65, 68).

Wyrok z dnia 3 marca 2020 r. (wielka izba), Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138)¹⁰

Umowa kredytu hipotecznego – Zmienna stopa oprocentowania – Wskaźnik referencyjny dla kredytów hipotecznych oferowanych przez kasy oszczędnościowe – Wskaźnik wynikający z przepisu wykonawczego lub administracyjnego

Osoba fizyczna wystąpiła do hiszpańskiego sądu pierwszej instancji z powództwem w przedmiocie utrzymywanego nieuczciwego charakteru warunku dotyczącego zmiennej stopy procentowej odsetek o charakterze wynagrodzenia, znajdującego się w umowie kredytu hipotecznego, którą osoba ta zawarła z instytucją bankową Bankia SA. Zgodnie z tym warunkiem umownym stopa procentowa dla odsetek płaconych przez konsumenta różni się w zależności od wskaźnika referencyjnego. Ten wskaźnik referencyjny był przewidziany w przepisach krajowych i mógł być stosowany przez instytucje kredytowe w odniesieniu do kredytów hipotecznych. Jednakże sąd hiszpański zauważył, że indeksacja zmiennych odsetek obliczona w oparciu o wskaźnik referencyjny była mniej korzystna niż indeksacja obliczona w oparciu o średnią stopę procentową europejskiego rynku międzybankowego (Euribor) – która jest stosowana w odniesieniu do 90 % kredytów hipotecznych zaciągniętych w Hiszpanii – co powoduje dodatkowy koszt rzędu 18 000–21 000 EUR za kredyt.

Trybunał przypomniiał, że warunki umowy odzwierciedlające bezwzględnie obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze nie podlegają przepisom dyrektywy 93/13¹¹. Niemniej jednak Trybunał zauważył, że – z zastrzeżeniem dokonania przez sąd odsyłający weryfikacji w tym zakresie – przepisy krajowe mające zastosowanie w niniejszej sprawie nie wprowadzały obowiązku stosowania w odniesieniu do kredytów o zmiennej stopie procentowej jednego oficjalnego wskaźnika referencyjnego, ale ograniczały się do określenia warunków, jakie powinny spełniać „wskaźniki lub stopy referencyjne”, aby mogły one być stosowane przez instytucje kredytowe. W konsekwencji Trybunał stwierdził, że warunek umowy kredytu hipotecznego przewidujący, że stopa procentowa mająca zastosowanie do kredytu jest oparta na jednym

⁹ Wyrok z dnia 20 września 2017 r., [Andriuc i in.](#) (C-186/16, EU:C:2017:703), przedstawiony w pozycji I.3 3.2 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”.

¹⁰ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji V.2 „Zastąpienie nieuczciwego warunku”.

¹¹ Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy 93/13.

z oficjalnych i przewidzianych w przepisach krajowych wskaźników referencyjnych, jakie mogą być stosowane przez instytucje kredytowe do kredytów hipotecznych, wchodzi w zakres stosowania tej dyrektywy, jeżeli te przepisy nie przewidują ani obowiązkowego stosowania owego wskaźnika niezależnie od wyboru dokonanego przez strony umowy, ani jego uzasadnionego dyspozytywnym charakterem stosowania w braku odmiennych ustaleń między tymi samymi stronami (pkt 34, 37; pkt 1 sentencji).

Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Banca Transilvania (C-81/19, [EU:C:2020:532](#))

Zakres stosowania – Artykuł 1 ust. 2 – Pojęcie „obowiązujących przepisów ustawowych lub wykonawczych” – Przepisy dyspozytywne – Umowa kredytu denominowanego w walucie obcej – Warunek odnoszący się do ryzyka kursowego

W 2006 r. dwóch kredytobiorców zawarło umowę kredytu z Banca Transilvania, na mocy której bank udzielił im kredytu na kwotę 90 000 RON (lei rumuńskich) (około 18 930 EUR). W 2008 r. zawarli oni kolejną umowę kredytu denominowanego we frankach szwajcarskich (CHF), przeznaczoną na refinansowanie pierwotnej umowy.

W wyniku istotnej dewaluacji leja rumuńskiego kwota, którą mają spłacić, uległa w kolejnych latach niemal podwojeniu.

W dniu 23 marca 2017 r. kredytobiorcy ci wnieśli pozew do Tribunalul Specializat Cluj (sądu wyspecjalizowanego w Klużu, Rumunia), żądając stwierdzenia, że część umowy refinansowania, która stanowiąc, że spłata powinna nastąpić w walucie denominacji, przewidywała jednak, iż kredytobiorcy mogą zwrócić się do banku, aby kredyt był denominowany w innej walucie, przy czym bank nie musi uwzględnić tego wniosku, ma nieuczciwy charakter. Przewidziano również, że bank jest upoważniony przez kredytobiorcę do uregulowania wymagalnych zobowiązań płatniczych przy wykorzystaniu własnego kursu wymiany.

Kredytobiorcy utrzymywali również, że Banca Transilvania uchybił ciążącemu na nim obowiązkowi informowania, nie powiadamiając ich w trakcie negocjacji i zawarcia tej umowy o ryzyku związanym z przeliczeniem waluty pierwotnej umowy na walutę zagraniczną. Ponadto zdaniem kredytobiorców warunek dotyczący spłaty w walucie obcej powoduje nierównowagę ze szkodą dla nich, gdyż jako jedyni ponoszą ryzyko kursowe.

W tych okolicznościach Curtea de Apel Cluj (sąd apelacyjny w Klużu) zwrócił się do Trybunału w pierwszej kolejności z pytaniem, czy warunek umowny dotyczący ryzyka kursowego, który nie był indywidualnie negocjowany, lecz odzwierciedla treść przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, to jest, który znajduje zastosowanie między umawiającymi się stronami, z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień w tym zakresie, jest objęty zakresem stosowania dyrektywy 93/13. W drugiej kolejności sąd ten zwrócił się do Trybunału z pytaniem, jakie konsekwencje powinien wyciągnąć sąd krajowy w razie stwierdzenia nieuczciwego charakteru takiego warunku.

Trybunał przypomniał przede wszystkim, że dyrektywa ta nie ma zastosowania, jeżeli spełnione są dwie przesłanki: po pierwsze, warunek umowny powinien odzwierciedlać przepis ustawowy lub wykonawczy, a po drugie, przepis ten powinien mieć charakter bezwzględnie obowiązujący.

Wyłączenie to jest uzasadnione okolicznością, iż można zazwyczaj zasadnie przypuszczać, że ustawodawca krajowy dokonał wyważenia ogółu praw i obowiązków stron niektórych umów (pkt 24, 26).

Trybunał przypomniał, że aby stwierdzić, czy są spełnione warunki wyłączenia, sąd krajowy musi ustalić, czy dany warunek umowny odzwierciedla przepisy prawa krajowego, które znajdują zastosowanie w sposób bezwzględnie wiążący wobec stron umowy niezależnie od ich wyboru, czy też przepisy mające charakter dyspozytywny, a więc mające zastosowanie w braku odmiennych ustaleń między stronami w tym zakresie (pkt 28).

W tym względzie sąd odsyłający podkreślił, że warunek umowny dotyczący ryzyka kursowego odzwierciedla zasadę nominalizmu pieniężnego ustanowioną w art. 1578 rumuńskiego kodeksu cywilnego. Na podstawie tego artykułu „dłużnik musi zwrócić kwotę otrzymaną jako pożyczkę i jest zobowiązany do zwrotu tej kwoty wyłącznie w walucie użytej w momencie płatności”. Sąd ten uznał ponadto ten artykuł za przepis ustawowy o charakterze względnie obowiązującym, a mianowicie znajdujący zastosowanie do umów kredytu, jeżeli strony nie dokonały odmiennych uzgodnień (pkt 30).

Jeśli chodzi o pierwszą przesłankę, skoro zdaniem sądu odsyłającego postanowienie warunków ogólnych, którego nieuczciwy charakter jest podnoszony przez powodów w postępowaniu głównym, odzwierciedla treść przepisu prawa krajowego, który ma charakter względnie obowiązujący, to jest on objęty wyłączeniem przewidzianym w dyrektywie 93/13 (pkt 31).

Jeśli chodzi o drugą przesłankę, Trybunał zauważył, że sformułowanie „[bezwzględnie] obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze” w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, obejmuje również normy, które zgodnie z prawem krajowym będą stosowane między umawiającymi się stronami w sytuacji, gdy nie dokonano żadnych innych uzgodnień. Tymczasem z tego punktu widzenia przepis ten nie dokonuje żadnego rozróżnienia pomiędzy przepisami, które mają zastosowanie niezależnie od wyboru umawiających się stron, i przepisami dyspozytywnymi (pkt 34).

W tym względzie z jednej strony okoliczność, że można odstąpić od dyspozytywnego przepisu krajowego, jest bez znaczenia dla weryfikacji, czy warunek umowny odzwierciedlający taki przepis jest wyłączony. Z drugiej strony fakt, że warunek umowny odzwierciedlający treść jednego z przepisów, o których mowa w dyrektywie 93/13, nie był indywidualnie negocjowany, nie ma wpływu na jego wyłączenie z zakresu stosowania tej dyrektywy (pkt 35).

Trybunał doszedł do wniosku, że warunek umowny, który nie był indywidualnie negocjowany, lecz odzwierciedla normę, która zgodnie z prawem krajowym znajduje zastosowanie między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień w tym zakresie, nie jest objęty zakresem stosowania dyrektywy 93/13 (pkt 37; sentencja).

3.2. Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian

Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))¹²

Wyłączenie warunków dotyczących określenia głównego przedmiotu umowy lub stosowności ceny albo wynagrodzenia, pod warunkiem że warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem – Umowy o kredyt konsumencki denominowany w walucie obcej – Warunki dotyczące kursów wymiany walut

W dniu 29 maja 2008 r. para kredytobiorców zawarła z bankiem węgierskim umowę kredytu hipotecznego denominowanego w walucie obcej. Bank udzielił kredytobiorcom kredytu w wysokości 14 400 000 forintów węgierskich (HUF) (około 46 867 EUR).

Umowa przewidywała, że ustalenie kwoty kredytu we franku szwajcarskim (CHF) miało zostać dokonane według kursu kupna tej waluty stosowanego przez bank w dniu uruchomienia środków. Na podstawie tego warunku kwota kredytu została ustalona na 94 240,84 CHF. Niemniej jednak zgodnie z tą umową wyrażona w forintach węgierskich wysokość należnych rat miesięcznych miała być określana po stosowanym przez bank kursie sprzedaży franka szwajcarskiego obowiązującym w dniu poprzedzającym dzień wymagalności raty.

Para kredytobiorców zakwestionowała przed sądami węgierskimi warunek umowy, który pozwalał bankowi na obliczanie wymagalnych rat miesięcznych według kursu sprzedaży franka szwajcarskiego. Powołali się oni na nieuczciwy charakter tego warunku, ponieważ przewiduje on zastosowanie na potrzeby spłaty kredytu kursu innego niż ten, którym posłużono się przy jego udostępnieniu.

Kúria (sąd najwyższy, Węgry), rozpoznający sprawę w postępowaniu kasacyjnym, zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy warunek dotyczący kursów wymiany stosowanych do wykonania umowy kredytu denominowanego w walucie obcej określa główny przedmiot umowy lub odnosi się do stosunku jakości towarów i usług do ich ceny. Zmierzał on także do ustalenia, czy zakwestionowany warunek można uznać za wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, tak by mógł on zostać zwolniony z dokonania oceny jego nieuczciwego charakteru na podstawie dyrektywy. Wreszcie, sąd węgierski pragnął ustalić, czy w sytuacji gdy umowa nie może dalej obowiązywać po wyłączeniu z niej nieuczciwego warunku, sąd krajowy jest uprawniony do zmiany lub uzupełnienia tego warunku.

Trybunał przypomniał najpierw, że zakaz dokonywania oceny nieuczciwego charakteru warunków odnoszących się do określenia głównego przedmiotu umowy musi podlegać wykładni zawężającej i ma zastosowanie wyłącznie do warunków określających podstawowe świadczenia w ramach danej umowy. Do sądu odsyłającego należy ustalenie, czy zakwestionowany warunek umowny stanowi podstawowy element umowy zawartej przez parę kredytobiorców (pkt 49, 51).

¹² Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości” oraz w pozycji V.2 „Zastąpienie nieuczciwego warunku”.

Ponadto Trybunał zauważył, że ocena nieuczciwego charakteru omawianego warunku nie może zostać wyłączona z tego względu, że warunek ten odnosi się do relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług. Rozpatrywany warunek ogranicza się bowiem do określenia, w celu obliczenia rat kredytu, kursu wymiany między węgierskim forintem a frankiem szwajcarskim, nie przewidując jednak świadczenia przez kredytodawcę usługi wymiany waluty. Tymczasem w braku takiej usługi ciężar finansowy wynikający z różnicy pomiędzy kursem sprzedaży i kursem kupna, który musi ponieść kredytobiorca, nie może zostać uznany za wynagrodzenie należne w zamian za usługę (pkt 54, 58).

Wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in. (C-186/16, [EU:C:2017:703](#))¹³

Umowa kredytu zawarta w walucie obcej – Ryzyko kursowe w całości obciążające konsumenta – Zakres pojęcia „[warunków] wyrażonych prostym i zrozumiałym językiem” – Poziom informacji, który musi zostać przedstawiony przez bank

W latach 2007 i 2008 kredytobiorcy uzyskujący wynagrodzenie w lejach rumuńskich (RON) zawarli z rumuńskim bankiem Banca Românească umowy kredytowe we frankach szwajcarskich (CHF) w celu nabycia nieruchomości, refinansowania innych kredytów lub zaspokojenia innych potrzeb osobistych.

Zgodnie z umowami zawartymi między stronami kredytobiorcy byli zobowiązani spłacać raty kredytowe w CHF i zgodzili się przyjąć na siebie ryzyko związane z ewentualnymi zmianami kursu wymiany RON w stosunku do CHF.

Następnie ów kurs wymiany uległ znacznej zmianie na niekorzyść kredytobiorców. Zwrócili się oni do sądów rumuńskich z żądaniem stwierdzenia, że warunek, zgodnie z którym kredyt podlega zwrotowi w CHF bez uwzględniania ewentualnej straty, jaką mogą ponieść kredytobiorcy z powodu ryzyka kursowego, stanowi nieuczciwy warunek umowny, który nie jest dla nich wiążący zgodnie z dyrektywą 93/13. Kredytobiorcy twierdzili między innymi, że przy zawieraniu umów bank zaprezentował swój produkt w zniekształcony sposób, uwypuklając jedynie korzyści, jakie kredytobiorcy mogli z niego czerpać, bez ukazania potencjalnego ryzyka i prawdopodobieństwa jego ziszczenia. Według kredytobiorców w świetle tej praktyki banku sporny warunek należy uznać za nieuczciwy.

W tym kontekście Curtea de Apel Oradea (sąd apelacyjny w Oradei, Rumunia) zwrócił się do Trybunału w przedmiocie zakresu spoczywającego na bankach obowiązku informowania klientów o ryzyku kursowym związanym z kredytami w walutach obcych.

Trybunał stwierdził, że kwestionowany warunek stanowi główny przedmiot umowy kredytu, z uwagi na co jego nieuczciwy charakter może być badany w świetle dyrektywy 93/13 jedynie w przypadku, gdy nie został wyrażony prostym i zrozumiałym językiem. Obowiązek spłacenia kredytu w określonej walucie stanowi bowiem podstawowy element umowy kredytowej, gdyż nie ma związku z posiłkowym sposobem płatności, lecz związany jest z samym charakterem zobowiązania dłużnika (pkt 38).

¹³ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości”.

Wyrok z dnia 3 września 2020 r., Profi Credit Polska i in. (C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631)¹⁴**Artykuł 4 ust. 2 – Wymóg zredagowania warunków umownych w sposób jasny i zrozumiały – Warunki umowne nieokreślające usług, których wynagrodzeniu mają służyć**

Spółka Profi Credit Polska udzieliła kredytobiorcy za pośrednictwem pośrednika kredytu konsumenckiego. Umowa przewidywała stopę oprocentowania w wysokości 9,83 % rocznie, a także opłatę przygotowawczą w kwocie 129 złotych polskich (PLN) (około 30 EUR), prowizję w wysokości 7771 PLN (około 1804 EUR) oraz kwotę 1100 PLN (około 255 EUR) z tytułu opłaty za produkt finansowy o nazwie „Twój Pakiet – Pakiet Extra”.

Spółka Profi Credit Polska wystąpiła do sądu odsyłającego, Sądu Rejonowego Szczecin-Prawobrzeże i Zachód w Szczecinie (Polska), o wydanie nakazu zapłaty na podstawie wystawionego przez kredytobiorcę weksla. Sąd ten wydał wyrok zaoczny, od którego kredytobiorca wniósł sprzeciw. W jego ramach podniósł on nieuczciwy charakter postanowień umowy pożyczki.

Sąd odsyłający stwierdził, że umowa ta nie definiowała pojęć „opłaty przygotowawczej” lub „prowizji” ani nie precyzowała, jakim konkretnie świadczeniom wzajemnym odpowiadają powyższe opłaty.

Zwrócił się on zatem do Trybunału z pytaniem, czy art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że postanowienia umowy o kredyt konsumencki, które obciążają konsumenta kosztami innymi niż zapłata odsetek umownych, są objęte wyjątkiem przewidzianym w tym przepisie, jeżeli warunki te nie określają ani charakteru tych kosztów, ani usług, za które mają one stanowić wynagrodzenie. Zdaniem sądu odsyłającego ocena nieuczciwego charakteru tych warunków jest możliwa w świetle brzmienia art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13. W szczególności zdaniem tego sądu kwota płatności mogłaby wchodzić w zakres wyjątku odnośnie do „głównego przedmiotu umowy” lub „relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług” w rozumieniu tego przepisu.

W tym względzie sąd odsyłający zauważył, że istnieją istotne różnice między brzmieniem art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 a brzmieniem art. 385¹ § 1 polskiego kodeksu cywilnego, mocą którego dokonano transpozycji pierwszego z tych przepisów do prawa krajowego. Z tego artykułu kodeksu cywilnego wynika bowiem, że dokonanie przez sąd krajowy oceny nieuczciwego charakteru jest wyłączone jedynie wówczas, gdy owo wynagrodzenie i cena dotyczą głównego świadczenia stron.

Zdaniem Trybunału ów art. 4 ust. 2 należy interpretować w ten sposób, że warunki te nie są objęte wyjątkiem przewidzianym w tym przepisie, jeżeli nie określają one ani charakteru tych kosztów, ani usług, za które mają stanowić wynagrodzenie, i są sformułowane w sposób, który wprowadza konsumenta w błąd co do jego obowiązków i skutków gospodarczych tych warunków (pkt 86; pkt 3 sentencji).

¹⁴ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji I.4 „Regulacje krajowe zapewniające wyższy poziom ochrony konsumentów”.

Wyrok z dnia 12 stycznia 2023 r., D.V. (Wynagrodzenie adwokata – Zasada stawki godzinowej) (C-395/21, [EU:C:2023:14](#))¹⁵

Umowa o świadczenie usług prawnych zawarta pomiędzy adwokatem a konsumentem – Artykuł 4 ust. 2 – Wyłączenie warunków dotyczących głównego przedmiotu umowy – Warunek przewidujący zapłatę wynagrodzenia adwokata zgodnie z zasadą stawki godzinowej

M.A., działając jako konsument, zawarł pięć umów o świadczenie usług prawnych z D.V., adwokatem. Każda z tych umów przewidywała, że wynagrodzenie adwokata powinno być obliczane na podstawie stawki godzinowej ustalonej na 100 EUR za konsultacje lub usługi prawne świadczone na rzecz M.A.

Nie otrzymawszy całości żądanego wynagrodzenia, D.V. wniósł do sądu pierwszej instancji powództwo o zasądzenie od M.A. zapłaty honorarium należnego z tytułu wykonanych usług prawnych. Sąd pierwszej instancji częściowo uwzględnił żądanie D.V., stwierdzając jednak nieuczciwy charakter warunku umownego dotyczącego ceny świadczonych usług, i obniżył o połowę wysokość żądanego wynagrodzenia. Ponieważ wyrok ten został utrzymany w mocy przez sąd apelacyjny, D.V. wniósł skargę kasacyjną do Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (sądu najwyższego Litwy).

Trybunał, do którego ten sąd zwrócił się z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, wypowiedział się w przedmiocie wykładni dyrektywy 93/13.

Trybunał stwierdził, że warunek umowy o świadczenie usług prawnych zawartej pomiędzy adwokatem a konsumentem ustalający cenę za świadczone usługi zgodnie z zasadą stawki godzinowej wchodzi w zakres pojęcia „głównego przedmiotu umowy” na podstawie dyrektywy 93/13 (pkt 1 sentencji).

4. Regulacje krajowe zapewniające wyższy poziom ochrony konsumentów

Wyrok z dnia 3 czerwca 2010 r., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, [EU:C:2010:309](#))

Warunki określające główny przedmiot umowy – Sądowa kontrola ich nieuczciwego charakteru – Wyłączenie – Bardziej rygorystyczne przepisy krajowe w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta

Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (zwana dalej „Caja de Madrid”) zawarła z klientami umowy kredytu o zmiennym oprocentowaniu przeznaczone na zakup nieruchomości mieszkalnych. Umowy te zawierały klauzulę, na mocy której nominalna stopa oprocentowania przewidziana w umowach, zmieniająca się okresowo na podstawie uzgodnionej stopy

¹⁵ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji II.1 „Pojęcie »nieuczciwego warunku umowy«, w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości” oraz w pozycji V.2 „Zastąpienie nieuczciwego warunku”.

referencyjnej, począwszy od pierwszej zmiany podlegała zaokrągleniu do następnej jednej czwartej punktu procentowego (zwaną dalej „klausulą zaokrąglania”).

Juzgado de Primera Instancia n° 50 de Madrid (sąd pierwszej instancji nr 50 w Madrycie, Hiszpania), do którego Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (hiszpańskie stowarzyszenie użytkowników usług bankowych) wniosło powództwo, orzekł, że klauzula zaokrąglania miała charakter nieuczciwy w rozumieniu przepisów krajowych transponujących dyrektywę 93/13. Po oddaleniu apelacji od tego wyroku Caja de Madrid wniosła skargę do Sądu Najwyższego (Tribunal Supremo, Hiszpania).

Trybunał przypominał, że system ochrony ustanowiony w dyrektywie 93/13 opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca – zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania – i w związku z tym godzi on się na warunki umowy, na które nie ma wpływu, zredagowane wcześniej przez przedsiębiorcę. W wymienionej dyrektywie dokonano jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji przepisów krajowych dotyczących nieuczciwych warunków umownych, przyznając jednocześnie państwom członkowskim możliwość zapewnienia konsumentom wyższego stopnia ochrony niż przewidziany w dyrektywie.

Tym samym Trybunał podkreślił, że państwa członkowskie mogą utrzymać lub przyjąć bardziej rygorystyczne przepisy w całej dziedzinie objętej omawianą dyrektywą, pod warunkiem że zmierzają one do zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta. W związku z tym Trybunał orzekł, że dyrektywa 93/13 nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które zezwala na kontrolę sądową nieuczciwego charakteru warunków umowy dotyczących określenia głównego przedmiotu umowy lub relacji ceny i wynagrodzenia do dostarczonych w zamian towarów lub usług, nawet jeżeli są one wyrażone prostym i zrozumiałym językiem (pkt 27, 28, 40, 44; pkt 1 sentencji).

Wyrok z dnia 3 września 2020 r., Profi Credit Polska i in. (C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631)

Przepis krajowy określający maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu – Artykuł 3 ust. 1 – Warunek umowny przenoszący na konsumenta koszty działalności gospodarczej kredytodawcy – Znacząca nierównowaga praw i obowiązków stron – Artykuł 4 ust. 2

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej¹⁶, Trybunał wskazał również, że w zakresie, w jakim art. 385¹ §1 kodeksu cywilnego, który dokonał transpozycji art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 do prawa polskiego, przyznaje węższy zakres wyjątku ustanowionego w tym przepisie prawa Unii, zapewniając konsumentowi wyższy poziom ochrony, czego zbadanie należy jednak do sądu odsyłającego, pozwala on na szerszą kontrolę ewentualnego nieuczciwego charakteru warunków umowy objętych zakresem stosowania tej dyrektywy (pkt 83).

¹⁶ W odniesieniu do ram faktycznych i prawnych sporu, zob. pozycja I.3 3.2 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”, s. 14.

W tym względzie art. 8 dyrektywy 93/13 przewiduje, że w celu zapewnienia wyższego stopnia ochrony konsumenta państwa członkowskie mogą przyjąć lub utrzymać bardziej rygorystyczne przepisy prawne zgodne z traktatem w dziedzinie objętej niniejszą dyrektywą. Odzwierciedla to koncepcję przedstawioną w motywie dwunastym tej dyrektywy, zgodnie z którą dokonuje ona jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji ustawodawstw krajowych dotyczących nieuczciwych warunków (pkt 84). Trybunał w swoim orzecznictwie już bowiem orzekł, że przepis prawa krajowego, który nadaje węższy zakres odstępstwu ustanowionemu w art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, jest zgodny z celem ochrony konsumentów realizowanym przez tę dyrektywę (pkt 85).

II. Uznanie za „nieuczciwy warunek umowy” w rozumieniu art. 3 dyrektywy 93/13

1. Pojęcie „nieuczciwego warunku umowy”

Wyrok z dnia 27 czerwca 2000 r., *Océano Grupo Editorial* (od C-240/98 do C-244/98, [EU:C:2000:346](#))¹⁷

Klauzula prorogacyjna

Umowy dotyczące sprzedaży encyklopedii konsumentom zawierały klauzulę przyznającą wyłączną właściwość sądom w Barcelonie (Hiszpania), w którym to mieście żaden z konsumentów nie miał miejsca zamieszkania, lecz w którym znajdowała się siedziba spółki powodowej w postępowaniu głównym.

Ponieważ nabywcy encyklopedii nie wpłacili należnych kwot w uzgodnionych terminach, w okresie od dnia 25 lipca do dnia 19 grudnia 1997 r. sprzedający wystąpili do Juzgado de Primera Instancia n° 35 de Barcelona (sądu pierwszej instancji nr 35 w Barcelonie, Hiszpania) w ramach postępowania „juicio de cognición” (postępowanie uproszczone zastrzeżone dla sporów dotyczących niewielkich kwot) w celu zasądzenia od pozwanych w postępowaniu głównym zapłaty należnych kwot.

Pozwy te nie zostały doręczone pozwany, ponieważ sąd odsyłający powziął wątpliwości co do swojej właściwości do rozpoznania sporów. Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) wielokrotnie bowiem uznawał za nieuczciwe klauzule prorogacyjne takie jak rozpatrywane w zawisłych przed nim sporach.

Juzgado de Primera Instancia n° 35 de Barcelona (sąd pierwszej instancji nr 35 w Barcelonie), uznawszy, że do rozstrzygnięcia zawisłych przed nim sporów niezbędna jest wykładnia dyrektywy, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z pytaniem, czy ochrona, jaką dyrektywa 93/13 zapewnia konsumentom, pozwala sądowi krajowemu na dokonanie z urzędu oceny nieuczciwego charakteru warunku umowy poddanej jego ocenie przy badaniu dopuszczalności powództwa wniesionego do sądów powszechnych.

Trybunał w tym wyroku orzekł, że warunek umowny włączony do umowy pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą bez indywidualnych negocjacji, wskazujący wyłączną właściwość sądu, w którego okręgu sprzedawca lub dostawca ma siedzibę, należy uważać za nieuczciwy w rozumieniu wspomnianej dyrektywy, ponieważ powoduje on w sprzeczności z wymogami dobrej wiary znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta (pkt 24).

¹⁷ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji IV.2.2.1 „Obowiązek badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego” – „Zakres obowiązku”.

Trybunał wyjaśnił bowiem, że taki warunek umowy zmusza konsumenta do uznania wyłącznej właściwości sądu, który może być bardzo oddalony od jego miejsca zamieszkania, co może utrudnić jego występowanie przed tym sądem. W sporach o niewielkie kwoty pieniędzy koszty związane ze stawianiem konsumenta mogą okazać się zniechęcające i mogą prowadzić do tego, że konsument zrezygnuje z występowania na drogę sądową lub z obrony swych praw. Taki warunek umowy należy zatem do kategorii warunków przewidzianych w pkt 1 lit. q) załącznika do dyrektywy, których celem lub skutkiem jest wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem. Warunek taki umożliwia natomiast sprzedawcy lub dostawcy połączenie wszystkich sporów prawnych wynikających z jego działalności przed sądem, w którego okręgu ma siedzibę, co zarówno ułatwia występowanie przed sądem z organizacyjnego punktu widzenia, jak i obniża związane z tym koszty (pkt 22, 23).

Wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander (C-96/16 i C-94/17, [EU:C:2018:643](#))¹⁸

Cesja wierzytelności – Umowa kredytu zawarta z konsumentem – Kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunku tej umowy ustalającego odsetki za zwłokę

Kredytobiorca zawarł z Caja de Ahorros del Mediterráneo, obecnie Banco de Sabadell, umowę kredytu hipotecznego spłacanego w miesięcznych ratach. Umowa stanowiła, że stopa odsetek za zwłokę wynosi 25 % rocznie.

Kredytobiorca ten, który popadł w zwłokę, wniósł do Juzgado De Primera Instancia (sądu pierwszej instancji, Hiszpania) powództwo przeciwko Banco De Sabadell o stwierdzenie nieważności w szczególności tego ostatniego warunku na tej podstawie, że jest on nieuczciwy. Ponadto jego zdaniem, ponieważ warunek umowy kredytowej w postępowaniu ustalający odsetki za zwłokę został uznany za nieuczciwy, umowa ta nie powinna być zatem powodować naliczania ani odsetek za zwłokę, ani zwykłych.

Utrwalone orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania) przewiduje bowiem, że warunki, które nakładają na konsumenta niewykonującego swoich obowiązków odszkodowanie w nieproporcjonalnie wysokiej kwocie, są nieuczciwe. Sądy krajowe powinny zatem uznać za nieuczciwe nienegocjowane warunki umów kredytu osobistego lub hipotecznego zawieranych z konsumentami dotyczące odsetek za zwłokę spełniające kryterium, zgodnie z którym stopa tych odsetek przekracza o ponad dwa punkty procentowe stopę odsetek zwykłych uzgodnionych pomiędzy stronami umowy.

Tribunal Supremo (sąd najwyższy), do którego wniesiono skargę kasacyjną, zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy takie orzecznictwo jest sprzeczne z dyrektywą 93/13.

W wyroku tym Trybunał orzekł, że dyrektywa 93/13 nie sprzeciwia się orzecznictwu krajowemu takiemu jak orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego), zgodnie z którym nienegocjowany warunek w umowie kredytu zawartej z konsumentem ustanawiający mającą zastosowanie stopę odsetek za zwłokę jest nieuczciwy z tego powodu, że nakłada on na konsumenta będącego w zwłoce obowiązek zapłaty odszkodowania w nieproporcjonalnie

¹⁸ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji V.3 „Inne skutki”.

wysokiej kwocie, jeżeli owa stopa przekracza o ponad dwa punkty procentowe stopę odsetek zwykłych przewidzianych w tej umowie (pkt 2 sentencji).

W tym względzie nie można wykluczyć, że odgrywając rolę polegającą na harmonizacji interpretacji prawa oraz w trosce o pewność prawa, sądy najwyższe danego państwa członkowskiego, takie jak Tribunal Supremo (sąd najwyższy), mogą z poszanowaniem dyrektywy 93/13 przygotować określone kryteria, w świetle których sądy niższej instancji powinny badać nieuczciwy charakter warunków umownych. Otóż, o ile orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego) nie wydaje się oczywiście należeć do bardziej surowych przepisów, jakie mogą zostać przyjęte przez państwa członkowskie w celu zapewnienia większego poziomu ochrony konsumenta na podstawie art. 8 tej dyrektywy, ponieważ w szczególności orzecznictwo to nie wydaje się mieć mocy ustawy ani stanowić źródła prawa w hiszpańskim porządku prawnym, o tyle jednak prawdą jest, że wypracowanie kryterium orzeczniczego takiego jak wskazane w tym przypadku przez Tribunal Supremo (sąd najwyższy) wpisuje się w cel ochrony konsumentów zamierzony przez wspomnianą dyrektywę (pkt 68).

Z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, a także z ogólnej systematyki owej dyrektywy wynika bowiem, że dyrektywa ta bardziej niż do zagwarantowania równowagi umownej pomiędzy prawami i obowiązkami stron umowy zmierza raczej do unikania wystąpienia naruszenia równowagi pomiędzy tymi prawami i obowiązkami ze szkodą dla konsumentów (pkt 69).

Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))¹⁹

Umowa kredytu hipotecznego – Warunek umowny ograniczający zmienność stopy oprocentowania (klauzula „dolnego progu”) – Umowa odnowienia – Odstąpienie od sądowego dochodzenia roszczeń umownych – Brak wiążącego charakteru

Kredytobiorca nabył nieruchomość od dewelopera i w ten sposób wstąpił w jego miejsce jako dłużnik z tytułu kredytu hipotecznego na tej nieruchomości udzielonego przez instytucję kredytową Caja de Ahorros de la Inmaculada de Aragón, obecnie Ibercaja Banco. Tym samym kredytobiorca zaakceptował wszystkie umowy i warunki dotyczące tego kredytu hipotecznego, określone pomiędzy pierwotnym dłużnikiem a instytucją kredytową.

W dniu 9 maja 2013 r. Tribunal Supremo (sąd najwyższy, Hiszpania) stwierdził nieważność warunku „dolnego progu” w umowach kredytów hipotecznych z uwagi na fakt, że nie spełniają one wymogów jasności i przejrzystości. Zgodnie z tym orzecznictwem Ibercaja Banco wszczęła proces ponownych negocjacji warunków umownych w umowach kredytu hipotecznego, których była stroną.

Warunki umowy kredytu hipotecznego pomiędzy kredytobiorcą a Ibercaja Banco zostały zatem zmienione w drodze umowy odnowienia zobowiązania, dotyczącej w szczególności minimalnej stopy oprocentowania określonej jako warunek „dolnego progu”, która została obniżona.

¹⁹ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji II.2 „Pojęcie »warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane«, w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości” oraz w pozycji V.3 „Inne skutki”.

Ponadto umowa odnowienia zobowiązania zawierała warunek, na mocy którego kredytobiorca zrzekł się skutków stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku „dolnego progu”.

Kredytobiorca wniósł do sądu odsyłającego, Juzgado de Primera Instancia e Instrucción n° 3 de Teruel (sądu pierwszej instancji i ds. dochodzeń nr 3 w Teruelu, Hiszpania), pozew o stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umownego dotyczącego „dolnego progu” rocznej stopy oprocentowania, zawartego w umowie kredytu hipotecznego, oraz nakazanie instytucji kredytowej usunięcia tego warunku z umowy i zwrotu na rzecz strony powodowej kwot nienależnie wypłaconych na jego podstawie od momentu zaciągnięcia kredytu.

Z uwagi na fakt, że Ibercaja Banco podważa zasadność roszczeń kredytobiorcy dotyczących warunków umowy odnowienia zobowiązania, wniosła do sądu odsyłającego o wyjaśnienie, w jakim zakresie czynności prawne zmieniające umowę, w szczególności jeden z warunków tej umowy, którego dotyczy zarzut nieuczciwego charakteru, są również „skażone” tym warunkiem umownym i w związku z tym pozbawione wiążącego charakteru.

W związku z tym sąd odsyłający wyraził wątpliwości co do zgodności ponownych negocjacji nieuczciwego warunku umownego z zasadą ustanowioną w art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, na podstawie której nieuczciwe warunki nie są wiążące dla konsumentów.

W wyroku tym Trybunał orzekł, że należy odróżnić odstąpienie od sądowego dochodzenia roszczeń, jeżeli zostało ono przewidziane w porozumieniu takim jak ugoda, której przedmiotem jest samo rozstrzygnięcie sporu istniejącego między przedsiębiorcą a konsumentem, od wcześniejszego odstąpienia od sądowego dochodzenia wszelkich roszczeń wynikających z umowy zawartej pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą (pkt 67).

Po pierwsze, Trybunał stwierdził, że warunek przewidziany w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w celu rozstrzygnięcia istniejącego sporu, zgodnie z którym konsument odstępuje od dochodzenia przed sądem krajowym roszczeń, które mógłby podnieść w przypadku braku przyjęcia takiego warunku, może zostać uznany za „nieuczciwy”, w szczególności jeżeli konsument ten nie mógł dysponować odpowiednimi informacjami, które pozwoliłyby mu zrozumieć wynikające stąd dla niego skutki prawne (pkt 4 tiret pierwsze sentencji). Okoliczność bowiem, że przedsiębiorca i konsument wzajemnie zobowiązują się do odstąpienia od sądowego dochodzenia roszczeń dotyczących warunku umownego, nie sprzeciwia się temu, by sąd krajowy zbadał nieuczciwy charakter takiego warunku, w sytuacji gdy rzeczony warunek może wywoływać wiążące skutki wobec konsumenta (pkt 64).

Po drugie, Trybunał stwierdził, że warunek, zgodnie z którym ten sam konsument odstępuje w odniesieniu do przyszłych sporów od sądowego dochodzenia swoich roszczeń opartych na prawach wynikających z tej dyrektywy 93/13, nie jest dla niego wiążący (pkt 4 tiret drugie sentencji). Konsument nie może bowiem skutecznie zobowiązać się do odstąpienia od korzystania w przyszłości z ochrony sądowej i praw, które wywodzi z dyrektywy 93/13. Trybunał uściślił zatem, że z definicji nie może on zrozumieć konsekwencji przystąpienia do takiego warunku w odniesieniu do sporów, które mogą powstać w przyszłości (pkt 75).

Wyrok z dnia 12 stycznia 2023 r., D.V. (Wynagrodzenie adwokata – Zasada stawki godzinowej) (C-395/21, [EU:C:2023:14](#))

Umowa o świadczenie usług prawnych zawarta pomiędzy adwokatem a konsumentem – Artykuł 4 ust. 2 – Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Warunek przewidujący zapłatę wynagrodzenia adwokata zgodnie z zasadą stawki godzinowej

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej²⁰, Trybunał przypominał również, że ocena nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej z konsumentem opiera się zasadniczo na całościowej ocenie, która nie uwzględnia wyłącznie ewentualnego braku przejrzystości tego warunku. Jednakże państwa członkowskie mogą zapewnić wyższy poziom ochrony konsumentów (pkt 49).

W konsekwencji Trybunał orzekł, że warunku umowy o świadczenie usług prawnych, zawartej pomiędzy adwokatem a konsumentem, ustalającego zgodnie z zasadą stawki godzinowej cenę za te usługi i wchodzącego w związku z tym w zakres głównego przedmiotu tej umowy, nie można uznać za nieuczciwy z tego tylko powodu, że nie spełnia wymogu przejrzystości, chyba że państwo członkowskie, którego prawo krajowe ma zastosowanie do danej umowy, wyraźnie przewidziało, tak jak w niniejszej sprawie, że uznanie danego warunku za „nieuczciwy warunek” wynika z samego tego faktu (pkt 3 sentencji).

2. Pojęcie „warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane”

Wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#))

Artykuł 3 ust. 1 – Pojęcie „warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane” – Warunek wprowadzony do umowy po jej zawarciu w wyniku działania ustawodawcy krajowego

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej²¹, Trybunał podkreślił również, że zawarte w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 pojęcie „warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane”, obejmuje w szczególności warunek umowy zmieniony obowiązującym przepisem ustawowym prawa krajowego, przyjętym po zawarciu umowy z konsumentem, w celu zastąpienia nieważnego warunku znajdującego się w tej umowie (pkt 1 sentencji).

²⁰ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.2 „Wylączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”, s. 15. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości” oraz w pozycji V.2 „Zastąpienie nieuczciwego warunku”.

²¹ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.1 „Wylączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze”, s. 8. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości”.

Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))*Umowa kredytu hipotecznego – Warunek umowny ograniczający zmienność stopy oprocentowania (warunek „dolnego progu”) – Umowa odnowienia*

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej²², Trybunał wyjaśnił ponadto, że warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem w celu zmiany potencjalnie nieuczciwego warunku umowy uprzednio zawartej między nimi lub w celu uregulowania skutków nieuczciwego charakteru tego drugiego warunku może być sam w sobie uznany za niewynegocjowany indywidualnie i stosownym przypadku zostać uznany za nieuczciwy (pkt 2 sentencji).

Trybunał zauważył, że okoliczność, iż nowe postanowienie umowne ma na celu zmianę wcześniejszego warunku umowy, który nie został wynegocjowany indywidualnie, nie zwalnia sądu krajowego z obowiązku zbadania, czy konsument rzeczywiście nie miał wpływu, w rozumieniu art. 3 ust. 2 dyrektywy 93/13, na treść tego nowego warunku. Do sądu odsyłającego należy zatem uwzględnienie wszystkich okoliczności, w których taki warunek został przedstawiony konsumentowi, w celu ustalenia, czy konsument mógł mieć wpływ na jego treść (pkt 34, 35).

3. Pojęcie „znaczącej nierównowagi” na niekorzyść konsumenta**Wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, [EU:C:2013:164](#))²³***Umowa kredytu hipotecznego – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Kompetencje sądu krajowego rozpatrującego sprawę co do istoty – Nieuczciwe warunki umowne – Kryteria oceny*

U podstaw sprawy leży odwołanie prejudycjalne hiszpańskiego sądu, do którego konsument wniósł skargę o stwierdzenie nieuczciwego charakteru szeregu warunków zawartych w umowie pożyczki zabezpieczonej hipoteką i o uznanie za nieważne przeprowadzonego wobec niego postępowania egzekucyjnego.

Warunki te dotyczyły ustalenia wysokości odsetek za zwłokę naliczanych automatycznie od niespłaconych wymagalnych kwot, bez konieczności jakiegokolwiek wezwania do wykonania świadczenia, wcześniejszej wymagalności spłaty oraz jednostronnego określania przez pożyczkodawcę mechanizmu rozliczenia kwoty całego należnego długu w formie zaświadczenia wskazującego wymaganą kwotę. Powziąwszy wątpliwości co do zgodności rzeczonych warunków z przepisami dyrektywy 93/13, sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym (pkt 30).

²² Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja II.1 „Pojęcie »nieuczciwego warunku umowy«, s. 20. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości” oraz w pozycji V.3 „Inne skutki”.

²³ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji IV.3 „Zarządzenie środków tymczasowych”.

W tym kontekście Trybunał orzekł, że „znaczącą nierównowagę” na niekorzyść konsumenta w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy oceniać, przeprowadzając analizę przepisów krajowych mających zastosowanie w przypadku braku porozumienia stron, aby ocenić, czy i – w odpowiednim przypadku – w jakim zakresie postanowienia umowne stawiają konsumenta w sytuacji gorszej niż ta przewidziana w obowiązujących przepisach krajowych. Podobnie właściwe w tym względzie jest przeprowadzenie analizy sytuacji prawnej konsumenta pod kątem posiadanych przezeń zgodnie z prawem krajowym możliwości doprowadzenia do zaprzestania stosowania nieuczciwych warunków (pkt 2 sentencji).

Wyrok z dnia 16 stycznia 2014 r., Constructora Principado (C-226/12, [EU:C:2014:10](#))

Umowa sprzedaży nieruchomości – Nieuczciwe warunki umowne – Kryteria oceny

W dniu 26 czerwca 2005 r. osoba fizyczna zawarła ze spółką Constructora Principado umowę sprzedaży lokalu mieszkalnego. Postanowienie zawarte w umowie obciążało konsumenta gminnym podatkiem od wzrostu wartości nieruchomości miejskich oraz kosztami związanymi z indywidualnym podłączeniem mieszkania do sieci wodno-kanalizacyjnej, czyli opłatami, które z mocy prawa ciążyły na przedsiębiorcy.

Osoba ta wniosła do Juzgado de Primera Instancia n° 2 de Oviedo (sądu pierwszej instancji nr 2 w Oviedo, Hiszpania) przeciwko spółce Constructora Principado pozew zmierzający do uzyskania zwrotu rzeczonych kwot. Jego żądanie opierało się na tym, że sporne postanowienie, na którego podstawie nabywca był zobowiązany owe kwoty zapłacić, powinno zostać uznane za nieuczciwe z uwagi na to, że nie było negocjowane i powoduje znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron.

Spółka Constructora Principad stwierdziła, że nie występuje znacząca nierównowaga stron, gdyż ocena takiej nierównowagi nie może ograniczać się do jednego określonego postanowienia, lecz musi obejmować całą treść umowy i konieczne jest zestawienie ze sobą wszystkich postanowień umownych.

Rozpatrujący apelację Audiencia Provincial de Oviedo (sąd okręgowy w Oviedo, Hiszpania) zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy pojęcie nierównowagi, o której mowa w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13, należy interpretować w ten sposób, że taka nierównowaga występuje przez sam fakt przerzucenia na konsumenta obowiązku zapłaty, który z mocy prawa obciąża przedsiębiorcę, czy też fakt, że dyrektywa wymaga, by nierównowaga była znacząca, skutkuje tym, iż ponadto ekonomiczne obciążenie konsumenta musi być istotne w stosunku do całkowitej kwoty transakcji.

W swoim wyroku Trybunał orzekł, że do tego, by istniała znacząca nierównowaga, nie jest konieczne, by koszty obciążające konsumenta na mocy postanowienia umownego miały względem niego istotny ekonomiczny wpływ w świetle kwoty danej transakcji, lecz nierównowaga ta może wynikać z samego faktu wystarczająco poważnego naruszenia sytuacji prawnej, w której konsument, jako strona danej umowy, znajduje się na mocy właściwych przepisów krajowych, czy to w postaci ograniczenia treści praw, które zgodnie z rzeczonymi przepisami przysługują mu na podstawie tej umowy, czy to przeszkody w ich wykonywaniu, czy też nałożenia na niego dodatkowego obowiązku, którego nie przewidują normy krajowe (sentencja).

Trybunał wyjaśnił, że sąd odsyłający powinien do celów oceny ewentualnego istnienia znaczącej nierównowagi brać pod uwagę charakter towarów lub usług, których umowa dotyczy, poprzez odniesienie do wszelkich okoliczności towarzyszących jej zawarciu oraz do wszystkich innych warunków tej umowy (sentencja).

III. Ocena nieuczciwego charakteru warunku umownego

1. Kryteria oceny

Wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. (wielka izba), VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659)²⁴

Kryteria oceny – Badanie z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunku w umowie ustalającego właściwość sądu

Strony sporu przed sądem krajowym zawarły umowę pożyczki mającej na celu sfinansowanie zakupu pojazdu.

Gdy pożyczkobiorca przestał spełniać swe obowiązki umowne, spółka VB Pénzügyi Lízing, strona powodowa, wypowiedziała umowę pożyczki i wniosła powództwo do sądu odsyłającego, żądając zapłaty należności w wysokości 317 404 węgierskich forintów (HUF) wraz z naliczonymi odsetkami od niezapłaconej należności oraz kosztami.

Powodowa spółka nie wniosła powództwa o wydanie nakazu zapłaty do sądu właściwego ze względu na miejsce zamieszkania pozwanego pożyczkobiorcy, lecz powołała się na postanowienie określające właściwość sądu, zawarte w omawianej umowie pożyczki, zgodnie z którą spory pomiędzy stronami podlegają właściwości sądu Budapesti II. és III. kerületi bíróság (sądu rejonowego II i III w Budapeszcie, Węgry), będącego sądem odsyłającym w rozpatrywanej sprawie.

Sąd odsyłający stwierdził, że pozwany nie ma miejsca zamieszkania w okręgu tego sądu, podczas gdy przepisy postępowania cywilnego stanowią, że właściwość miejscowa do rozpoznania sporu, takiego jak spór rozpatrywany przez sąd odsyłający, przysługuje sądowi, w którego okręgu pozwany ma miejsce zamieszkania.

Sąd odsyłający chciał jednak zwrócić się do Trybunału z pytaniem, jakie kryteria powinien brać pod uwagę sąd krajowy w ramach kontroli nieuczciwego charakteru warunku, w szczególności w przypadku, gdy klauzula umowna wskazuje jako właściwy nie sąd siedziby spółki będącej usługodawcą, lecz inny sąd, który jednak położony jest w pobliżu tej siedziby.

W wyroku tym Trybunał miał sposobność pogłębić wyrok Pannon GSM (C-243/08)²⁵. Czyniąc to, Trybunał orzekł, że art. 267 TFUE należy interpretować w ten sposób, iż właściwość Trybunału obejmuje wykładnię pojęcia „nieuczciwych warunków umownych”, o których mowa w art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz w załączniku do niej, jak też wykładnię kryteriów, jakie sąd krajowy może lub powinien stosować w toku badania warunku umownego w świetle przepisów tej dyrektywy, przy czym zadaniem sądu krajowego jest dokonanie skonkretyzowanej klasyfikacji danego

²⁴ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji IV.2.2.1 „Obowiązek badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego” – „Zakres obowiązku”.

²⁵ Wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r., [Pannon GSM](#) (C-243/08, EU:C:2009:350), przedstawiony w pozycji IV.2.2.1 „Obowiązek badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego” – „Zakres obowiązku”.

warunku umownego w oparciu o wskazane kryteria oraz w świetle okoliczności danej sprawy (pkt 2 sentencji).

Nieuczciwy charakter warunków umownych ustala się z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, oraz w świetle wszelkich okoliczności towarzyszących zawarciu umowy w chwili jej zawierania, w tym faktu, że włączone do umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem postanowienie, przyznające wyłączną właściwość miejscową sądowi, w którego okręgu znajduje się siedziba przedsiębiorcy, zostało w niej zamieszczone bez uprzedniego indywidualnego uzgodnienia (pkt 42, 43).

Wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., *Invitel* (C-472/10, [EU:C:2012:242](#))²⁶

Jednostronna zmiana postanowień umownych przez przedsiębiorcę – Powództwo o zaniechanie naruszeń wytoczone na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe – Stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umownego

Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (węgierski urząd ochrony konsumentów, zwany dalej „NFH”) może zwracać się do sądów węgierskich o ustalenie, że nieuczciwy warunek umowy konsumenckiej jest nieważny, jeżeli posługiwanie się takim warunkiem przez przedsiębiorcę dotyczy znaczącej liczby konsumentów albo powoduje istotną szkodę. Zgodnie z prawem węgierskim stwierdzenie nieważności nieuczciwego warunku umownego przez sąd w wyniku tego rodzaju powództwa wytoczonego w interesie publicznym (powództwa zbiorowego) wywiera skutki prawne w odniesieniu do ogółu konsumentów, którzy zawarli z przedsiębiorcą umowę zawierającą taki warunek.

Do NFH wpłynęło wiele skarg od konsumentów na operatora telefonii stacjonarnej, który jednostronnie wprowadził do swojego wzorca umowy abonamentowej warunek, na mocy którego może on ex post obciążać abonentów kosztami mającymi zastosowanie w wypadku uregulowania rachunku za pomocą przekazu pocztowego. Ponadto sposób obliczania tej opłaty nie został w tych umowach dookreślony.

Uznając, że sporny warunek umowy jest nieuczciwy, a operator odmówił zmiany jego brzmienia, NFH zwrócił się do Pest Megyei Bíróság (sądu w Peszcie, Węgry) żądając stwierdzenia nieważności zakwestionowanego warunku jako nieuczciwego warunku umownego, jak również automatycznego i retroaktywnego zwrotu kwot w sposób nienależny naliczonych i pobranych od abonentów tytułem „opłaty za przekaz pocztowy”. Sąd ten uznał jednak, że rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu wymaga dokonania wykładni właściwych przepisów dyrektywy 93/13.

Odnosząc się do oceny nieuczciwego charakteru warunku poddanego jego ocenie, Trybunał wskazał, że właściwy do dokonania takiej oceny jest sąd krajowy, przed którym toczy się postępowanie wszczęte na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe. Do tego sądu należy dokonanie oceny, w świetle art. 3 ust. 1 i 3 dyrektywy 93/13, nieuczciwego charakteru warunku umownego, takiego jak warunek będący przedmiotem rozpatrywanego sporu. Oceniając warunek umowy, sąd ten zobowiązany jest

²⁶ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji VI.1 „Pozwy zbiorowe lub w interesie publicznym”.

w szczególności zbadać, czy w świetle ogółu postanowień ogólnych warunków umów konsumenckich, a także uwzględniając właściwe przepisy krajowe, powody lub sposób zmiany opłat związanych ze świadczoną usługą zostały określone w sposób jasny i zrozumiały, a także czy konsumentom przysługuje prawo do wypowiedzenia umowy (pkt 1 sentencji).

2. Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości

Wyrok z dnia 21 marca 2013 r., RWE Vertrieb (C-92/11, [EU:C:2013:180](#))

Dyrektywa 2003/55/WE – Rynek wewnętrzny gazu ziemnego – Dyrektywa 93/13/EWG – Umowy zawierane pomiędzy przedsiębiorcami a konsumentami – Jednostronna zmiana ceny usługi przez przedsiębiorcę – Odesłanie do bezwzględnie obowiązujących przepisów ustanowionych dla innej kategorii konsumentów – Możliwość zastosowania dyrektywy 93/13 – Obowiązek zredagowania prostym i zrozumiałym językiem oraz obowiązek przejrzystości

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej²⁷, w odniesieniu do ewentualnie nieuczciwego charakteru zaskarżonego warunku Trybunał stwierdził, że prawodawca Unii uznał istnienie, w ramach umów na czas nieokreślony takich jak umowy na dostawę gazu, uzasadnionego interesu przedsiębiorstwa zaopatrzenia w uprawnieniu do zmiany opłat za jego usługi. Standaryzowana klauzula zezwalająca na takie jednostronne dostosowanie powinna jednak spełniać wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości. W tym względzie Trybunał przypomniał, że ostatecznie nie do niego, lecz do sądu krajowego należy ustalenie, w każdym konkretnym przypadku, czy tak jest. W ramach tej kontroli sąd krajowy powinien przyznać istotne znaczenie pewnym kryteriom określonym przez Trybunał (pkt 45–48).

Umowa powinna wskazywać w sposób przejrzysty powody i sposób zmiany opłat, tak aby konsument mógł przewidzieć, w oparciu o jasne i zrozumiałe kryteria, ewentualne ich zmiany (pkt 49).

Trybunał podkreślił w tym względzie, że braku informacji w tym zakresie przed zawarciem umowy co do zasady nie może zrekompensować sama okoliczność, iż w czasie wykonywania umowy konsumenci zostaną poinformowani o zmianie opłat z odpowiednim wyprzedzeniem oraz o ich prawie do rozwiązania umowy, jeżeli nie zamierzają zaakceptować tej zmiany (pkt 51).

Jeśli chodzi o przyznane konsumentowi uprawnienie do rozwiązania umowy, może być ono skutecznie wykonane w konkretnych warunkach. Nie byłoby tak, gdyby – ze względów związanych ze sposobami rozwiązania lub z warunkami danego rynku – konsument nie miał rzeczywistej możliwości zmiany dostawcy lub nie został poinformowany w uzgodniony sposób i w odpowiednim czasie o planowanej zmianie (pkt 54).

²⁷ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.1 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze”, s. 7.

Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))

Wyłączenie warunków dotyczących określenia głównego przedmiotu umowy lub stosowności ceny albo wynagrodzenia, pod warunkiem że warunki te zostały wyrażone prostym i zrozumiałym językiem – Umowy o kredyt konsumencki denominowany w walucie obcej – Warunki dotyczące kursów wymiany walut

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej²⁸, Trybunał sprecyzował, że warunek określający główny przedmiot umowy zostać zwolniony z oceny się ocenie jego nieuczciwego charakteru tylko wówczas, gdy został on wyrażony w sposób jednoznaczny i zrozumiały. W tym względzie Trybunał podkreślił, że powyższy wymóg nie ogranicza się do jednoznaczności i zrozumiałości wyłącznie pod względem formalnym i czysto gramatycznym. Przeciwnie, umowa kredytu musi w sposób przejrzysty ukazywać powody i specyfikę mechanizmu przeliczania waluty obcej. Wobec tego do sądu krajowego należy ustalenie, czy właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny konsument może, na podstawie form zachęty stosowanych przez kredytodawcę w procesie negocjacji umowy i dostarczonych na tym etapie informacji, nie tylko dowiedzieć się o istnieniu różnicy między kursem sprzedaży a kursem kupna waluty obcej, ale również oszacować skutki zastosowania kursu sprzedaży przy obliczaniu rat kredytu, a w rezultacie także całkowity koszt zaciągniętego przez siebie kredytu (pkt 73, 76).

Wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in. (C-186/16, [EU:C:2017:703](#))

Umowa kredytu zawarta w walucie obcej – Ryzyko kursowe w całości obciążające konsumenta – Znacząca nierównowaga wynikających z umowy praw i obowiązków stron – Moment, w którym należy oceniać znaczącą nierównowagę – Zakres pojęcia warunków „wyrażonych prostym i zrozumiałym językiem” – Poziom informacji, który musi zostać zapewniony przez bank

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej²⁹, Trybunał przypomniał, że wymóg, aby warunek umowny był wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, oznacza również, że umowa musi przedstawiać w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się dany warunek. W zależności od przypadku umowa musi również ukazywać związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne. Kwestię tę powinien rozpatrzyć sąd krajowy w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, do których zaliczają się formy reklamy i informacji stosowane przez kredytodawcę w procesie negocjacji umowy kredytu (pkt 45, 46).

²⁸ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.2 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”, s. 12. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji V.2 „Zastąpienie nieuczciwego warunku”.

²⁹ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.2 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”, s. 13.

Ściślej rzecz ujmując, do sądu krajowego należy ustalenie, czy konsumentowi podano wszystkie informacje mogące mieć wpływ na zakres jego obowiązków i pozwalające mu ocenić między innymi całkowity koszt kredytu (pkt 47).

W tym kontekście Trybunał podkreślił, że instytucje finansowe muszą zapewniać kredytobiorcom informacje wystarczające do podejmowania przez nich świadomych i rozważnych decyzji. Informacje te muszą dotyczyć nie tylko możliwości wzrostu lub spadku wartości waluty, w jakiej udzielono kredytu, ale również wpływu na wysokość raty kredytu wahań kursowych i wzrostu stopy procentowej tej waluty (pkt 49).

Tak oto, po pierwsze, kredytobiorca musi zostać jasno poinformowany, że podpisując umowę kredytu w walucie obcej, ponosi określone ryzyko kursowe, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku dewaluacji waluty, w której otrzymuje wynagrodzenie. Po drugie, bank musi przedstawić ewentualne wahania kursów wymiany i ryzyko wiążące się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej, zwłaszcza w przypadku, gdy konsument będący kredytobiorcą nie uzyskuje dochodów w tej walucie (pkt 50).

Trybunał zaznaczył również, że wraz z tym, gdy bank nie wywiązał się ze swych obowiązków informowania, uprzedzenia i doradztwa, a także z obowiązku sformułowania warunków umownych prostym i zrozumiałym językiem i w konsekwencji możliwe jest badanie nieuczciwego charakteru spornego warunku, do sądu krajowego należy ocena, po pierwsze, możliwego niedochowania przez bank wymogu dobrej wiary i, po drugie, ewentualnego istnienia znaczącej nierównowagi pomiędzy stronami umowy. Oceny tej należy dokonywać w odniesieniu do momentu zawarcia danej umowy, z uwzględnieniem między innymi fachowej wiedzy banku w zakresie ewentualnych wahań kursów wymiany i ryzyka wiążących się z zaciągnięciem kredytu w walucie obcej. W tym względzie Trybunał podkreślił, że warunek umowny może wprowadzać między stronami nierównowagę pojawiającą się dopiero w czasie wykonywania umowy (pkt 54–57).

Wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, [EU:C:2018:750](#))

*Warunek wprowadzony do umowy po jej zawarciu w wyniku działania ustawodawcy krajowego –
Artykuł 4 ust. 2 – Prostym i zrozumiałym językiem, w jakim został wyrażony warunek*

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej³⁰, Trybunał wyjaśnił zakres wymogu, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem (pkt 73).

W tym względzie Trybunał stwierdził, że instytucje finansowe są zobowiązane do dostarczenia kredytobiorcom informacji wystarczających do podjęcia przez nich świadomych i rozważnych decyzji. Oznacza to, że warunek dotyczący ryzyka kursowego musi zostać zrozumiany przez konsumenta zarówno w aspekcie formalnym i gramatycznym, jak i w odniesieniu do jego

³⁰ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.1 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze”, s. 8. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji II.2 „Pojęcie »warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane«”.

konkretnego zakresu. Wynika z tego, że właściwie poinformowany oraz dostatecznie uważny i racjonalny przeciętny konsument powinien nie tylko mieć możliwość dowiedzieć się o możliwości spadku wartości waluty krajowej względem waluty obcej, do której kredyt był denominowany, ale również oszacować – potencjalnie istotne – konsekwencje ekonomiczne takiego warunku dla swoich zobowiązań finansowych (pkt 78).

Ponadto Trybunał wskazał, że prosty i zrozumiały język warunków umowy powinien podlegać ocenie z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy, a także do wszystkich pozostałych warunków umowy, niezależnie od okoliczności, że niektóre z tych warunków zostały uznane za nieuczciwe lub mogą być nieuczciwe i później z tego względu uznane za nieważne przez ustawodawcę krajowego (pkt 83; pkt 4 sentencji).

Wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank (C-621/17, [EU:C:2019:820](#))

Wymóg zredagowania warunków umownych w sposób jasny i zrozumiały – Warunki zobowiązujące do zapłaty kosztów za usługi nieokreślone

Powód w postępowaniu głównym zawarł ze spółką, w której prawa wstąpił CIB, umowę kredytową na kwotę 16 451 EUR, z roczną stopą oprocentowania w wysokości 5,4 % i kosztami zarządzania w wysokości 2,4 % rocznie, na okres 20 lat. Zainteresowany był również zobowiązany do zapłaty, zgodnie z warunkami umowy, kwoty 40 000 forintów węgierskich (HUF) (około 125 EUR) jako prowizji za udzielenie kredytu.

Wniósł on powództwo do Győri Törvényszék (sądu w Győr, Węgry) o stwierdzenie, że warunki dotyczące kosztów zarządzania i prowizji za udzielenie kredytu były nieuczciwe, ponieważ umowa nie określała konkretnych usług, za które miały one stanowić wynagrodzenie.

W odpowiedzi CIB argumentował, że nie ma obowiązku wyszczególniania usług, których odpowiednik stanowiły koszty zarządzania i prowizja za udzielenie kredytu. Wyjaśnił on jednak, że prowizja za udzielenie kredytu była świadczeniem wzajemnym za czynności dokonane przed zawarciem umowy, natomiast koszty zarządzania stanowią wynagrodzenie za starania podejmowane po zawarciu wspomnianej umowy.

Kúria (sąd najwyższy, Węgry), do którego wniesiono skargi kasacyjne, zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy warunki będące przedmiotem postępowania głównego są sformułowane w sposób jasny i zrozumiały i w jaki sposób powinien ocenić, czy ewentualnie nie są one nieuczciwe.

Trybunał orzekł, że wymóg jasnego i zrozumiałego sformułowania warunku umowy nie oznacza, iż nienegocjowane indywidualne warunki umowy wskazane w umowie kredytu zawieranej z konsumentami takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, określające dokładnie wysokość kosztów zarządzania i prowizji za udzielenie kredytu obciążających konsumenta, sposób ich obliczania i termin wymagalności, muszą również wyszczególniać wszystkie usługi świadczone w zamian za przedmiotowe kwoty (pkt 1 sentencji).

Niemniej jednak Trybunał wyjaśnił, że aby spełnić wymóg przejrzystości, musi zaistnieć sytuacja, w której charakter faktycznie świadczonych usług da się w sposób racjonalny zrozumieć lub wywieść z całej umowy. Ponadto konsument musi być w stanie sprawdzić, czy różne koszty lub usługi, za które stanowią one opłatę, nie nakładają się na siebie. Sąd odsyłający powinien zatem zbadać, czy taka sytuacja ma miejsce, w świetle całokształtu istotnych okoliczności faktycznych, do których zaliczają się nie tylko warunki zawarte w rozpatrywanej umowie, lecz również formy zachęty stosowane przez kredytobiorcę w procesie negocjacji umowy i dostarczone na tym etapie informacje (pkt 43, 44).

Ponadto Trybunał orzekł, że warunek umowny dotyczący kosztów zarządzania umową kredytu, który nie pozwala jednoznacznie wskazać konkretnych usług świadczonych w ramach świadczenia wzajemnego, co do zasady nie powoduje wbrew wymogowi dobrej wiary znaczącej nierównowagi wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta (pkt 2 sentencji). Trybunał wyjaśnił bowiem, że jeśli świadczone w zamian usługi wchodzą w sposób uzasadniony w zakres świadczeń wykonywanych w ramach zarządzania kredytem albo w ramach jej udzielenia lub jeśli kwoty obciążające konsumenta z tytułu rzeczonych kosztów i rzeczonej prowizji nie są nieproporcjonalne w stosunku do kwoty kredytu, nie wydaje się, z zastrzeżeniem dokonania weryfikacji przez sąd odsyłający, żeby warunki dotyczące kosztów zarządzania umową kredytu i prowizji za jej udzielenie w sposób niekorzystny wpływały na sytuację prawną konsumenta przewidzianą przez prawo krajowe. Do sądu krajowego należy ponadto uwzględnienie skutków innych postanowień umowy, aby ustalić, czy rzeczone warunki nie powodują znaczącej nierównowagi ze szkodą dla kredytobiorcę (pkt 55).

Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))

Umowa kredytu hipotecznego – Warunek umowny ograniczający zmienność stopy oprocentowania (warunek „dolnego progu”) – Umowa odnowienia

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej³¹, Trybunał wskazał ponadto, że wymóg przejrzystości ciążyący na przedsiębiorcy na mocy dyrektywy 93/13³² oznacza, że przy zawieraniu umowy kredytu hipotecznego o zmiennej stopie oprocentowania, zawierającej warunek „dolnego progu”, konsument musi być w stanie zrozumieć konsekwencje ekonomiczne, jakie wynikają dla niego z mechanizmu będącego rezultatem zastosowania warunku „dolnego progu”, w szczególności dzięki udostępnieniu informacji o kształtowaniu się w przeszłości wskaźnika, na podstawie którego obliczana jest stopa oprocentowania (pkt 3 sentencji).

³¹ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne zob. pozycja II.1 „Pojęcie »nieuczciwego warunku umowy«, s. 20. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji II.2 „Pojęcie »warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane«” oraz w pozycji V.3 „Inne skutki”.

³² Artykuł 3 ust. 1, art. 4 ust. 2 i art. 5 dyrektywy 93/13.

Wyrok z dnia 12 stycznia 2023 r., D.V. (Wynagrodzenie adwokata – Zasada stawki godzinowej) (C-395/21, [EU:C:2023:14](#))

Umowa o świadczenie usług prawnych zawarta pomiędzy adwokatem a konsumentem – Artykuł 4 ust. 2 – Ocena nieuczciwego charakteru warunków umownych – Warunek przewidujący zapłatę wynagrodzenia adwokata zgodnie z zasadą stawki godzinowej

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej³³, Trybunał zbadał, czy warunek umowy o świadczenie usług prawnych zawartej między adwokatem a konsumentem, który określa cenę świadczonych usług zgodnie z zasadą stawki godzinowej, spełnia wymóg wyrażenia prostym i zrozumiałym językiem. W tym względzie Trybunał zauważył, że z uwagi na charakter usług będących przedmiotem umowy o świadczenie usług prawnych często trudne – a wręcz niemożliwe – jest przewidzenie przez przedsiębiorcę w chwili zawarcia umowy dokładnej liczby godzin potrzebnych do wykonania tej umowy, a w konsekwencji rzeczywistego całkowitego kosztu świadczonych przez niego usług (pkt 41). Jednakże, nawet jeśli nie można wymagać od przedsiębiorcy, aby poinformował konsumenta o ostatecznych skutkach finansowych swojego zobowiązania, które zależą od zdarzeń przyszłych, nieprzewidywalnych i niezależnych od woli tego przedsiębiorcy, ten ostatni jest zobowiązany do przekazania konsumentowi przed zawarciem umowy informacji umożliwiających mu podjęcie rozważnej decyzji z pełną świadomością możliwości wystąpienia takich zdarzeń i konsekwencji, jakie mogą one pociągać za sobą w odniesieniu do okresu świadczenia usług prawnych (pkt 43).

Informacje te, które mogą się różnić w zależności, po pierwsze, od przedmiotu i charakteru przewidzianych świadczeń, a po drugie, od mających zastosowanie zasad wykonywania zawodu i deontologii, powinny zawierać wskazówki pozwalające konsumentowi ocenić przybliżony całkowity koszt tych usług. Takie wskazówki mogłoby stanowić oszacowanie przewidywanej lub minimalnej liczby niezbędnych godzin pracy lub zobowiązanie do wysyłania w rozsądnych odstępach czasu faktur lub okresowych sprawozdań wskazujących liczbę przepracowanych godzin pracy. Trybunał uściślił, że do sądu krajowego należy dokonanie oceny, z uwzględnieniem tych rozważań i wszystkich istotnych okoliczności towarzyszących zawarciu danej umowy, czy przedsiębiorca przekazał konsumentowi odpowiednie informacje przed zawarciem umowy (pkt 44).

Trybunał doszedł zatem do wniosku, że warunek umowy, który ustala cenę zgodnie z zasadą stawki godzinowej, bez przekazania konsumentowi przed zawarciem umowy informacji, które pozwalają mu na podjęcie rozważnej i w pełni świadomej decyzji przy pełnej wiedzy odnośnie do konsekwencji ekonomicznych, jakie pociągają za sobą zawarcie tej umowy, nie spełnia wymogu wyrażenia prostym i zrozumiałym językiem (pkt 2 sentencji).

³³ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.2 „Wylączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”, s. 15. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji II.1 „Pojęcie »nieuczciwego warunku umowy«” oraz w pozycji V.2 „Zastąpienie nieuczciwego warunku”.

IV. Uprawnienia i obowiązki sądu krajowego

1. Kompetencje sądu krajowego

Wyrok z dnia 1 kwietnia 2004 r., *Freiburger Kommunalbauten* (C-237/02, [EU:C:2004:209](#))

Umowa o budowę i dostawę miejsca parkingowego – Odwrócenie nakazu wykonania zobowiązań umownych przewidzianego przepisami dyspozytywnymi prawa krajowego – Warunek zobowiązujący konsumenta do zapłaty ceny przed wykonaniem zobowiązań przez przedsiębiorcę – Obowiązek udzielenia gwarancji przez przedsiębiorcę

Na mocy umowy zawartej przed notariuszem w dniu 5 maja 1998 r. *Freiburger Kommunalbauten*, gminne przedsiębiorstwo budowlane, w ramach swojej działalności gospodarczej sprzedało parze nabywców dla celów prywatnych miejsce na parkingu, które miało wybudować.

Umowa przewidywała wymagalność całej ceny po przekazaniu przez przedsiębiorcę zabezpieczenia. W przypadku zwłoki w płatności nabywca był zobowiązany do zapłaty odsetek za zwłokę.

Po przekazaniu zabezpieczenia nabywcy odmówili zapłaty. Podnieśli oni, że postanowienie dotyczące wymagalności całej ceny jest sprzeczne z § 9 Bürgerliches Gesetzbuch (niemieckiego kodeksu cywilnego). Zapłacili oni cenę dopiero 21 grudnia 1999 r., po tym, jak przekazano im wolne od wad miejsce na parkingu.

Freiburger Kommunalbauten zażądał w związku z tym zapłaty odsetek za zwłokę przed Landgericht Freiburg (sądem w Freiburgu, Niemcy), który uwzględnił powództwo.

Bundesgerichtshof (federalny trybunał sprawiedliwości, Niemcy), do którego skierowano skargę rewizyjną, postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z pytaniem, czy warunek zawarty w ogólnych warunkach sprzedaży, na mocy którego nabywca obiektu budowlanego, który ma zostać wzniesiony, jest zobowiązany zapłacić całą cenę, niezależnie od stanu zaawansowania budowy, jeżeli sprzedawca uprzednio udzielił mu gwarancji bankowej pokrywającej kwoty, których mógłby się domagać z powodu niewykonania lub nienależytego wykonania umowy, należy uznać za nieuczciwy w rozumieniu dyrektywy 93/13.

W wyroku tym Trybunał orzekł, że do sądu krajowego należy ustalenie, czy warunek umowy o roboty budowlane, przewidujący wymagalność całej ceny przed wykonaniem zobowiązań przez przedsiębiorcę i nakładający obowiązek ustanowienia przez niego zabezpieczenia, odpowiada wszystkim kryteriom, aby uznać go za nieuczciwy warunek umowy w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 (sentencja).

O ile bowiem Trybunał może dokonywać wykładni ogólnych kryteriów użytych przez prawodawcę wspólnotowego celem zdefiniowania pojęcia „nieuczciwych warunków umowy”, zawartego w dyrektywie 93/13, o tyle nie wypowiada się jednak w kwestii zastosowania ich do konkretnego postanowienia umownego, które należy zbadać w świetle okoliczności danej sprawy (pkt 22).

2. Obowiązek badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego

2.1. Zakres obowiązku

Wyrok z dnia 27 czerwca 2000 r., Océano Grupo Editorial (od C-240/98 do C-244/98, [EU:C:2000:346](#))

Klauzula prorogacyjna – Uprawnienie sądu do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru takiej klauzuli

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej³⁴, Trybunał orzekł, że ochrona, którą przyznaje konsumentom dyrektywa 93/13, wymaga, by sąd krajowy mógł z urzędu zbadać, czy dane postanowienie zawarte w przedłożonej mu umowie jest nieuczciwe, w sytuacji gdy bada on dopuszczalność skargi wniesionej do sądu krajowego. Sąd krajowy jest zobowiązany, stosując przepisy prawa krajowego, zarówno wcześniejsze, jak późniejsze względem daty przyjęcia dyrektywy 93/13, interpretować je, na ile to tylko możliwe, w świetle litery i celów tej dyrektywy. Wymóg wykładni zgodnej wymaga w szczególności, aby sąd krajowy uprzywilejowywał tę, która pozwoli mu na odmowę z urzędu przyjęcia kompetencji przyznanej mu na mocy nieuczciwego warunku umownego (pkt 2 sentencji).

Wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r., Pannon GSM (C-243/08, [EU:C:2009:350](#))

Uprawnienie i obowiązek sądu krajowego do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego ustalającego właściwość sądu – Kryteria oceny

Konsument zawarł ze spółką Pannon umowę abonencką, która dotyczyła świadczenia usług w zakresie telefonii komórkowej. Zawierając umowę, konsument zaakceptował również ogólne warunki umów spółki, które stanowiły między innymi, że właściwy do rozstrzygania wszelkich sporów wynikających z umowy lub z nią związanych jest Budaörsi Városi Bíróság (sąd miejski w Budaörs, Węgry) – sąd właściwy miejscowo z uwagi na siedzibę Pannonu.

Uznawszy, że konsument nie wywiązał się z zobowiązań umownych, Pannon wniósł o wydanie nakazu zapłaty do Budaörsi Városi Bíróság (sądu miejskiego w Budaörs), który stwierdził, że stałe miejsce zamieszkania konsumenta, który otrzymuje rentę z tytułu niezdolności do pracy, znajduje się w Dombegyház (Węgry), w odległości 275 kilometrów od Budaörs, i że możliwości transportu pomiędzy tymi miejscowościami są bardzo ograniczone.

Sąd ten zwrócił również uwagę, że zgodnie z przepisami węgierskiego kodeksu postępowania cywilnego w braku ustalenia jego właściwości w umowie abonenckiej właściwy miejscowo jest sąd miejsca zamieszkania konsumenta.

³⁴ Jeśli chodzi o faktyczne i prawne ramy sporu, zob. pozycja II.1 „Pojęcie »nieuczciwego warunku umowy«, s. 18.

Niemniej jednak Budaörsi Városi Bíróság (sąd miejski w Budaörs), powziawszy wątpliwość co do ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umownego ustalającego jego właściwość, zwrócił się do Trybunału z pytaniami prejudycjalnymi dotyczącymi wykładni dyrektywy 93/13. Zmierzał on w szczególności do ustalenia, czy powinien zbadać z urzędu, w ramach badania swojej właściwości miejscowej, nieuczciwy charakter tego warunku.

Trybunał przypomniał przede wszystkim, że ochrona, jaką dyrektywa 93/13 przyznaje konsumentom, rozciąga się na sytuacje, w których konsument, który zawarł z przedsiębiorcą umowę zawierającą nieuczciwy warunek, nie podnosi zarzutu nieuczciwości tego warunku, czy to z tego powodu, że nie jest on świadom swych praw, czy też ze względu na wysokie koszty postępowania przed sądem (pkt 30).

Rola sądu krajowego w dziedzinie ochrony konsumentów nie ogranicza się w konsekwencji do zwykłej możliwości orzeczenia w przedmiocie ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umownego, ale obejmuje ona także obowiązek zbadania tej kwestii z urzędu, od chwili gdy sąd krajowy dysponuje w tym celu niezbędnymi informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych, w tym także w ramach badania swojej właściwości miejscowej. Jeżeli sąd krajowy uzna taki warunek umowny za nieuczciwy, jest zobowiązany do jego niestosowania, chyba że konsument, po otrzymaniu informacji od sądu, nie zamierza podnosić jego nieuczciwego i pozbawionego mocy wiążącej charakteru (pkt 32, 33).

Podobnie niezgodny z dyrektywą 93/13 jest krajowy przepis mówiący, że tylko w przypadku, gdy konsument skutecznie zaskarżył przed sądem krajowym nieuczciwy warunek umowny, nie jest on nim związany. Przepis taki wyklucza bowiem możliwość zbadania przez sąd krajowy z urzędu, czy dane warunki umowne mają charakter nieuczciwy (pkt 1 sentencji)

Wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. (wielka izba), VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, [EU:C:2010:659](#))

Kryteria oceny – Badanie z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunku w umowie ustalającego właściwość sądu

W wyroku tym, którego okoliczności faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej³⁵, Trybunał wyjaśnił również, że sąd krajowy zobowiązany jest przeprowadzić z urzędu czynności śledcze w celu ustalenia, czy postanowienie umowne określające wyłączną właściwość miejscową sądu, zamieszczone w zaskarżonej przed tym sądem umowie zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, jest objęte zakresem zastosowania dyrektywy 93/13, i że – jeżeli jest nim objęte – sąd krajowy zobowiązany jest z urzędu zbadać, czy postanowienie takie jest nieuczciwe. Aby bowiem zapewnić zamierzoną przez prawodawcę Unii ochronę konsumenta, w sytuacji charakteryzującej się istnieniem nierówności pomiędzy konsumentem a przedsiębiorcą, którą może usunąć jedynie czynna interwencja podmiotu niebędącego stroną umowy, sąd krajowy jest zobowiązany – w każdym wypadku i niezależnie od przepisów prawa krajowego – zbadać, czy sporne postanowienie umowne zostało indywidualnie uzgodnione przez przedsiębiorcę i konsumenta (pkt 48, pkt 3 sentencji).

³⁵ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja III.1 „Kryteria oceny”, s. 26.

Wyrok z dnia 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, [EU:C:2018:320](#))

Badanie z urzędu przez sąd krajowy zagadnienia, czy umowa jest objęta zakresem zastosowania dyrektywy 93/13

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej³⁶, Trybunał uznał, że sąd krajowy orzekający zaocznie i posiadający uprawnienie, na podstawie krajowych norm proceduralnych, do zbadania z urzędu sprzeczności między warunkiem stanowiącym podstawę żądania i krajowymi zasadami porządku publicznego, ma obowiązek zbadania z urzędu, czy umowa zawierająca ten warunek należy do zakresu stosowania dyrektywy 93/13 i – w danym wypadku – ewentualnie nieuczciwego charakteru tego warunku w rozumieniu tej dyrektywy (pkt 1 sentencji).

Wyrok z dnia 11 marca 2020 r., Lintner (C-511/17, [EU:C:2020:188](#))

*Umowa kredytu denominowanego w walucie obcej – Uwzględnienie wszystkich pozostałych warunków umowy przy ocenie nieuczciwego charakteru zaskarżonego warunku – Artykuł 6 ust. 1 –
Badanie z urzędu przez sąd krajowy nieuczciwego charakteru warunków zamieszczonych w umowie – Zakres*

Skarżąca wniosła do Fővárosi Törvényszék (sądu dla miasta stołecznego Budapeszt, Węgry) powództwo w przedmiocie zarzucanego nieuczciwego charakteru pewnych warunków zamieszczonych w umowie kredytu hipotecznego denominowanego w walucie obcej, którą zawarła z instytucją bankową. Na mocy tych warunków owa instytucja bankowa miała prawo do jednostronnej zmiany tej umowy kredytu. Po oddaleniu tego powództwa przez rzeczony sąd właściwy sąd apelacyjny, w wyniku apelacji wniesionej przez skarżącą, przekazał sprawę temu sądowi i nakazał mu zbadanie z urzędu warunków umowy, których skarżąca nie zakwestionowała w swoim pierwotnym powództwie, dotyczących w szczególności oświadczenia notarialnego, podstaw odstąpienia od umowy i niektórych kosztów nałożonych na skarżącą.

Rozpatrując wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, jeśli chodzi o zakres badania z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru warunku umowy, którego przeprowadzenie spoczywa na sądzie krajowym na mocy dyrektywy 93/13, Trybunał orzekł w pierwszej kolejności, że sąd ten nie jest zobowiązany do zbadania z urzędu i w sposób indywidualny wszystkich pozostałych warunków umowy – które nie zostały zaskarżone przez tego konsumenta – aby sprawdzić, czy mogą one zostać uznane za nieuczciwe, lecz musi zbadać wyłącznie te warunki, które są związane z przedmiotem sporu określonym przez strony. Trybunał wyjaśnił, że owo badanie musi mieścić się w granicach przedmiotu sporu, rozumianych jako wynik roszczeń zgłaszanych przez stronę, w świetle żądań i zarzutów podniesionych na ich poparcie przez strony. Zatem właśnie w tych granicach sąd krajowy powinien zbadać z urzędu warunek umowy, aby uniknąć oddalenia roszczeń konsumenta w drodze orzeczenia, które nabędzie, w stosownym wypadku, moc rzeczy osądzonej, chociaż roszczenia te mogłyby zostać uwzględnione, gdyby konsument nie zaniechał, przez niewiedzę, podniesienia nieuczciwego

³⁶ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja 1.2 „Zakres stosowania ratione materiae: pojęcia »przedsiębiorcy« i »konsumenta«”, s. 4.

charakteru tego warunku. Trybunał podkreślił ponadto, że aby uniknąć naruszenia skuteczności (effet utile) ochrony przyznanej konsumentom na podstawie wspomnianej dyrektywy, sąd krajowy nie powinien dokonywać formalistycznej interpretacji podniesionych przed nim roszczeń, lecz przeciwnie, musi rozpatrzyć ich treść w świetle zarzutów podniesionych na ich poparcie (pkt 28, 30, 32, 33; pkt 1 sentencji).

W drugiej kolejności, jeśli chodzi o przeprowadzenie badania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umowy, Trybunał orzekł, że jeżeli elementy stanu prawnego i faktycznego zawarte w aktach przedłożonych sądowi krajowemu budzą poważne wątpliwości co do nieuczciwego charakteru pewnych warunków, które nie zostały wskazane przez konsumenta, lecz mają związek z przedmiotem sporu, sąd ów powinien podjąć z urzędu środki dowodowe w celu uzupełnienia akt, poprzez wezwanie stron, z poszanowaniem zasady kontrydiktoryjności, do przedstawienia niezbędnych do tego wyjaśnień i dokumentów (pkt 37).

2.2. Granice obowiązku

Wyrok z dnia 21 listopada 2002 r., Cofidis (C-473/00, [EU:C:2002:705](#))

Powództwo wytoczone przez przedsiębiorcę – Przepis krajowy zakazujący sądowi krajowemu po upływie terminu zawitego uwzględnienia z urzędu lub w następstwie podniesionego przez konsumenta zarzutu nieuczciwego charakteru warunku umownego

Umową z dnia 26 stycznia 1998 r. Cofidis udzielił kredytobiorcy kredytu. Ponieważ raty pozostały niezapłacone, w dniu 24 sierpnia 2000 r. Cofidis pozwał tego kredytobiorcę przed tribunal d'instance de Vienne (sąd pierwszej instancji w Vienne, Francja) o zapłatę należnych kwot.

Mimo stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu tribunal d'instance de Vienne (sąd pierwszej instancji w Vienne) uznał, że zastosowanie miał dwuletni termin zawity przewidziany w art. L. 311-37 kodeksu konsumenckiego, który uniemożliwił mu stwierdzenie nieważności warunków, co do których stwierdził nieuczciwy charakter.

Sąd ten postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z pytaniem, czy wymóg zgodnej wykładni systemu ochrony konsumentów przewidziany w dyrektywie zobowiązuje sąd krajowy rozpatrujący powództwo o zapłatę wytoczone przez przedsiębiorcę przeciwko konsumentowi, z którym zawarł on umowę, do odstąpienia od stosowania szczególnego przepisu proceduralnego, takiego jak przewidziany w art. L. 311-37 kodeksu konsumenckiego. W praktyce zasada ta zakazywała sądowi krajowemu stwierdzenia nieważności, na żądanie konsumenta lub z urzędu, wszelkich nieuczciwych warunków umowy, jeżeli została ona zawarta ponad dwa lata przed wszczęciem postępowania, umożliwiając w ten sposób przedsiębiorcy powołanie się na te warunki i oparcie na nich powództwa.

W omawianym wyroku Trybunał orzekł, że ochrona, jaką dyrektywa 93/13 przyznaje konsumentom, rozciąga się na sytuacje, w których konsument, który zawarł ze sprzedawcą lub dostawcą umowę zawierającą nieuczciwy warunek, powstrzymuje się od powołania się na nieuczciwość tego warunku. Wydaje się zatem, że w postępowaniach w przedmiocie spełnienia

zobowiązań wynikających z nieuczciwych warunków umowy, wszczynanych przez przedsiębiorców przeciwko konsumentom, ustanowienie ograniczenia czasowego dla uprawnienia sądu do odmowy stosowania, z urzędu lub po podniesieniu zarzutu przez konsumenta, takich postanowień może zagrozić skuteczności ochrony przewidzianej w art. 6 i 7 dyrektywy (pkt 35).

Tak więc przepis proceduralny, który zakazuje sądowi krajowemu, po upływie terminu zawitego, uwzględnienia, z urzędu lub w następstwie podniesionego przez konsumenta zarzutu, nieuczciwego charakteru warunku, o którego wykonanie wnosi przedsiębiorca, może w sporach, w których stroną pozwaną są konsumenci, nadmiernie utrudniać stosowanie ochrony, jaką przyznaje im dyrektywa, i w konsekwencji nie powinien być stosowany przez ten sąd (pkt 36).

Wyrok z dnia 18 lutego 2016 r., *Finanmadrid EFC* (C-49/14, [EU:C:2016:98](#))

Postępowanie w sprawie nakazu zapłaty – Postępowanie egzekucyjne – Kompetencja krajowego sądu prowadzącego postępowanie egzekucyjne do uwzględnienia z urzędu bezskuteczności nieuczciwego warunku – Zasada powagi rzeczy osądzonej – Zasada skuteczności – Ochrona sądowa

Sprawa ta dotyczyła uregulowania hiszpańskiego, które po pierwsze, nie przewidywało – poza wyjątkami – interwencji sądu krajowego w ramach postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty, a po drugie, nie zezwalało mu również na kontrolowanie z urzędu istnienia ewentualnych nieuczciwych warunków w ramach egzekucji danego nakazu zapłaty.

W tym względzie Trybunał orzekł, że konsument może znaleźć się w sytuacji, w której zostanie przeciwko niemu wydany tytuł egzekucyjny, mimo że on na żadnym etapie postępowania nie mógł skorzystać z gwarancji oceny nieuczciwego charakteru spornych warunków, w sytuacji gdy przebieg i szczególne cechy postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty są tego rodzaju, iż w braku wystąpienia szczególnych okoliczności prowadzących do interwencji sędziego postępowanie to ulega zakończeniu bez możliwości przeprowadzenia kontroli istnienia nieuczciwych warunków w umowie zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, i gdy sąd prowadzący postępowanie egzekucyjne w przedmiocie nakazu zapłaty nie ma kompetencji do dokonania z urzędu oceny istnienia takich warunków. Takie uregulowanie prawa procesowego może naruszać skuteczność ochrony praw wynikających z dyrektywy 93/13. Skuteczna ochrona tych praw mogłaby bowiem zostać zagwarantowana jedynie pod warunkiem, że wspomniane uregulowanie procesowe umożliwia w ramach postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty bądź w ramach postępowania egzekucyjnego w przedmiocie tego nakazu kontrolę z urzędu potencjalnie nieuczciwych warunków zawartych w danej umowie (pkt 45, 46).

Zdaniem Trybunału stwierdzenie to nie może zostać podważone w wypadku, gdy krajowe prawo procesowe przyznaje decyzji wydanej przez organ, który rozpatruje wniosek o wydanie nakazu zapłaty, powagę rzeczy osądzonej i przypisuje jej skutki analogiczne do skutków orzeczenia sądowego. Takie uregulowanie krajowe nie jest bowiem zgodne z zasadą skuteczności w zakresie, w jakim w postępowaniach wszczętych przez przedsiębiorców przeciwko konsumentom czyni ono niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym stosowanie ochrony, jaką dyrektywa 93/13 zamierza przyznać konsumentom (pkt 47, 48).

Wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, [EU:C:2017:60](#))***Umowy kredytu hipotecznego – Egzekucja wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Termin zawity – Zakres kompetencji sądów krajowych – Powaga rzeczy osądzonej***

W 2008 r. Banco Primus udzielił kredytobiorcy kredytu zabezpieczonego hipoteką ustanowioną na jego mieszkaniu. W następstwie siedmiu kolejnych uchybień obowiązkowi zapłaty stwierdzona została natychmiastowa wykonalność zapłaty całego długu na podstawie klauzuli umowy kredytowej. Banco Primus zażądał zapłaty całej kwoty głównej wraz z odsetkami zwykłymi i odsetkami za zwłokę oraz różnymi kosztami. Banco Primus zażądał również sprzedaży w drodze licytacji nieruchomości obciążonej hipoteką. Ponieważ na licytacji nie stawiał się żaden licytant, Juzgado de Primera Instancia n° 2 de Santander (sąd pierwszej instancji nr 2 w Santanderze, Hiszpania, zwany dalej „sądem pierwszej instancji”) przysądził nieruchomość na rzecz Banco Primus, który zażądał objęcia w posiadanie tego dobra. Objęcie w posiadanie zostało odroczone ze względu na sukcesywne podniesienie trzech zarzutów, z których jeden doprowadził do wydania postanowienia uznającego za nieuczciwą klauzulę umowy kredytu, dotyczącą odsetek za zwłokę. Ostatni z zarzutów został rozstrzygnięty postanowieniem, które to postanowienie zakończyło postępowanie w przedmiocie zawieszenia eksmisji.

Kredytobiorca wytoczył przed sądem pierwszej instancji nadzwyczajne powództwo przeciwegzekucyjne w postępowaniu w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, powołując się na nieuczciwy charakter warunku umowy kredytowej dotyczącej odsetek za zwłokę. W wyniku wytoczenia owego powództwa sąd ten, po tym, jak zawiesił postępowanie w przedmiocie eksmisji, uznał za nieuczciwe w rozumieniu dyrektywy 93/13 pewne warunki umowy kredytu, inne niż dotyczące odsetek za zwłokę.

Sąd ów stwierdził jednak w szczególności, że hiszpańskie przepisy regulujące powagę rzeczy osądzonej stoją na przeszkodzie ponownemu zbadaniu charakteru warunków spornej w postępowaniu głównym umowy kredytu pod kątem posiadania przez nie nieuczciwego charakteru, ponieważ ich zgodność z prawem została już zbadana w świetle dyrektywy 93/13 w ramach postanowienia, które stało się prawomocne.

Trybunał orzekł, że dyrektywa 93/13 nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu prawa krajowego, które zakazuje sądowi krajowemu badania z urzędu, czy warunki umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą i konsumentem mają nieuczciwy charakter, jeżeli zgodność z prawem całokształtu warunków tej umowy w świetle tej dyrektywy została już zbadana w orzeczeniu korzystającym z powagi rzeczy osądzonej (pkt 2 akapit pierwszy sentencji). Trybunał zauważył bowiem, że sąd krajowy zobowiązany jest do zbadania z urzędu, czy dane warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 mają nieuczciwy charakter, i do tego, by dokonawszy takiego badania, zniwelować brak równowagi między konsumentem a przedsiębiorcą, o ile posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego (pkt 43).

W tym zakresie Trybunał przypominał znaczenie zasady powagi rzeczy osądzonej w zarówno unijnym, jak i krajowych porządkach prawnych. Dla zapewnienia stabilności prawa i stosunków prawnych, jak też prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości istotne jest bowiem, aby orzeczenia sądowe, które stały się prawomocne po wyczerpaniu przysługujących

środków odwoławczych lub po upływie przewidzianych dla wykonania tych środków terminów, były niepodważalne (pkt 46).

Ponadto prawo Unii nie zobowiązuje sądu krajowego do odstąpienia od stosowania krajowych przepisów proceduralnych nadających powagę rzeczy osądzonej danemu orzeczeniu, nawet jeśli umożliwiłoby to usunięcie naruszenia zawartego w dyrektywie 93/13 przepisu prawa, bez względu na jego charakter, chyba że prawo krajowe przyznaje owemu sądowi takie kompetencje tylko w przypadku naruszenia przepisów mających w ramach krajowego porządku prawnego rangę podstawowych zasad porządku prawnego. Co więcej, zgodnie z prawem Unii celem zasady skutecznej ochrony sądowej konsumentów nie jest przyznanie prawa dostępu do dwóch instancji sądowych, ale jedynie zapewnienie prawa dostępu do sądu (pkt 47, 48).

Jednakże przesłanki ustanowione przez prawo krajowe, aby nieuczciwe warunki w umowie zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem nie wiązały konsumentów, do których to przesłanek odsyła art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13, nie mogą stanowić zagrożenia dla istoty prawa, jakie konsumenci wywodzą z tej dyrektywy, polegającego na niezwiązaniu warunkiem uznanym za nieuczciwy (pkt 51).

W konsekwencji Trybunał orzekł, że w przypadku istnienia jednego, względnie kilku warunków umowy, których nieuczciwy charakter nie był jeszcze badany w ramach wcześniejszej kontroli sądowej spornej umowy, która to kontrola zakończyła się wydaniem orzeczenia korzystającego z powagi rzeczy osądzonej, sąd krajowy, do którego zgodnie z przepisami wnoszone są nadzwyczajne powództwa przeciwegzekucyjne, ma obowiązek dokonania – na wniosek strony lub z urzędu, o ile posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego – oceny nieuczciwego charakteru tychże warunków (pkt 2 akapit drugi sentencji). W braku takiej możliwości ochrona konsumenta byłaby bowiem tylko częściowa i niedostateczna i nie byłaby ani odpowiednim, ani skutecznym środkiem do realizacji celu polegającego na spowodowaniu zaprzestania stosowania tego warunku umowy, wbrew temu, co wynika z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 (pkt 52).

Wyrok z dnia 17 maja 2022 r. (wielka izba), Ibercaja Banco (C-600/19, [EU:C:2022:394](#))

Postępowanie w przedmiocie zajęcia egzekucyjnego wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Nieuczciwy charakter warunku ustalającego nominalną stopę odsetek za zwłokę oraz warunku dotyczącego natychmiastowej wymagalności, które są zawarte w umowie kredytu – Powaga rzeczy osądzonej i prekluzja – Utrata możliwości powołania się przed sądem na nieuczciwy charakter warunku umowy – Uprawnienie do przeprowadzenia kontroli z urzędu przysługujące sądowi krajowemu

Spór w postępowaniu głównym toczył się pomiędzy MA a Ibercaja Banco SA w przedmiocie żądania zapłaty odsetek należnych instytucji bankowej z powodu niewykonania przez MA i PO umowy kredytu hipotecznego zawartej między tymi stronami. Właściwy sąd zarządził egzekucję tytułu hipotecznego posiadanego przez spółkę Ibercaja Banco i zezwolił na dokonanie wobec konsumentów zajęcia. MA podniósł nieuczciwy charakter warunku umownego dotyczącego odsetek za zwłokę i klauzuli „dolnego progu” dopiero w toku postępowania egzekucyjnego, a ściślej rzecz ujmując, po dokonaniu sprzedaży w drodze licytacji nieruchomości obciążonej hipoteką, to znaczy wówczas, gdy skutki powagi rzeczy osądzonej i prekluzji nie pozwalały ani

sądowi na zbadanie z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych, ani konsumentowi na podniesienie nieuczciwego charakteru tych warunków. Umowa była przedmiotem badania z urzędu przy wszczęciu postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, niemniej jednak badanie spornych warunków nie jest ani wyraźnie wspomniane, ani uzasadnione.

W swoim wyroku Trybunał zajął się wzajemnym oddziaływaniem zasady powagi rzeczy osądzonej, prekluzji i uprawnienia sądu krajowego do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką.

Po pierwsze, Trybunał zauważył, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które ze względu na powagę rzeczy osądzonej i prekluzji nie pozwalają ani sądowi na zbadanie z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, ani konsumentowi, po upływie terminu do wniesienia powództwa przeciwegzekucyjnego, na podniesienie nieuczciwego charakteru tych warunków umownych w tym postępowaniu lub w późniejszym postępowaniu z powództwa o ustalenie. Ta wykładnia dyrektywy ma zastosowanie w przypadku, gdy wspomniane warunki umowne zostały zbadane z urzędu w chwili wszczęcia postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, przy czym badanie to nie zostało wyraźnie wspomniane ani uzasadnione w orzeczeniu zezwalającym na egzekucję wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, zaś z owego orzeczenia nie wynika, że badanie takie nie będzie już mogło zostać podważone w przypadku niewniesienia powództwa przeciwegzekucyjnego. Ponieważ konsument nie został poinformowany o przeprowadzeniu z urzędu badania nieuczciwego charakteru warunków umownych w orzeczeniu zezwalającym na egzekucję wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, konsument nie mógł ocenić z pełną znajomością rzeczy konieczności wniesienia odwołania od tego orzeczenia. Skuteczna kontrola potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych nie mogłaby zaś zostać zagwarantowana, gdyby powaga rzeczy osądzonej dotyczyła również orzeczeń sądowych nieprzewidujących takiej kontroli (pkt 49, 50; pkt 1 sentencji).

Po drugie, Trybunał orzekł, że zgodne z art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 są natomiast przepisy krajowe, które nie zezwalają sądowi krajowemu, działającemu z urzędu lub na wniosek konsumenta, zbadać potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych po zrealizowaniu zabezpieczenia hipotecznego, sprzedaży nieruchomości obciążonej hipoteką i przeniesieniu na osobę trzecią praw własności w odniesieniu do tej nieruchomości. Wniosek ten jest jednak uzależniony od warunku, że konsument, którego nieruchomość obciążona hipoteką została sprzedana, może dochodzić swoich praw w późniejszym postępowaniu mającym na celu uzyskanie naprawienia szkody finansowej spowodowanej zastosowaniem nieuczciwych warunków umownych (pkt 2 sentencji).

Wyrok z dnia 17 maja 2022 r. (wielka izba), SPV Project 1503 i in. (C-693/19 i C-831/19, EU:C:2022:395)

Postępowania w sprawie nakazu zapłaty i zajęcia egzekucyjnego wobec osób trzecich – Powaga rzeczy osądzonej obejmująca w sposób dorozumiany ważność warunku umownego w tytule egzekucyjnym – Uprawnienie sądu egzekucyjnego do zbadania z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru warunku umownego

Spory w postępowaniu głównym toczyły się pomiędzy – po pierwsze – SPV Project 1503 Srl i Dobank SpA jako przedstawicielem Unicredit SpA a YB oraz – po drugie – pomiędzy Banco di Desio e della Brianza SpA oraz innymi instytucjami kredytowymi a YX i ZW w przedmiocie postępowań egzekucyjnych opartych na tytułach egzekucyjnych, które uzyskały powagę rzeczy osądzonej. Włoskie sądy egzekucyjne zastanawiały się nad nieuczciwym charakterem warunków przewidujących karę umowną i odsetki za zwłokę, zawartych w umowach kredytu, a także nad nieuczciwym charakterem pewnych warunków zawartych w umowach poręczenia. Na podstawie takich umów wierzyciele uzyskali nakazy zapłaty, które stały się prawomocne. Niemniej jednak sądy wskazują, że zgodnie z zasadami krajowego prawa procesowego w braku sprzeciwu ze strony konsumenta powaga rzeczy osądzonej nakazu zapłaty obejmuje brak nieuczciwego charakteru warunków umowy poręczenia, nawet w braku jakiegokolwiek wyraźnego zbadania przez sąd, który wydał ten nakaz, nieuczciwego charakteru tych warunków.

W rozpatrywanym wyroku Trybunał wyjaśnił związek między zasadą powagi rzeczy osądzonej a uprawnieniem sądu egzekucyjnego do zbadania z urzędu, w ramach postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty, nieuczciwego charakteru warunku umownego stanowiącego podstawę tego nakazu.

W tym względzie Trybunał orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoją na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, zgodnie z którym w przypadku gdy nakaz zapłaty nie był przedmiotem sprzeciwu wniesionego przez dłużnika, sąd egzekucyjny nie może badać potencjalnego nieuczciwego charakteru warunków umownych stanowiących podstawę tego nakazu, ponieważ powaga rzeczy osądzonej obejmuje w sposób dorozumiany ważność tych warunków. Dokładniej rzecz ujmując, uregulowanie, zgodnie z którym uznaje się, że badanie z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych zostało przeprowadzone i jest objęte powagą rzeczy osądzonej nawet w braku jakiegokolwiek uzasadnienia w tym względzie w orzeczeniu w sprawie wydania nakazu zapłaty, może pozbawić znaczenia spoczywający na sądzie krajowym obowiązek przeprowadzenia z urzędu badania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych. W takim przypadku wymóg skutecznej ochrony sądowej oznacza, że sąd egzekucyjny może ocenić, również po raz pierwszy, potencjalnie nieuczciwy charakter warunków umowy, które stanowiły podstawę nakazu zapłaty. Okoliczność, że w dniu, w którym nakaz stał się prawomocny, dłużnik nie wiedział, że mógł zostać uznany za „konsumenta” w rozumieniu tej dyrektywy, jest w tym względzie bez znaczenia (pkt 65–68; sentencja).

Wyrok z dnia 17 maja 2022 r. (wielka izba), Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2022:396)

Postępowanie egzekucyjne w przedmiocie umowy leasingu mającej status tytułu egzekucyjnego – Powództwo przeciwegzekucyjne – Uregulowanie krajowe niepozwalające sądowi, przed który wniesiono powództwo przeciwegzekucyjne, na zbadanie nieuczciwego charakteru warunków zawartych w tytule wykonawczym – Uprawnienie sądu egzekucyjnego do zbadania z urzędu potencjalnie nieuczciwego charakteru warunku umownego – Istnienie powództwa na podstawie prawa powszechnego umożliwiającego kontrolę nieuczciwego charakteru wspomnianych warunków – Wymóg kaucji w celu zawieszenia postępowania egzekucyjnego

Spór w postępowaniu głównym toczył się pomiędzy IO a Impuls Leasing România IFN SA w przedmiocie powództwa przeciwegzekucyjnego przeciwko czynnościom egzekucyjnym dotyczącym umowy leasingu. Sąd rumuński wskazał, że umowa leasingu, na podstawie której wszczęto postępowanie egzekucyjne, zawiera pewne warunki umowne mogące zostać uznane za nieuczciwe. Tymczasem uregulowania rumuńskie nie pozwalają sądowi rozpatrującemu powództwo przeciwegzekucyjne dotyczące wierzytelności dokonać oceny – z urzędu lub na żądanie konsumenta – oceny nieuczciwego charakteru warunków umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, stanowiącej tytuł egzekucyjny, z tego względu, że istnieje powództwo na podstawie prawa powszechnego, w związku z którym nieuczciwy charakter warunków takiej umowy może być poddany kontroli sądu rozpoznającego to powództwo. Prawdą jest, że sąd rozpatrujący co do istoty powództwo odrębne od powództwa dotyczącego postępowania egzekucyjnego ma możliwość zawieszenia owego postępowania. Niemniej jednak konsument domagający się zawieszenia postępowania egzekucyjnego jest zobowiązany do złożenia kaucji, która jest obliczana na podstawie wartości przedmiotu tego powództwa.

W swoim wyroku Trybunał zajął się uprawnieniem sądu krajowego do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunków zawartych w tytule wykonawczym, gdy wpłynie do niego powództwo przeciwegzekucyjne wobec tego tytułu.

W tym zakresie Trybunał orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 oraz zasada skuteczności stoją one na przeszkodzie przepisom krajowym, które nie pozwalają sądowi rozpatrującemu powództwo przeciwegzekucyjne dotyczące wierzytelności dokonać oceny – z urzędu lub na żądanie konsumenta – nieuczciwego charakteru warunków umowy, stanowiącej tytuł egzekucyjny, ponieważ sąd rozpoznający sprawę co do istoty, przed którym może być dochodzone odrębne roszczenie na podstawie prawa powszechnego w celu zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków takiej umowy, może zawiesić postępowanie egzekucyjne do czasu wydania orzeczenia co do istoty wyłącznie po wniesieniu kaucji, obliczonej na przykład na podstawie wartości przedmiotu powództwa, której poziom może zniechęcić konsumenta do wniesienia i podtrzymania takiego powództwa. Co się tyczy owej kaucji, Trybunał wyjaśnił, że koszty, jakie pociąga za sobą postępowanie przed sądem, w stosunku do kwoty kwestionowanego długu, nie mogą zniechęcać konsumenta do wniesienia sprawy do sądu. Jest zaś prawdopodobne, że dłużnik zalegający z zapłatą nie dysponuje środkami finansowymi niezbędnymi do ustanowienia wymaganego zabezpieczenia. Jest tak tym bardziej, jeżeli wartość wniesionych powództw znacznie przekracza całkowitą wartość umowy, jak wydaje się to mieć miejsce w postępowaniu głównym (pkt 58, 59; sentencja).

3. Zarządzenie środków tymczasowych

Wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, [EU:C:2013:164](#))

Umowa kredytu hipotecznego – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Kompetencje sądu krajowego rozpatrującego sprawę co do istoty

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej³⁷, Trybunał wyjaśnił również, że skoro krajowy system proceduralny pozbawia sąd rozpoznający sprawę co do istoty, do którego konsument wniósł powództwo, podnosząc w nim nieuczciwy charakter warunku umowy stanowiącego podstawę tytułu egzekucyjnego, możliwości zarządzenia środków tymczasowych skutkujących zawieszeniem lub opóźnieniem postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, podczas gdy zarządzenie takich środków jest konieczne do zapewnienia pełnej skuteczności jego ostatecznego rozstrzygnięcia, to system ten może naruszać skuteczność ochrony zamierzonej dyrektywą 93/13 (pkt 59).

W braku takiej możliwości we wszystkich przypadkach, w których egzekucja z nieruchomości obciążonej hipoteką została przeprowadzona jeszcze przed wydaniem przez sąd rozpatrujący sprawę co do istoty rozstrzygnięcia uznającego stanowiący podstawę ustanowienia hipoteki warunek umowny za nieuczciwy i, co za tym idzie, uznającego przeprowadzone postępowanie egzekucyjne za nieważne, rozstrzygnięcie to pozwala na zapewnienie temu konsumentowi jedynie następczej ochrony prawnej w formie odszkodowania, co jest rozwiązaniem tylko częściowym i niedostatecznym, które nie jest ani odpowiednim, ani skutecznym środkiem do realizacji celu polegającego na zaprzestaniu stosowania tego warunku umownego – wbrew temu, co wynika z art. 7 ust. 1 rzeczony dyrektywy (pkt 60).

4. Ocena nieuczciwego charakteru zapisu na sąd polubowny

Wyrok z dnia 26 października 2006 r., Mostaza Claro (C-168/05, [EU:C:2006:675](#))

Niepodniesienie zarzutu nieuczciwości postanowienia umownego w toku postępowania arbitrażowego – Możliwość podniesienia tego zarzutu w toku postępowania w sprawie skargi o uchylenie orzeczenia sądu polubownego

W dniu 2 maja 2002 r. Móvil i konsumentka zawarły umowę o abonament w sieci telefonii komórkowej. W umowie tej znalazł się zapis na sąd polubowny, w którym wszelkie spory wynikłe z tej umowy zostały poddane pod rozstrzygnięcie organu arbitrażowego, jakim jest Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (Europejskie stowarzyszenie arbitrażu i polubownego rozstrzygania sporów, zwane dalej „AEADE”).

³⁷ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja II.3 „Pojęcie »znaczącej nierównowagi« na niekorzyść konsumenta”, s. 23.

Konsumentka ta wniosła skargę na orzeczenie wydane w postępowaniu arbitrażowym przez AEADE przed sąd krajowy, twierdząc, że z uwagi na to, iż klauzula arbitrażowa stanowi nieuczciwy warunek umowy, zapis na sąd polubowny jest nieważny.

Rozpoznający spór Audiencia Provincial de Madrid (sąd okręgowy w Madrycie, Hiszpania) stwierdził, że omawiany zapis na sąd polubowny stanowi bez wątpienia nieuczciwy warunek umowy i w związku z tym jest on nieważny.

Niemniej jednak z uwagi na to, że konsumentka nie podniosła zarzutu nieważności tego zapisu w toku postępowania arbitrażowego, i mając na celu zapewnienie zgodności wykładni prawa krajowego z dyrektywą 93/13, sąd ten postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z pytaniem prejudycjalnym. Dokładniej rzecz ujmując, sąd ten zastanawiał się nad kwestią, czy sąd krajowy, przed którym toczy się postępowanie o uchylenie niekorzystnego dla konsumenta orzeczenia sądu polubownego, wydane w postępowaniu arbitrażowym przeprowadzonym na podstawie zapisu w umowie o abonament telefonii komórkowej, może uchylić to orzeczenie w sytuacji, gdy konsument nie podniósł zarzutu nieuczciwego charakteru tego zapisu w postępowaniu arbitrażowym.

W rozpatrywanym wyroku Trybunał uznał, że dyrektywa 93/13 nakłada na sąd krajowy obowiązek zbadania ewentualnej nieważności zapisu na sąd polubowny i uchylenia tego orzeczenia, jeśli stwierdzi, że zapis ten zawiera nieuczciwy warunek umowy, nawet gdy konsument podniósł zarzut nieważności tego zapisu wyłącznie w skardze o uchylenie orzeczenia. Celu art. 6 tej dyrektywy – który, nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, by konsumenci nie byli związani nieuczciwymi warunkami umów – nie dałoby się bowiem osiągnąć, gdyby sąd rozpoznający sprawę o uchylenie orzeczenia sądu polubownego nie mógł stwierdzić nieważności tego orzeczenia z tej tylko przyczyny, że konsument nie podniósł zarzutu nieważności zapisu na sąd polubowny w toku postępowania arbitrażowego. Takie zaniechanie konsumenta nie mogłoby w żadnym wypadku być zrównoważone działaniem podmiotów niebędących stronami umowy. A zatem doszłoby do naruszenia ustanowionego dyrektywą systemu szczególnej ochrony (pkt 30, 31; sentencja).

Wyrok z dnia 6 października 2009 r., *Asturcom Telecomunicaciones* (C-40/08, [EU:C:2009:615](#))

Nieuczciwy zapis na sąd polubowny – Nieważność – Wyrok sądu polubownego, który nabrał powagi rzeczy osądzonej – Egzekucja – Właściwość sądu krajowego rozpoznającego sprawę egzekucyjną do podniesienia z urzędu nieważności nieuczciwego zapisu na sąd polubowny

Konsumentka zawarła w dniu 24 maja 2004 r. z Asturcom umowę o abonament telefonii komórkowej. Umowa ta zawierała zapis na sąd polubowny, w którym wszelkie spory dotyczące wykonania tej umowy zostały poddane pod rozstrzygnięcie Asociación Europea de Arbitraje de Derecho y Equidad (Europejskiego stowarzyszenia arbitrażu i polubownego rozstrzygania sporów, zwanego dalej „AEADE”). Siedziba tego organu arbitrażowego, która nie została wskazana w umowie, znajduje się w Bilbao (Hiszpania).

Ponieważ konsumentka nie zapłaciła kilku rachunków i wypowiedziała umowę przed upływem minimalnego okresu obowiązywania abonamentu, Asturcom wszczął przeciwko niej postępowanie arbitrażowe przed AEADE.

Wyrokiem sądu polubownego z dnia 14 kwietnia 2005 r. konsumentka ta została zobowiązana do zapłaty kwoty 669,60 EUR. W dniu 29 października 2007 r. Asturcom wniósł do Juzgado de Primera Instancia n° 4 de Bilbao (sądu pierwszej instancji nr 4 w Bilbao, Hiszpania) wniosek o wszczęcie egzekucji wspomnianego wyroku sądu polubownego.

W postanowieniu odsyłającym sąd ten stwierdził, że zapis na sąd polubowny zawarty w umowie abonamentu ma charakter nieuczciwego warunku umowy. Sąd ten, mając jednak wątpliwości co do zgodności ustawodawstwa krajowego z prawem Unii, w szczególności w odniesieniu do krajowych przepisów proceduralnych, postanowił zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym.

Rozpatrując wniosek, Trybunał orzekł, że sąd krajowy rozpoznający wniosek o wszczęcie egzekucji wyroku sądu polubownego, który nabrał powagi rzeczy osądzonej, wydany bez stawienia konsumenta, powinien, jeżeli dysponuje niezbędnymi w tym celu informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych, dokonać z urzędu oceny nieuczciwego charakteru zapisu na sąd polubowny, znajdującego się w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, jeżeli zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi może on dokonać takiej oceny w ramach podobnych skarg występujących w systemie krajowym. Jeśli tak jest, sąd ten ma za zadanie wyciągnąć wszelkie wynikające z tego zgodnie z prawem krajowym konsekwencje w celu zapewnienia, by zapis ten nie był wiążący dla konsumenta (sentencja).

W nawiązaniu do przedstawionej powyżej oceny Trybunał dodał, po pierwsze, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 jest przepisem bezwzględnie obowiązującym oraz, po drugie, że z uwagi na charakter i wagę interesu publicznego leżącego u podstaw ochrony udzielanej przez tę dyrektywę konsumentom art. 6 tej dyrektywy należy uznać za równoważny z krajowymi przepisami posiadającymi w ramach krajowego porządku prawnego rangę zasad porządku publicznego (pkt 51, 52).

V. Skutki stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku

1. Skutki umowy zawierającej nieuczciwy warunek umowny

Wyrok z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič (C-453/10, [EU:C:2012:144](#))

Błędne podanie rzeczywistej rocznej stopy oprocentowania – Wpływ nieuczciwych praktyk handlowych i nieuczciwych warunków na ważność całej umowy

Para kredytobiorców otrzymała kredyt w wysokości 150 000 SKK (koron słowackich) (4979 EUR) od SOS, podmiotu niebędącego bankiem, udzielającego kredytów konsumenckich na podstawie standardowych umów. Zgodnie z umową kredytu kredyt miał zostać spłacony w 32 miesięcznych ratach w wysokości 6000 SKK (199 EUR), do których należało doliczyć trzydziestą trzecią ratę równą kwocie udzielonego kredytu. Kredytobiorcy mieli zatem zwrócić kwotę 342 000 SKK (11 352 EUR).

Rzeczywista roczna stopa oprocentowania (RRSO) kredytu – czyli całość ponoszonych przez konsumenta kosztów związanych z jego udzieleniem – podana w umowie wynosiła 48,63 %.

Para kredytobiorców wniosła do Okresný súd Prešov (sądu rejonowego w Preszowie, Słowacja) o stwierdzenie, że zawarta przez nich umowa kredytu zawiera szereg nieuczciwych warunków, między innymi nieprawidłowo podaną RRSO, oraz zwrócili się do tego sądu o stwierdzenie nieważności tej umowy w całości.

Sąd ten zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy przepisy dyrektywy 93/13 zezwalają na stwierdzenie przezeń nieważności umowy konsumenckiej zawierającej nieuczciwe warunki w przypadku, gdy takie rozwiązanie jest bardziej korzystne dla konsumenta.

W rozpatrywanym wyroku Trybunał przypomniał najpierw, że cel dyrektywy 93/13 nie polega na wyeliminowaniu z obrotu wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki, lecz na wyeliminowaniu jedynie zawartych w nich nieuczciwych warunków przy jednoczesnym utrzymaniu w mocy, jeśli jest to możliwe, umowy jako całości. Jeśli chodzi o kryteria umożliwiające dokonanie oceny tego, czy dana umowa może rzeczywiście nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków, Trybunał zauważył, że należy zastosować podejście obiektywne, w ramach którego sytuacja jednej ze stron umowy, w niniejszym przypadku konsumenta, nie może zostać uznana za decydujące kryterium rozstrzygające o dalszym losie tej umowy. Dyrektywa ta stoi zatem na przeszkodzie temu, aby przy ocenie kwestii, czy zawierająca jeden lub więcej nieuczciwych warunków umowa może nadal obowiązywać po wyłączeniu z niej tych warunków, brane były pod uwagę jedynie korzystne dla konsumenta skutki unieważnienia owej umowy w całości (pkt 36; pkt 1 sentencji).

Niemniej Trybunał stwierdził, że w dyrektywie 93/13 dokonano jedynie częściowej i minimalnej harmonizacji przepisów krajowych dotyczących nieuczciwych warunków umownych, przyznając jednocześnie państwom członkowskim możliwość zapewnienia konsumentom ochrony wyższego stopnia niż ten przewidziany dyrektywą. Dyrektywa ta nie stoi zatem na przeszkodzie temu, aby państwo członkowskie ustanowiło, z poszanowaniem prawa Unii, przepisy krajowe

pozwalające na stwierdzenie nieważności całości umowy, która została zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem i zawiera jeden lub więcej nieuczciwych warunków, jeśli takie rozwiązanie zapewnia konsumentowi lepszą ochronę (pkt 1 sentencji).

Wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito (C-618/10, [EU:C:2012:349](#))

*Nieuczciwy warunek dotyczący odsetek za zwłokę – Postępowanie w sprawie nakazu zapłaty –
Kompetencje sądu krajowego*

Rozpatrywana sprawa ma swój początek w Hiszpanii, gdzie sądy mogą rozpatrywać wnioski dotyczące wydania nakazu zapłaty długu pieniężnego, należnego, wymagalnego i nieprzekraczającego 30 000 EUR, o ile kwota tego długu zostanie należycie udokumentowana. Jeżeli taki wniosek zostanie złożony zgodnie z powyższymi wymogami, dłużnik jest zobowiązany do spłaty swojego długu albo może się sprzeciwić tej spłacie w terminie 20 dni, a wówczas jego sprawa zostanie rozstrzygnięta w zwykłym postępowaniu cywilnym.

Niemniej jednak przepisy hiszpańskie nie upoważniają sądów rozpatrujących wnioski o wydanie nakazu zapłaty do stwierdzenia z urzędu nieważności nieuczciwych warunków znajdujących się w umowie zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem. Analiza nieuczciwego charakteru warunków takiej umowy jest bowiem dopuszczalna wyłącznie w wypadku, gdy konsument sprzeciwi się zapłacie.

Ponadto, chociaż sąd hiszpański jest uprawniony do stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku włączonego do umowy konsumenckiej, przepisy krajowe zezwalają mu na uzupełnienie umowy poprzez zmianę treści owego warunku w taki sposób, aby wyeliminować jego nieuczciwy charakter.

W rozpatrywanej sprawie osoba fizyczna zawarła z hiszpańskim bankiem umowę kredytu na kwotę 30 000 EUR w celu nabycia samochodu. Pomimo że wymagalność umowy została ustalona na 2014 r., bank będący kredytodawcą uznał, że nastąpiła ona przed wskazaną datą na tej podstawie, iż we wrześniu 2008 r. siedem miesięcznych rat pozostawało jeszcze niespłaconych. Bank wystąpił zatem do Juzgado de Primera Instancia n° 2 de Sabadell (sądu pierwszej instancji nr 2 w Sabadellu, Hiszpania) z wnioskiem o wydanie nakazu zapłaty odpowiadającego niespłaconym miesięcznym ratom powiększonym o uzgodnione przez strony odsetki umowne i koszty. Sąd uznał z urzędu warunek umowny dotyczący odsetek za zwłokę za nieważny na tej podstawie, że ma on nieuczciwy charakter. Ponadto obniżył stopę odsetek za zwłokę z 29 % na 19 %, powołując się na stopę odsetek ustawowych i stopę odsetek za zwłokę. Sąd nakazał również instytucji kredytowej przedstawienie nowej kalkulacji odsetek.

W ramach postępowania apelacyjnego od omówionego powyżej orzeczenia hiszpański sąd odwoławczy dążył między innymi do ustalenia, czy uregulowanie hiszpańskie zezwalające sądom nie tylko na niestosowanie, lecz także na zmianę treści nieuczciwych warunków jest zgodne z dyrektywą 93/13.

Trybunał przypomniał, że zgodnie z dyrektywą 93/13 nieuczciwy warunek włączony do umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem nie będzie wiążący dla tego ostatniego oraz że umowa zawierająca taki warunek w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli

jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków. Trybunał stwierdził zatem, że dyrektywa ta sprzeciwia się uregulowaniu hiszpańskiemu w zakresie, w jakim przyznaje ono sądowi krajowemu, gdy stwierdzi on nieważność nieuczciwego warunku, możliwość zmiany treści owego warunku (pkt 2 sentencji)

Takie uprawnienie, gdyby było przyznane sądowi krajowemu, przyczyniłoby się do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez zwykły brak stosowania nieuczciwych warunków wobec konsumentów. Z tego względu takie uprawnienie gwarantowałoby mniej skuteczną ochronę konsumentów niż uprawnienie wynikające z niestosowania owych warunków. Gdyby bowiem sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków, przedsiębiorcy byłiby zachęceni do stosowania tychże warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zabezpieczać w ten sposób ich interesy (pkt 69).

W konsekwencji, gdy sądy krajowe stwierdzają istnienie nieuczciwego warunku, są zobowiązane wyłącznie do zaniechania stosowania nieuczciwego warunku umownego, aby nie wywierał on obligatoryjnych skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści. Umowa, do której włączony jest ten warunek, powinna bowiem w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiegokolwiek zmiany innej niż wynikająca z usunięcia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest prawnie możliwe zgodnie z zasadami prawa wewnętrznego (pkt 65).

2. Zastąpienie nieuczciwego warunku

Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, [EU:C:2014:282](#))

Umowy o kredyt konsumencki denominowany w walucie obcej – Warunki dotyczące kursów wymiany walut – Różnica między kursem kupna, stosowanym do uruchomienia kredytu, a kursem sprzedaży, stosowanym do jego spłaty – Uprawnienia sądu krajowego w przypadku warunku zakwalifikowanego jako „nieuczciwy” – Zastąpienie nieuczciwego warunku przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym – Dopuszczalność

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej³⁸, Trybunał orzekł również, że w sytuacji gdy wykreślenie nieuczciwego warunku prowadziłoby, jak ma to miejsce w opisywanej sprawie, do niemożności wykonania umowy, dyrektywa 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy zastąpił ów warunek przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym. Takie podejście pozwala bowiem na osiągnięcie celu dyrektywy, polegającego między innymi na ustanowieniu równowagi między stronami, zachowując jednak tak dalece, jak to możliwe, ważność umowy jako takiej (pkt 3 sentencji).

³⁸ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.2 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”, s. 12. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości”.

Gdyby takie zastąpienie nie było dopuszczalne i gdyby sąd był w rezultacie zobowiązany do unieważnienia umowy, osiągnięcie odstraszającego skutku sankcji nieważności umowy, a także cel z zakresu ochrony konsumenta byłyby narażone na niepowodzenie. W niniejszym przypadku takie unieważnienie skutkowałoby postawieniem pozostałej do spłaty kwoty kredytu w stan natychmiastowej wymagalności. To jednak mogłoby przekraczać finansowe możliwości konsumenta i z tego względu penalizować raczej jego aniżeli kredytodawcę, który wobec takiej konsekwencji mógłby nie czuć się skłonny do zaprzestania wprowadzania tego rodzaju warunków do proponowanych przez siebie umów (pkt 83, 84).

Wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak (C-260/18, [EU:C:2019:819](#))

Kredyt hipoteczny indeksowany do waluty obcej – Klauzula odnosząca się do określania kursu wymiany między walutami – Skutki stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku – Możliwość usunięcia nieuczciwych warunków umownych przez sąd poprzez odwołanie się do klauzul generalnych prawa cywilnego – Ocena interesu konsumenta – Dalsze obowiązywanie umowy z pominięciem nieuczciwych warunków

W 2008 r. para kredytobiorców zawarła z Raiffeisen Bank umowę kredytu hipotecznego, którego wartość była wyrażona w złotych polskich (PLN), ale indeksowana do franka szwajcarskiego (CHF). W związku z tym, o ile wypłata środków została dokonana w PLN, saldo zadłużenia z tytułu kredytu i raty miesięczne kredytu podlegającego spłacie wyrażone były w CHF w taki sposób, że te ostatnie miały być jednak pobierane w PLN z rachunku bankowego kredytobiorców. W momencie odblokowania kredytu kwota pozostająca do zapłaty i wyrażona w CHF była określona według kursu wymiany PLN-CHF obowiązującego w Raiffeisen Bank w dniu odblokowania środków, podczas gdy miesięczne raty były obliczane w oparciu o kurs sprzedaży PLN-CHF obowiązujący w tym banku w momencie ich wymagalności. Zawierając umowę kredytu indeksowanego do CHF, kredytobiorcy korzystali ze stopy procentowej obowiązującej w odniesieniu do tej waluty, która była niższa niż stopy stosowane wobec PLN, lecz byli narażeni na ryzyko wymiany wynikające z wahan kursu wymiany PLN-CHF.

Kredytobiorcy wnieśli do Sądu Okręgowego w Warszawie o stwierdzenie nieważności wspomnianej umowy kredytu z uwagi na to, że postanowienia tej umowy przewidujące zastosowanie różnic kursowych polegających na odwołaniu się do kursu kupna dla udostępnienia środków i kursu sprzedaży w celu ich zwrotu stanowiły niezgodne z prawem nieuczciwe warunki umowne, które nie były wiążące na podstawie dyrektywy 93/13.

W opinii kredytobiorców po usunięciu spornych warunków umownych nie byłoby możliwości ustalenia prawidłowego kursu walut, a tym samym umowa nie mogłaby nadal obowiązywać. Ponadto twierdzą oni, że nawet gdyby okazało się, iż umowa kredytu może być wykonywana z pominięciem tych nieuczciwych warunków jako umowa, której kwota kredytu wyrażona jest w PLN, ale już bez indeksacji do CHF, umowa powinna nadal podlegać bardziej korzystnemu oprocentowaniu według stopy procentowej obowiązującej w odniesieniu do CHF.

Sąd odsyłający, odwołując się do wyroku w sprawie Kásler i Káslerné Rábai³⁹, zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy po usunięciu niedozwolonych warunków w umowie można je zastąpić przepisami polskiego prawa o charakterze ogólnym stanowiącymi, że skutki wyrażone w umowie są uzupełnione skutkami wynikającymi z zasad współżycia społecznego i ustalonych zwyczajów.

Sąd krajowy zmierzał również do ustalenia, czy dyrektywa 93/13 zezwala mu na unieważnienie umowy w sytuacji, gdy utrzymanie jej obowiązywania bez nieuczciwych warunków mogłoby pociągać za sobą w konsekwencji zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy w zakresie, w jakim choć przedmiotowy kredyt nie podlegałby już indeksacji do CHF, odsetki nadal byłyby naliczane na podstawie stóp obowiązujących w odniesieniu do tej waluty.

Trybunał w swoim wyroku stwierdził przede wszystkim, że przewidziana w wyroku w sprawie Kásler i Káslerné Rábai możliwość zastąpienia nieuczciwego postanowienia jest ograniczona do przepisów prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub mających zastosowanie, jeżeli strony wyrażą na to zgodę, i opiera się w szczególności na tym, że takie przepisy nie mają zawierać nieuczciwych warunków (pkt 59).

Przepisy te mają bowiem odzwierciedlać równowagę, którą prawodawca krajowy starał się ustanowić między całością praw i obowiązków stron określonych umów na wypadek, gdyby strony albo nie odstąpiły od standardowej normy ustanowionej przez ustawodawcę krajowego dla danych umów, albo wyraźnie wybrały możliwość zastosowania normy wprowadzonej w tym celu przez ustawodawcę krajowego. Jednakże nie wydaje się, aby wspomniane polskie przepisy prawa były przedmiotem szczególnej analizy prawodawcy w celu określenia tej równowagi, a tym samym przepisy te nie korzystają z domniemania braku nieuczciwego charakteru (pkt 60, 61).

Trybunał stwierdził zatem, że przepisy te nie mogą stanowić podstawy w celu wypełnienia luk w umowie, spowodowanych usunięciem z niej nieuczciwych warunków, które się tam znajdowały (pkt 62).

W tym kontekście Trybunał stanął na stanowisku, że skoro możliwość zastąpienia nieuczciwego postanowienia ma na celu zapewnienie realizacji ochrony konsumenta poprzez zabezpieczenie jego rzeczywistych i bieżących interesów przed ewentualnymi szkodliwymi konsekwencjami, które mogą wynikać z unieważnienia danej umowy w całości, konsekwencje te należy ocenić w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w momencie zaistnienia sporu dotyczącego usunięcia danych nieuczciwych warunków, a nie w momencie zawarcia umowy (pkt 2 sentencji).

Trybunał następnie przypomniał, że na podstawie przepisów dyrektywy 93/13 umowa pozbawiona nieuczciwych warunków, które zawierała, pozostaje wiążąca dla stron odnośnie do pozostałych zawartych w niej postanowień, o ile może nadal obowiązywać bez usuniętych nieuczciwych warunków i takie utrzymanie umowy w mocy jest zgodne z przepisami prawa krajowego. W tym względzie Trybunał podkreślił, że zgodnie ze stanowiskiem sądu krajowego po zwykłym usunięciu klauzul dotyczących różnic kursów walutowych charakter i główny przedmiot

³⁹ Wyrok Trybunału z dnia 30 kwietnia 2014 r., [Kásler i Káslerné Rábai](#) (C-26/13, EU:C:2014:282), przedstawiony w pozycji I.3 3.2 „Wylączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”.

umowy wydaje się ulec zmianie w następstwie kumulatywnego skutku zrezygnowania z indeksacji do CHF i dalszego stosowania stopy procentowej opartej na stopie obowiązującej względem CHF. Tymczasem zważywszy, że taka zmiana wydaje się z prawnego punktu widzenia niemożliwa w prawie polskim, dyrektywa nie stoi na przeszkodzie unieważnieniu spornej umowy przez polski sąd (pkt 39, 42, 43).

W tej kwestii Trybunał podkreślił, że unieważnienie spornych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją przedmiotowego kredytu do waluty. Tymczasem Trybunał przypominał, że klauzule dotyczące ryzyka wymiany określają główny przedmiot umowy kredytu indeksowanego do obcej waluty, w związku z czym obiektywna możliwość utrzymania obowiązywania przedmiotowej umowy kredytu wydaje się w każdym razie niepewna (pkt 44).

Wreszcie, Trybunał przypominał, że w przypadku gdyby konsument wolał nie powoływać się na ustanowiony przez dyrektywę system ochrony przed nieuczciwymi warunkami, nie jest on stosowany. W tym względzie Trybunał uściślił, że konsument musi również mieć prawo do odmowy bycia objętym ochroną, w ramach tego samego systemu, przed szkodliwymi skutkami spowodowanymi unieważnieniem umowy jako całości, jeżeli nie zamierza korzystać z tej ochrony (pkt 55).

Wyrok z dnia 7 listopada 2019 r., Kanyebe i in. (od C-349/18 do C-351/18, [EU:C:2019:936](#))⁴⁰

Ogólne warunki przewozu przedsiębiorstwa kolejowego – Bezwzględnie obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze – Warunek dotyczący kary umownej – Zakres uprawnień sądu krajowego

Wyrok ten wpisuje się w ramy trzech sporów między Société nationale des chemins de fer belges (SNCB) a trzema pasażerami w przedmiocie dodatków do taryfy żądanych od tych ostatnich za podróżowanie bez biletu. W następstwie bowiem wyrażonej przez wspomnianych podróżnych odmowy uregulowania ich sytuacji poprzez uiszczenie niezwłocznie ceny biletu powiększonego o ryczałtową kwotę, SNCB pozwało te osoby do sądu o zapłatę kwot należnych z tytułu tych naruszeń obowiązujących warunków przewozu spółki. W tym kontekście SNCB twierdziło, że stosunek między nim a wspomnianymi podróżnymi nie miał charakteru umownego, lecz administracyjny, ponieważ ci ostatni nie zakupili biletu. Sąd odsyłający, przed którym toczą się te spory, zwrócił się do Trybunału między innymi z pytaniem dotyczącym zakresu ochrony przyznanej przez dyrektywę 93/13 podróżnym korzystającym z usług przewozu tej spółki bez biletu.

Trybunał przypominał na wstępie, że zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 warunki umowy odzwierciedlające w szczególności bezwzględnie obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze nie podlegają przepisom tej dyrektywy i że do sądu krajowego należy sprawdzenie, czy przedmiotowy warunek jest objęty tym wyłączeniem z zakresu stosowania tej dyrektywy. Opierając się jednak na hipotezie, że klauzula ta jest objęta zakresem stosowania, Trybunał zajął

⁴⁰ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji V.3 „Inne skutki”.

się uprawnieniami sądów krajowych na podstawie art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 w wypadku stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu tej dyrektywy (pkt 61).

Trybunał orzekł, że przepis ten sprzeciwia się również temu, aby sąd krajowy zastąpił taką klauzulę, na podstawie przepisu prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym, zgodnie z zasadami jego prawa umów, chyba że dana umowa nie może nadal istnieć w przypadku usunięcia nieuczciwego warunku, a rozwiązanie umowy jako całości naraża konsumenta na szczególnie szkodliwe skutki (pkt 2 sentencji)

Wyrok z dnia 3 marca 2020 r. (wielka izba), Gómez del Moral Guasch (C-125/18, [EU:C:2020:138](#))

Umowa kredytu hipotecznego – Zmienna stopa procentowa – Wskaźnik referencyjny dla kredytów hipotecznych oferowanych przez kasy oszczędnościowe – Wskaźnik wynikający z przepisu wykonawczego lub administracyjnego – Jednostronne wprowadzenie takiego warunku przez przedsiębiorcę – Przeprowadzana przez sąd krajowy kontrola wymogu przejrzystości – Konsekwencje stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej⁴¹, Trybunał przypominał, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy w zastosowaniu zasad rządzących prawem zobowiązań usunął nieuczciwy warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem poprzez zastąpienie go przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym w sytuacjach, w których unieważnienie takiego nieuczciwego warunku zobowiązywałoby sąd do stwierdzenia nieważności danej umowy w całości, narażając tym samym konsumenta na szczególnie szkodliwe konsekwencje (pkt 61).

Takie unieważnienie mogłoby pociągać bowiem za sobą co do zasady postawienie pozostałej do spłaty kwoty kredytu w stan natychmiastowej wymagalności, co może przekraczać możliwości finansowe konsumenta, i z tego względu penalizowałoby raczej tego ostatniego niż kredytodawcę, który w konsekwencji nie zostałby przez to zniechęcony do wprowadzania takich warunków w proponowanych przez siebie umowach. W niniejszej sprawie ustawodawca hiszpański od chwili zawarcia spornej umowy kredytu wprowadził wskaźnik „zastępczy”, który – z zastrzeżeniem weryfikacji przez sąd odsyłający – ma charakter dyspozytywny. W tych okolicznościach Trybunał stwierdził, że art. 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoją na przeszkodzie temu, by w wypadku nieważności nieuczciwego warunku umownego określającego wskaźnik referencyjny dla obliczania zmiennych odsetek od kredytu sąd krajowy zamienił ten wskaźnik na wspomniany wskaźnik zastępczy mający zastosowanie w braku odmiennego porozumienia między stronami umowy, pod warunkiem że umowa danego kredytu hipotecznego nie może obowiązywać w wypadku usunięcia rzeczzonego nieuczciwego warunku, a unieważnienie całej umowy naraża konsumenta na szczególnie szkodliwe skutki (pkt 63–67; pkt 4 sentencji).

⁴¹ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.1 „Wyłączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze”, s. 9.

Wyrok z dnia 12 stycznia 2023 r., D.V. (Wynagrodzenie adwokata – Zasada stawki godzinowej) (C-395/21, [EU:C:2023:14](#))

Umowa o świadczenie usług prawnych zawarta pomiędzy adwokatem a konsumentem – Warunek przewidujący zapłatę wynagrodzenia adwokata zgodnie z zasadą stawki godzinowej – Artykuł 6 ust. 1 – Uprawnienia sądu krajowego w przypadku warunku uznanego za „nieuczciwy”

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej⁴², Trybunał wypowiedział się w przedmiocie skutków stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy o świadczenie usług prawnych zawartej między adwokatem a konsumentem, który określa cenę świadczonych usług zgodnie z zasadą stawki godzinowej. W tym względzie Trybunał zauważył, że sąd krajowy jest zobowiązany odstąpić od stosowania tego warunku, chyba że konsument się temu sprzeciwi (pkt 55).

Wyjaśnił on, że w sytuacji gdy na podstawie właściwych przepisów prawa krajowego umowa o świadczenie usług prawnych nie może dalej obowiązywać po usunięciu nieuczciwego warunku dotyczącego ceny, a usługi te zostały wykonane, dyrektywa 93/13 nie stoi na przeszkodzie unieważnieniu tej umowy ani temu, by sąd krajowy przywrócił sytuację, w jakiej znajdowałby się konsument w braku tego warunku, nawet jeśli prowadzi to do tego, że przedsiębiorca nie otrzymuje żadnego wynagrodzenia za swoje usługi (pkt 59).

Co się tyczy konsekwencji, jakie mogłoby spowodować dla konsumenta stwierdzenie nieważności umów będących przedmiotem sporu w postępowaniu głównym, Trybunał przypomniał swoje orzecznictwo, zgodnie z którym w przypadku umowy kredytu unieważnienie umowy w całości spowodowałoby co do zasady natychmiastową wymagalność pozostałej kwoty kredytu w proporcjach mogących przekraczać możliwości finansowe konsumenta i mogłoby spowodować dla konsumenta szczególnie niekorzystne konsekwencje. Jednakże szczególnie szkodliwy charakter unieważnienia umowy nie może zostać ograniczony jedynie do skutków o charakterze czysto finansowym (pkt 61).

Nie jest bowiem wykluczone, że unieważnienie umowy dotyczącej świadczenia usług prawnych, które zostały już wykonane, może postawić konsumenta w sytuacji niepewności prawnej, w szczególności w przypadku, gdyby prawo krajowe pozwalało przedsiębiorcy domagać się wynagrodzenia za te usługi na innej podstawie niż podstawa unieważnionej umowy. Ponadto nieważność umowy mogłaby ewentualnie mieć wpływ na ważność i skuteczność czynności dokonanych na jej podstawie (pkt 62).

W tych okolicznościach Trybunał stwierdził, że w przypadku gdyby unieważnienie umowy w całości naraziło konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, czego zbadanie należy do sądu odsyłającego, dyrektywa 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy zarządził skutkom nieważności nieuczciwego warunku poprzez zastąpienie go przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym lub mającym zastosowanie w przypadku porozumienia stron tej umowy. Dyrektywa ta sprzeciwia się natomiast temu, aby sąd krajowy zastąpił

⁴² Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja I.3.3.2 „Wylączenia z zakresu stosowania dyrektywy 93/13” – „Warunki umowne określające główny przedmiot umowy lub odnoszące się do ceny lub wynagrodzenia oraz usług lub towarów, które mają być dostarczone w zamian”, s. 15. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji II.1 „Pojęcie »nieuczciwego warunku umowy«” oraz w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości”.

niedozwolony warunek, którego nieważność stwierdzono, sądowym oszacowaniem poziomu wynagrodzenia należnego za wspomniane usługi (pkt 4 sentencji).

3. Inne skutki

Wyrok z dnia 21 stycznia 2015 r., Unicaja Banco i Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, [EU:C:2015:21](#))

Umowy kredytu hipotecznego – Warunki dotyczące odsetek za zwłokę – Nieuczciwe warunki umowne – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Obniżenie kwoty odsetek – Kompetencje sądu krajowego

Postępowania główne dotyczyły wszczętych z inicjatywy Unicaja Banco i Caixabank postępowań w sprawie egzekucji wierzytelności zabezpieczonych hipoteką mających za przedmiot egzekucję z szeregu umów kredytu hipotecznego. Ponadto wszystkie umowy kredytu rozpatrywane w postępowaniach głównych zawierają warunek, na podstawie którego w przypadku naruszenia przez kredytobiorcę jego zobowiązań płatniczych kredytodawca może postawić kredyt w stan wymagalności przed datą wymagalności uzgodnioną w umowie i zażądać płatności całej pozostałej do spłaty kwoty głównej wraz z odsetkami, odsetkami za zwłokę, prowizjami, kosztami i opłatami wynikającymi z umowy. Unicaja Banco i Caixabank złożyły do sądu odsyłającego wnioski o wszczęcie egzekucji w odniesieniu do kwot należnych po zastosowaniu stóp procentowych za zwłokę określonych w spornych umowach pożyczek hipotecznych.

W ramach tych postępowań sąd ten przeanalizował kwestię „nieuczciwego” charakteru – w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 – warunków umownych dotyczących stóp procentowych za zwłokę, a także kwestię zastosowania owych stóp do kwoty głównej, której wcześniejsza wymagalność jest wywołana opóźnieniem w płatnościach. W tym względzie sąd odsyłający powziął jednak wątpliwości co do konsekwencji, jakie powoduje nieuczciwy charakter wspomnianych warunków w świetle przepisu krajowego, na mocy którego sąd krajowy, przed którym toczy się postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, jest zobowiązany do nakazania przeliczenia kwot należnych z tytułu warunku umowy kredytu hipotecznego, jeżeli umowy ustalają stopę procentową odsetek za zwłokę w wysokości przekraczającej trzykrotność stopy ustawowej, stosując stopę procentową odsetek za zwłokę nieprzekraczającą tego progu.

W tym zakresie Trybunał stwierdził na wstępie, że zdaniem sądu odsyłającego warunki dotyczące odsetek za zwłokę zawarte w umowach kredytu hipotecznego, w przedmiocie egzekucji których sąd ten rozstrzyga, są nieuczciwe w rozumieniu art. 3 dyrektywy 93/13 (pkt 27). W tym kontekście Trybunał przypomniał, że odnosząc się do skutków, jakie niesie stwierdzenie nieuczciwego charakteru postanowienia umowy wiążącej konsumenta z przedsiębiorcą, należy przypomnieć, iż z brzmienia art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 wynika, że sądy krajowe są zobowiązane wyłącznie do zaniechania stosowania nieuczciwego warunku umownego, tak aby nie wywierał on wiążących skutków wobec konsumenta, przy czym nie są one uprawnione do zmiany jego treści. Umowa ta powinna bowiem w zasadzie nadal obowiązywać, bez jakiegokolwiek

zmiany innej niż wynikająca z usunięcia nieuczciwych warunków, o ile takie dalsze obowiązywanie umowy jest prawnie możliwe zgodnie z zasadami prawa wewnętrznego (pkt 28).

Z postanowień odsyłających wynika, że rozpatrywany przepis krajowy nakazuje zmniejszenie odsetek za zwłokę dla pożyczek lub kredytów na nabycie nieruchomości stanowiącej zwykłe miejsce zamieszkania i zabezpieczonych hipoteką ustanowioną na tych nieruchomościach (pkt 35). Zakres zastosowania tego przepisu obejmuje całą umowę kredytu hipotecznego, czym różni się od zakresu dyrektywy 93/13, która odnosi się jedynie do nieuczciwych warunków znajdujących się w umowach zawartych między przedsiębiorcą a konsumentem. Oznacza to, że przewidziany przez prawodawcę obowiązek przestrzegania progu stopy procentowej za zwłokę stanowiącego równowartość trzykrotności stopy odsetek ustawowych nie rzutuje w żaden sposób na ocenę dokonywaną przez sąd w zakresie nieuczciwego charakteru warunku ustalającego odsetki za zwłokę (pkt 36).

W związku z tym Trybunał przypominał, że zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 nieuczciwy charakter warunków umownych ustala się z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i w odniesieniu, w dacie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności z tym związanych. Wynika z tego, że w tej perspektywie należy również ocenić skutki, które dany warunek umowny może wywoływać w ramach prawa znajdującego zastosowanie do tej umowy, co wymaga zbadania krajowego porządku prawnego (pkt 37). W tym względzie Trybunał przypominał ponadto, że stosując przepisy prawa wewnętrznego, sąd krajowy, który rozpoznaje spór zawisły wyłącznie pomiędzy jednostkami, jest zobowiązany uwzględnić całość przepisów prawa krajowego i interpretować je – tak dalece jak to możliwe – w świetle treści oraz zamierzeń danej dyrektywy, aby uzyskać rozstrzygnięcie zgodne z wyznaczonym w niej celem (pkt 38).

W konsekwencji Trybunał uznał, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie istnieniu przepisu krajowego, takiego jak rozpatrywany w sprawie, o ile jego stosowanie nie rzutuje na ocenę dokonywaną przez ten sąd krajowy w zakresie nieuczciwego charakteru takiego warunku, i nie stoi na przeszkodzie wyłączeniu przez ten sąd wspomnianego warunku, jeżeli stwierdzi on jego „nieuczciwy” charakter. Kiedy bowiem sąd krajowy ma do czynienia z warunkiem umowy dotyczącym odsetek za zwłokę, których stopa procentowa jest niższa niż ta przewidziana w prawie krajowym, ustalenie tego ustawowego pułapu nie stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy dokonał oceny potencjalnie nieuczciwego charakteru tego warunku (pkt 40; sentencja).

Natomiast gdy określona w warunku umowy kredytu hipotecznego stopa procentowa odsetek za zwłokę jest wyższa od tej przewidzianej w prawie krajowym i ma zgodnie z tym prawem podlegać ograniczeniu, okoliczność taka nie powinna stanowić przeszkody w tym, aby sąd krajowy mógł, wykraczając poza wspomniany środek miarkowania, wyciągnąć wszelkie konsekwencje z potencjalnie nieuczciwego charakteru – w świetle dyrektywy 93/13 – warunku, który dotyczy tej stopy, uznając ów warunek, w razie konieczności, za nieważny (pkt 41, 42).

Wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander (C-96/16 i 94/17, [EU:C:2018:643](#))*Cesja wierzytelności – Umowa kredytu zawarta z konsumentem – Kryteria oceny nieuczciwego charakteru warunku tej umowy ustalającego odsetki za zwłokę – Skutki tego charakteru*

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej⁴³, Trybunał wskazał, że dyrektywa 93/13 nie sprzeciwia się orzecznictwu krajowemu, takiemu jak orzecznictwo Tribunal Supremo (sądu najwyższego, Hiszpania), zgodnie z którym konsekwencją nieuczciwego charakteru nienegocjowanego warunku umowy kredytu zawartego z konsumentem ustalającego stopę procentową odsetek za zwłokę jest całkowite zniesienie tych odsetek w ten sposób, że rozpoczyna się naliczanie odsetek zwykłych przewidzianych w tej umowie (pkt 3 sentencji).

W szczególności Trybunał zauważył, że z dyrektywy tej nie wynika, że wyłączenie lub stwierdzenie nieważności warunku umowy kredytu ustalającego stopę odsetek za zwłokę z uwagi na nieuczciwy charakter tego warunku powinno również pociągać za sobą wyłączenie lub stwierdzenie nieważności warunku tej umowy ustalającego odsetki zwykłe, tym bardziej że oba te warunki należy wyraźnie odróżnić. W tym ostatnim względzie Trybunał stwierdził, że odsetki za zwłokę zmierzają do ukarania niewykonania przez dłużnika ciężącego na nim obowiązku dokonywania spłat kredytu w terminach uzgodnionych w umowie, do zniechęcenia tego dłużnika do popadania w zwłokę w wykonaniu swoich zobowiązań, a także, w odpowiednim przypadku, do przyznania kredytodawcy odszkodowania z tytułu szkody, jaką poniósł on w wyniku opóźnienia w płatności. Z kolei odsetki zwykłe pełnią funkcję wynagrodzenia za udostępnienie kwoty pieniędzy przez kredytodawcę do czasu jej zwrotu. Rozważania te mają zastosowanie niezależnie od tego, jak zredagowano warunek umowny określający stopę odsetek za zwłokę oraz warunek umowny ustalający stopę odsetek zwykłych. W szczególności zachowują one swoją ważność nie tylko wówczas, gdy stopa odsetek za zwłokę została ustalona niezależnie od stopy odsetek zwykłych w odrębnym warunku, ale także wówczas, gdy stopa odsetek za zwłokę została ustalona poprzez powiększenie stopy odsetek zwykłych o określoną liczbę punktów procentowych. W tym ostatnim przypadku – przypadku nieuczciwego warunku polegającego na takim powiększeniu – dyrektywa 93/13 wymaga jedynie, aby owo powiększenie zostało unieważnione (pkt 76, 77).

Wyrok z dnia 26 marca 2019 r. (wielka izba), Abanca Corporación Bancaria (C-70/17 i C-179/17, [EU:C:2019:250](#))*Zawarty w umowie warunek dotyczący natychmiastowej wymagalności kredytu hipotecznego – Stwierdzenie nieuczciwego charakteru części warunku – Uprawnienia sądu krajowego w przypadku warunku uznanego za „nieuczciwy” – Zastąpienie nieuczciwego warunku w umowie przepisem prawa krajowego*

Spory w postępowaniach głównych dotyczyły umów kredytu hipotecznego zawartych w Hiszpanii, zawierających warunek pozwalający postawić kredyt hipoteczny w stan natychmiastowej wymagalności, w szczególności w przypadku braku płatności chociażby jednej miesięcznej raty.

⁴³ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja II.1 „Pojęcie »nieuczciwego warunku umowy«, s. 19.

Sądy odsyłające zwróciły się do Trybunału w kwestii tego, czy w istocie art. 6 i 7 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w sytuacji gdy warunek umowny przewidujący natychmiastową wymagalność spłaty kredytu hipotecznego zostanie uznany za nieuczciwy, może on jednak zostać częściowo utrzymany w mocy poprzez usunięcie elementów przesądzających o jego nieuczciwym charakterze. Sądy odsyłające zwróciły się również z pytaniem, czy w przeciwnym razie rzeczzone przepisy należy interpretować w ten sposób, że postępowanie egzekucyjne wszczęte w zastosowaniu tego postanowienia umownego może mimo wszystko być prowadzone dalej z tytułu uzupełniającego zastosowania przepisu prawa krajowego ze względu na to, że brak możliwości zastosowania tej procedury mógłby być sprzeczny z interesami konsumentów.

W tym względzie Trybunał rozstrzygnął, że art. 6 i 7 dyrektywy 93/13 należy interpretować przede wszystkim w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, żeby uznany za nieuczciwy warunek umowny dotyczący natychmiastowej wymagalności kredytu hipotecznego został częściowo utrzymany w mocy poprzez usunięcie elementów przesądzających o jego nieuczciwym charakterze w przypadku, gdyby to usunięcie sprowadzało się do mającej wpływ na istotę tych warunków zmiany ich treści. Trybunał następnie zauważył, że te same przepisy nie sprzeciwiają się temu, aby sąd krajowy zarządził skutkom nieważności takiego mającego nieuczciwy charakter warunku poprzez zastąpienie go przepisem, na którym został oparty ten warunek, w nowym brzmieniu, mającym zastosowanie w przypadku porozumienia stron, jeśli umowa kredytu hipotecznego nie może dalej obowiązywać w przypadku usunięcia tego mającego nieuczciwy charakter warunku, a stwierdzenie nieważności całej umowy naraża konsumentów na szczególnie niekorzystne konsekwencje (sentencja).

Prawdą jest, że w przypadku stwierdzenia przez sąd krajowy nieważności nieuczciwego warunku umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem przepis prawa krajowego dający sądowi krajowemu możliwość uzupełnienia tej umowy poprzez zmianę treści owego warunku jest niezgodny z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13. Gdyby bowiem sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w takich umowach, to takie uprawnienie mogłoby zagrażać realizacji długoterminowego celu ustanowionego w art. 7 dyrektywy 93/13. Uprawnienie to przyczyniałoby się bowiem do wyeliminowania zniechęcającego skutku wywieranego na przedsiębiorców poprzez sam brak stosowania takich nieuczciwych warunków wobec konsumentów, ponieważ nadal byłiby oni zachęceni do stosowania rzeczonych warunków, wiedząc, że nawet gdyby miały one być unieważnione, to jednak umowa mogłaby zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy, tak aby zagwarantować w ten sposób interes rzeczonych przedsiębiorców (pkt 53, 54).

Jednakże w sytuacji, w której umowa zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem nie może dalej obowiązywać po usunięciu nieuczciwego warunku, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy w zastosowaniu zasad rządzących prawem zobowiązań usunął nieuczciwy warunek poprzez zastąpienie go przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym w sytuacjach, w których unieważnienie nieuczciwego warunku zobowiązywałaby sąd do stwierdzenia nieważności danej umowy w całości, narażając przez to konsumenta na szczególnie niekorzystne penalizujące go konsekwencje (pkt 56).

Takie zastąpienie jest w pełni uzasadnione w świetle celu dyrektywy 93/13. Jest ono bowiem zgodne z celem art. 6 ust. 1 tej dyrektywy, ponieważ przepis ten zmierza do zastąpienia ustanowionej w umowie równowagi formalnej między prawami i obowiązkami stron równowagą

rzeczywistą, pozwalającą na przywrócenie równości tych stron bez konieczności unieważnienia wszystkich umów zawierających nieuczciwe warunki (pkt 57).

Natomiast gdyby zastąpienie nieuczciwego warunku przepisem prawa krajowego o charakterze dyspozytywnym nie było dopuszczalne, co zobowiązywałoby sąd do unieważnienia danej umowy w całości, konsument mógłby zostać narażony na szczególnie niekorzystne konsekwencje, w następstwie czego osiągnięcie skutku odstraszającego wynikającego z unieważnienia umowy byłoby zagrożone. W przypadku umowy kredytu takie unieważnienie pociąga bowiem za sobą co do zasady takie same następstwa jak postawienie pozostałej do spłaty kwoty kredytu w stan natychmiastowej wymagalności, co może przekraczać możliwości finansowe konsumenta i z tego względu penalizuje raczej tego ostatniego niż kredytodawcę, który nie zostanie przez to zniechęcony do wprowadzania takich warunków w proponowanych przez siebie umowach (pkt 58).

Z podobnych względów Trybunał stwierdził, że w sytuacji, w której umowa kredytu hipotecznego zawarta między przedsiębiorcą a konsumentem nie może dalej obowiązywać po usunięciu nieuczciwego warunku, którego brzmienie odzwierciedla obowiązujący przepis ustawy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie sprzeciwia się też temu, aby sąd krajowy w celu uniknięcia unieważnienia tej umowy zastąpił ten warunek umowny tym stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy w sytuacji, gdy stwierdzenie nieważności umowy narażałoby konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje (pkt 59).

Do sądów odsyłających należy sprawdzenie w oparciu o normy prawa krajowego i przy zapewnieniu obiektywnego podejścia, czy usunięcie tych warunków umownych może skutkować tym, że te umowy kredytu hipotecznego nie mogą już dalej obowiązywać.

W takim wypadku to do sądów odsyłających będzie należało zbadanie, czy stwierdzenie nieważności rozpatrywanych w postępowaniach głównych umów kredytu hipotecznego naraża będących ich stronami konsumentów na szczególnie niekorzystne konsekwencje. W tym względzie Trybunał podniósł, iż z postanowień odsyłających wynika, że takie stwierdzenie nieważności mogłoby w szczególności mieć wpływ na przewidziane w prawie krajowym przepisy proceduralne, na mocy których banki mogą odzyskać w majestacie prawa całą pozostałą kwotę kredytu należną od konsumentów (pkt 61).

Wyrok z dnia 7 listopada 2019 r., Kanyeba i in. (od C-349/18 do C-351/18, [EU:C:2019:936](#))

Ogólne warunki przewozu przedsiębiorstwa kolejowego – Warunek dotyczący kary umownej – Zakres uprawnień sądu krajowego

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej⁴⁴, Trybunał, wypowiadając się w przedmiocie warunku dotyczącego kary umownej w umowie zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, orzekł, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeciwia się temu, aby sąd krajowy, który stwierdza nieuczciwy charakter takiego warunku dotyczącego kary

⁴⁴ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja V.2 „Zastąpienie nieuczciwego warunku”, s. 53.

umownej, zmniejszył kwotę kary nałożonej wskutek tego warunku na tego konsumenta (pkt 2 sentencji).

Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Ibercaja Banco (C-452/18, [EU:C:2020:536](#))

Umowa kredytu hipotecznego – Warunek umowny ograniczający zmienność stopy oprocentowania (warunek „dolnego progu”) – Umowa odnowienia – Odstąpienie od sądowego dochodzenia roszczeń umownych – Brak wiążącego charakteru

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej⁴⁵, Trybunał uznał, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie sprzeciwia się temu, by warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, którego nieuczciwy charakter można zostać stwierdzony przez sąd, stał się przedmiotem umowy odnowienia zobowiązania między tym przedsiębiorcą a tym konsumentem, w drodze której konsument odstępuje od dochodzenia roszczeń będących skutkiem stwierdzenia nieuczciwego charakteru tego warunku, z zastrzeżeniem, że odstąpienie jest oparte na dobrowolnej i świadomej zgodzie z jego strony (pkt 1 sentencji).

Trybunał wyjaśnił, że zrzeczenie się przez konsumenta powołania się na nieważność nieuczciwego warunku może być brane pod uwagę tylko wtedy, gdy w chwili tego odstąpienia konsument ten był świadomy niewiążącego charakteru tego warunku i wynikających z niego konsekwencji. Jedynie w takiej sytuacji można uznać, że zawarcie przez konsumenta umowy odnowienia takiego warunku umownego wynika z dobrowolnej i świadomej zgody, przy poszanowaniu wymogów przewidzianych w art. 3 dyrektywy 93/13, czego zbadanie należy do sądu krajowego (pkt 29).

4. Ograniczenie w czasie skutków stwierdzenia nieważności

Wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r. (wielka izba), Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, [EU:C:2016:980](#))

Kredyty hipoteczne – Nieuczciwe warunki umowne – Stwierdzenie nieważności – Ograniczenie przez sąd krajowy skutków w czasie stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umowy

Sprawy w postępowaniu głównym dotyczyły warunków zawartych w umowach kredytu hipotecznego, przewidujących minimalną stopę, poniżej której nie mogła spaść stopa odsetek zmiennych. Nawet jeśli te klauzule „dolnego progu” zostały uznane za nieuczciwe we wcześniejszym wyroku hiszpańskiego sądu najwyższego w świetle orzecznictwa Trybunału dotyczącego wykładni dyrektywy 93/13, sąd ten ograniczył generalnie skutki restytucyjne wynikające ze stwierdzenia nieważności tych klauzul do kwot nienależnie zapłaconych po ogłoszeniu swojego wyroku ustanawiającego zasadę. W takich okolicznościach sądy odsyłające,

⁴⁵ Jeśli chodzi o faktyczne i prawne ramy sporu, zob. pozycja II.1 „Pojęcie »nieuczciwego warunku umowy«”, s. 20. Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji II.2 „Pojęcie »warunków umowy, które nie były indywidualnie negocjowane«” oraz w pozycji III.2 „Wymogi dobrej wiary, równowagi i przejrzystości”.

do których wnieśli sprawę konsumenci dotknięci stosowaniem tak zwanych klauzul „dolnego progu”, zadali pytanie, czy takie ograniczenie w czasie skutków stwierdzenia nieważności jest zgodne z dyrektywą 93/13.

W rozpatrywanym wyroku Trybunał podkreślił, że stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umownego w rozumieniu dyrektywy 93/13 powinno prowadzić do przywrócenia sytuacji konsumenta, w jakiej znajdowałby się on w braku tego warunku. W związku z tym w omawianym przypadku stwierdzenie nieuczciwego charakteru klauzul „dolnego progu” powinno umożliwić zwrot korzyści nienależnie nabytych ze szkodą dla konsumentów (pkt 66, 67).

W tym względzie Trybunał wyjaśnił, że o ile sąd krajowy może zdecydować, iż jego wyrok nie może mieć wpływu – w interesie pewności prawa – na sytuację ostatecznie rozstrzygniętą przez wcześniejsze orzeczenia sądowe, o tyle jedynie do Trybunału należy orzeczenie o ewentualnych ograniczeniach w czasie skutków wykładni, jaką nadał on danemu przepisowi Unii. Ponadto jako że ograniczenie w czasie skutków stwierdzenia nieważności klauzul „dolnego progu”, ustanowione przez hiszpański sąd najwyższy, pozbawia konsumentów prawa do otrzymania zwrotu całości kwot, które nienależnie zapłacili, zapewnia ono jedynie niekompletną i niewystarczającą ochronę konsumentów. W tych okolicznościach wbrew temu, co przewiduje dyrektywa, ograniczenie takie nie stanowi ani adekwatnego, ani skutecznego środka służącego zaprzestaniu stosowania tego rodzaju warunków. Prawo Unii stoi zatem na przeszkodzie temu ograniczeniu w czasie skutków restytucyjnych związanych z nieważnością nieuczciwego warunku (pkt 70, 72, 73, 75; sentencja).

Wyrok z dnia 17 maja 2022 r. (wielka izba), Unicaja Banco (C-869/19, [EU:C:2022:397](#))

Umowa kredytu hipotecznego – Nieuczciwy charakter klauzuli „dolnego progu” przewidzianej w tej umowie – Przepisy krajowe regulujące postępowanie upadłościowe – Ograniczenie w czasie skutków stwierdzenia nieważności nieuczciwego warunku umowy – Zwrot – Uprawnienie do przeprowadzenia kontroli z urzędu przysługujące krajowemu sądowi odwoławczemu

Spór w postępowaniu głównym toczył się pomiędzy L a Banco de Caja España de Inversiones, Salamanca y Soria SAU, którego następcą prawnym jest Unicaja Banco SA, w przedmiocie nierozpatrzenia z urzędu przez sąd odwoławczy zarzutu dotyczącego naruszenia prawa Unii. Instytucja bankowa udzieliła L kredytu hipotecznego. Umowa ta przewidywała „klauzulę dolnego progu”, na mocy której zmienna stopa oprocentowania nie mogła być niższa niż 3 %. L wniosła powództwo przeciwko tej instytucji bankowej w celu uzyskania stwierdzenia nieważności owego warunku umownego i zwrotu kwot nienależnie pobranych na jego podstawie, podnosząc, że warunek ten powinien zostać uznany za nieuczciwy ze względu na brak przejrzystości. Sąd pierwszej instancji uwzględnił to powództwo, ograniczając jednak w czasie skutki restytucyjne na podstawie orzecznictwa krajowego. Sąd odwoławczy, do którego apelację wniosła instytucja bankowa, nie nakazał w niniejszym przypadku całkowitego zwrotu kwot pobranych na podstawie „klauzuli dolnego progu”, ponieważ L nie wniosła apelacji od wyroku wydanego w pierwszej instancji. Zgodnie z prawem hiszpańskim, jeżeli część sentencji wyroku nie została zaskarżona przez żadną ze stron, sąd odwoławczy nie może usunąć jej skutków lub zmienić jej treści. Zasada ta wykazuje pewne podobieństwa do powagi rzeczy osądzonej. Hiszpański sąd najwyższy zwrócił się zatem do Trybunału z pytaniem o zgodność prawa krajowego z prawem Unii, w szczególności jeśli chodzi o okoliczność, że sąd krajowy rozpatrujący apelację od wyroku ograniczającego

w czasie zwrot kwot nienależnie zapłaconych przez konsumenta na podstawie warunku uznanego za nieuczciwy nie może rozpatrywać z urzędu zarzutu dotyczącego naruszenia dyrektywy 93/13 i nakazać całkowitego zwrotu wspomnianych kwot.

W swoim wyroku Trybunał zbadał związek między niektórymi krajowymi zasadami procesowymi regulującymi postępowanie odwoławcze, takimi jak zasady dyspozycyjności, spójności i zakaz reformatio in peius, a uprawnieniem sądu krajowego do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umownego.

W tym względzie Trybunał uznał, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeciwia się stosowaniu krajowych zasad procesowych, zgodnie z którymi sąd krajowy rozpatrujący apelację od wyroku ograniczającego w czasie zwrot kwot nienależnie zapłaconych przez konsumenta na podstawie warunku uznanego za nieuczciwy nie może podnieść z urzędu zarzutu dotyczącego naruszenia tego przepisu tej dyrektywy i nakazać całkowitego zwrotu wspomnianych kwot, jeżeli niezakwestionowania przez danego konsumenta tego ograniczenia w czasie nie można przypisać całkowitej bierności tego konsumenta. W rozpatrywanej sprawie Trybunał wyjaśnił, że niewniesienie apelacji przez danego konsumenta we właściwym terminie można przypisać temu, że termin na wniesienie przez niego apelacji już upłynął w momencie ogłoszenia wyroku *Gutiérrez Naranjo i in.*⁴⁶, w którym Trybunał za niezgodne ze wspomnianą dyrektywą uznał orzecznictwo krajowe ograniczające w czasie skutki restytucyjne związane ze stwierdzeniem nieuczciwego charakteru warunku umownego. Zatem w postępowaniu głównym dany konsument nie wykazał całkowitej bierności, nie wnosząc odwołania. W tych okolicznościach zastosowanie krajowych zasad procesowych pozbawiających go środków umożliwiających mu dochodzenie jego praw na podstawie dyrektywy w sprawie nieuczciwych warunków umownych jest sprzeczne z zasadą skuteczności, ponieważ może uniemożliwiać lub nadmiernie utrudniać ochronę tych praw (pkt 38, 39; sentencja).

⁴⁶ Wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r. [Gutiérrez Naranjo i in.](#) (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980), przedstawiony w pozycji V.4 „Ograniczenie w czasie skutków stwierdzenia nieważności”.

VI. Środki mające na celu zaniechanie stosowania nieuczciwych warunków umownych

1. Pozwy zbiorowe lub w interesie publicznym

Wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., *Invitel* (C-472/10, [EU:C:2012:242](#))

Jednostronna zmiana postanowień umownych przez przedsiębiorcę – Powództwo o zaniechanie naruszeń wytoczone na rzecz konsumentów przez działający w interesie publicznym podmiot wskazany przez prawo krajowe – Stwierdzenie nieuczciwego charakteru postanowienia umownego – Skutki prawne

W wyroku tym, którego ramy faktyczne i prawne zostały przedstawione powyżej⁴⁷, Trybunał przypominał przede wszystkim, że dyrektywa 93/13 zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia możliwości wszczynania przez osoby lub organizacje mające uzasadniony interes w ochronie konsumentów postępowań sądowych mających na celu ustalenie, czy ogólne warunki umowne mają nieuczciwy charakter, i uzyskania w stosownym przypadku zakazu ich stosowania. W tym względzie Trybunał dodał jednak, że dyrektywa ta nie ma na celu zharmonizowania sankcji mających zastosowanie w sytuacji, gdy w wyniku postępowania wszczętego na żądanie tych osób lub organizacji stwierdzony zostanie nieuczciwy charakter warunku umownego (pkt 35, 36).

Trybunał podniósł następnie, że skuteczna realizacja odstraszającego celu powództw w interesie publicznym wymaga, by warunki uznane za nieuczciwe w wyniku takiego powództwa wytoczonego przeciwko zainteresowanemu przedsiębiorcy nie wiązały konsumentów, którzy w odpowiednim wypadku są stroną postępowania, ani też tych, którzy stroną takiego postępowania nie są, jednakże zawarli z tym przedsiębiorcą umowę, do której zastosowanie ma ten sam wzorzec umowy. W związku z tym Trybunał podkreślił, że powództwa w interesie publicznym mające na celu wyeliminowanie nieuczciwych warunków umownych z obrotu mogą być wytaczane także przed wykorzystaniem danego warunku w umowie (pkt 38).

W tych okolicznościach Trybunał stwierdził, że kwestionowane ustawodawstwo, na mocy którego stwierdzenie przez sąd nieważności nieuczciwego warunku umownego ma zastosowanie do każdego konsumenta, który zawarł z przedsiębiorcą umowę zawierającą ten warunek, wpisuje się właśnie w logikę dyrektywy 93/13, zgodnie z którą państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia stosownych i skutecznych środków mających na celu zaprzestanie stosowania nieuczciwych warunków. W konsekwencji przepisy te są zgodne z dyrektywą.

Trybunał wyjaśnił następnie, że sądy krajowe zobowiązane są wyciągać z urzędu, także na przyszłość, wszelkie konsekwencje wynikające ze stwierdzenia, w sprawie z powództwa o zaniechanie naruszeń, nieważności nieuczciwego warunku umownego, tak by warunek taki nie był wiążący dla konsumentów, którzy zawarli umowę zawierającą taki nieuczciwy warunek, do której ma zastosowanie ten sam wzorzec umowy (pkt 43; pkt 2 sentencji).

⁴⁷ Jeśli chodzi o ramy faktyczne i prawne sporu, zob. pozycja III.1 „Kryteria oceny”, s. 27.

Wyrok z dnia 27 lutego 2014 r., Pohotovost' (C-470/12, [EU:C:2014:101](#))

Przymusowa egzekucja wyroku sądu polubownego – Wniosek o dopuszczenie interwencji w postępowaniu egzekucyjnym – Stowarzyszenie ochrony konsumentów – Ustawodawstwo krajowe niezezwalające na taką interwencję – Autonomia proceduralna państw członkowskich

Spółka Pohotovost' udzieliła kredytu konsumenckiego kredytobiorcy. Wyrokiem sądu polubownego zasądzono od niego zwrot kwot związanych z wykonaniem tej umowy. W następstwie wniosku o egzekucję tego wyroku złożonego przez spółkę Pohotovost' właściwy komornik sądowy złożył do Okresný súd Svidník (sądu rejonowego w Svidniku, Słowacja, zwanego dalej „sądem krajowym”) wniosek o nadanie klauzuli wykonalności temu wyrokowi.

To właśnie w ramach tego postępowania egzekucyjnego stowarzyszenie ochrony konsumentów złożyło wniosek o dopuszczenie do sprawy w charakterze interwenienta. Stowarzyszenie to powołało się bowiem na brak bezstronności komornika ze względu na to, że w przeszłości miał on być związany stosunkiem pracy ze spółką Pohotovost'. Po wydaniu postanowienia stwierdzającego niedopuszczalność wniosku o przystąpienie do sprawy w charakterze interwenienta do sądu krajowego wpłynęła skarga na to postanowienie. W rozpatrywanej sprawie wspomniane stowarzyszenie twierdziło zasadniczo, że sąd nie zapewnił kredytobiorcy wystarczającej ochrony przed nieuczciwym zapisem na sąd polubowny.

Na podstawie uregulowania słowackiego stowarzyszenie ochrony konsumentów może przystępować do postępowania dotyczącego istoty prawa, w którym stroną jest konsument. Jednakże zgodnie z orzecznictwem Najvyšší súd Slovenskej republiky (sądu najwyższego Republiki Słowackiej) uwzględnienie wniosku o interwencję takiego stowarzyszenia nie jest dopuszczalne w postępowaniach egzekucyjnych dotyczących konsumenta, niezależnie od tego, czy chodzi o egzekucję wyroku sądu krajowego czy prawomocnego wyroku sądu polubownego.

W tym kontekście sąd krajowy postanowił zwrócić się do Trybunału z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym. W rozpatrywanym wyroku Trybunał orzekł, że dyrektywa 93/13 i art. 38 i 47 karty, dotyczące odpowiednio ochrony konsumentów i prawa do skutecznego środka prawnego, nie stoją na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, na podstawie którego nie jest dopuszczalna interwencja stowarzyszenia ochrony konsumentów w celu poparcia konsumenta, przeciwko któremu wszczęte zostało postępowanie w przedmiocie egzekucji prawomocnego wyroku sądu polubownego (sentencja).

Trybunał wyjaśnił, że do sądu krajowego, przed którym zawisła sprawa egzekucji prawomocnego wyroku sądu polubownego i który dysponuje niezbędnymi informacjami na temat okoliczności prawnych i faktycznych, należy dokonanie z urzędu kontroli nieuczciwego charakteru warunków umownych będących podstawą wierzytelności stwierdzonej w tym wyroku (pkt 42).

Ponadto, co się tyczy roli stowarzyszeń ochrony konsumentów, Trybunał zauważył, że art. 7 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13 przewiduje możliwość wszczynania przez takie stowarzyszenia postępowań sądowych mających na celu ustalenie, czy ogólne warunki umowne mają nieuczciwy charakter, i doprowadzenia do ich zakazania. W tym względzie Trybunał wyjaśnił, że powództwa te mogą być wytaczane nawet w sytuacji, gdy warunki umowne, których dotyczy żądanie zakazania, nie zostały zastosowane w konkretnych umowach. Natomiast w braku uregulowania unijnego odnośnie do możliwości interwencji stowarzyszeń ochrony konsumentów w sporach

indywidualnych z udziałem konsumentów przepisy takie należy ustalić zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej w wewnętrznym porządku prawnym każdego państwa członkowskiego, z poszanowaniem zasad równoważności i skuteczności (pkt 43, 44, 46).

Co się tyczy zasady równoważności, Trybunał doszedł do wniosku, że w rozpatrywanej sprawie nie została ona naruszona. Wykluczenie bowiem interwencji jakiegokolwiek osoby trzeciej w każdym postępowaniu w przedmiocie egzekucji orzeczenia sądu krajowego lub prawomocnego wyroku sądu polubownego ma bowiem zastosowanie niezależnie od tego, czy interwencja ta opiera się na naruszeniu prawa Unii, czy na naruszeniu prawa wewnętrznego. Trybunał stwierdził również, że także zasada skuteczności nie została naruszona. I tak wyjaśnił on przede wszystkim, że dyrektywa w sprawie nieuczciwych warunków nie przyznaje stowarzyszeniom ochrony konsumentów prawa interwencji w sporach indywidualnych z udziałem konsumentów. Z tego względu art. 38 karty, dotyczący potrzeby zapewnienia wysokiego poziomu ochrony konsumentów, nie może nakazywać interpretacji tej dyrektywy w sposób uznający to prawo. Ponadto Trybunał stwierdził, że skoro dyrektywa ta przewiduje obowiązek zbadania przez sąd krajowy z urzędu nieuczciwego charakteru warunków umownych, odmowa dopuszczenia interwencji takiego stowarzyszenia w celu poparcia konsumenta nie stanowi naruszenia jego prawa do środka prawnego przed sądem. Zdaniem Trybunału odmowa ta nie narusza praw takiego stowarzyszenia, w szczególności prawa do wytoczenia powództwa zbiorowego lub bezpośredniego reprezentowania konsumenta w każdym postępowaniu (pkt 49, 50, 52, 54–56).

Wyrok z dnia 14 kwietnia 2016 r., Sales Sinués (C-381/14 i C-385/14, [EU:C:2016:252](#))

Umowy kredytu hipotecznego – Klauzula ustanawiająca minimalną stopę oprocentowania zmiennego – Badanie ważności warunku umowy pod kątem jego nieważności – Postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym – Powództwo o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk – Zawieszenie postępowania wszczętego pozwem indywidualnym dotyczącego tego samego roszczenia

W 2005 r. kredytobiorcy zawarli z dwoma hiszpańskimi instytucjami bankowymi umowę odnowienia kredytu hipotecznego i umowę kredytu hipotecznego. Umowy zawierały tak zwaną klauzulę „dolnego progu”, która przewidywała minimalną nominalną stopę oprocentowania oraz górną granicę tej stopy. Na podstawie tej klauzuli i niezależnie od fluktuacji rynkowych stóp procentowych stopa oprocentowania obowiązująca dla tych umów nie mogła być niższa niż wartość procentowa wskazana w rzeczonej klauzuli.

Uznawszy, że owe klauzule „dolnego progu” zostały im narzucone przez instytucje bankowe i że powodują one nierównowagę na ich niekorzyść, każdy z kredytobiorców wniósł do Juzgado de lo Mercantil n° 9 de Barcelona (sądu gospodarczego nr 9 w Barcelonie, Hiszpania, zwanego dalej „sądem krajowym”) powództwo o stwierdzenie nieważności tych klauzul. Przed wytoczeniem tych powództw stowarzyszenie konsumentów wniosło przeciwko wielu instytucjom bankowym pozew zbiorowy mający na celu w szczególności doprowadzenie do zaniechania stosowania tak zwanych klauzul „dolnego progu” w umowach kredytu.

W omawianej sprawie instytucje bankowe wniosły o zawieszenie przedmiotowych postępowań w oczekiwaniu na prawomocne orzeczenie kończące postępowanie wszczęte pozwem

zbiorowym. Kredytobiorcy sprzeciwili się temu zawieszeniu. Sąd krajowy uznał, że na mocy hiszpańskiego przepisu proceduralnego jest zobowiązany do zawieszenia zawisłych przed nim postępowań wszczętych pozwem indywidualnym do czasu wydania prawomocnego wyroku w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym. Taki skutek zawieszający prowadziłby jednak do podporządkowania pozwu indywidualnego pozwowi zbiorowemu zarówno w kwestii przebiegu postępowania, jak i jego rezultatu.

Rozpatrując pytanie prejudycjalne, Trybunał wypowiedział się w przedmiocie wykładni art. 7 dyrektywy 93/13. Trybunał uznał, że przepis ten stoi na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, które to uregulowanie nakłada na sąd, przed którym toczy się postępowanie wszczęte wniesionym przez konsumenta pozwem indywidualnym mającym na celu stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej przez tego konsumenta z przedsiębiorcą, obowiązek automatycznego zawieszenia takiego postępowania w oczekiwaniu na prawomocne orzeczenie, które miałyby zostać wydane w toczącym się postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym wniesionym przez stowarzyszenie konsumentów w celu doprowadzenia do zaniechania stosowania w umowach tego samego typu warunków analogicznych do tych, których dotyczy wspomniany pozew indywidualny. Trybunał uściślił, że niezgodność ta zachodzi w szczególności wówczas, gdy zawieszenie to następuje bez możliwości uwzględnienia jego znaczenia z punktu widzenia ochrony konsumenta, który wystąpił do sądu z powództwem indywidualnym, oraz bez umożliwienia konsumentowi odstąpienia od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym (sentencja).

Trybunał przypomniał, że równolegle do prawa podmiotowego konsumenta do wystąpienia do sądu o zbadanie nieuczciwego charakteru danego warunku umowy, której konsument jest stroną, dyrektywa 93/13 pozwala państwom członkowskim na wprowadzenie kontroli nieuczciwych warunków zawartych we wzorcach umów w drodze powództw o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk wytaczanych przez stowarzyszenia ochrony konsumentów na podstawie art. 7 ust. 2 dyrektywy 93/13. Trybunał stwierdził zatem, że z prewencyjnego charakteru i odstrasżającego celu powództw, jak również z okoliczności, że są one niezależne od wszelkich konkretnych sporów indywidualnych, wynika, iż mogą być one wytaczane nawet w sytuacji, gdy warunki umowne, których dotyczy żądanie zakazu stosowania, nie stały się jeszcze częścią żadnej konkretnej umowy. W związku z tym Trybunał podkreślił, że powództwa indywidualne i powództwa zbiorowe mają różne przedmioty i skutki prawne. Tak więc ich przebieg powinien odpowiadać wyłącznie wymogom proceduralnym dotyczącym w szczególności prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości i konieczności unikania sprzecznych orzeczeń sądowych, nie prowadząc przy tym do osłabienia ochrony konsumentów (pkt 21, 29, 30).

W braku harmonizacji przepisów proceduralnych mających zastosowanie do stosunków między postępowaniami wszczętymi pozwem zbiorowym i indywidualnym zadaniem każdego państwa członkowskiego jest ustanowienie tych przepisów zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej i z poszanowaniem zasad równoważności i skuteczności. W niniejszej sprawie Trybunał zauważył, że hiszpański przepis proceduralny, na mocy którego sąd krajowy ma obowiązek automatycznego zawieszenia postępowania wszczętego przez konsumenta pozwem indywidualnym zmierzającym do stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umownego w oczekiwaniu na prawomocny wyrok w toczącym się postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym, nie budzi wątpliwości co do poszanowania zasady równoważności. Nie jest tak natomiast w przypadku zasady skuteczności, ponieważ ten przepis proceduralny może

uniemożliwić konsumentowi indywidualne powoływanie się na prawa przyznane przez tę dyrektywę. Trybunał stwierdził bowiem, że konsument jest bezwzględnie związany wynikiem postępowania wszczętego pozwem zbiorowym, nawet jeśli zdecydował się w nim nie uczestniczyć, i jest uzależniony od terminu na wydanie orzeczenia sądowego w przedmiocie postępowania wszczętego pozwem zbiorowym (pkt 32, 33, 36, 39).

Ponadto konsument, który chce wziąć udział w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym, podlega ograniczeniom związanym z ustaleniem sądu właściwego i zarzutami, jakie można podnieść. Poza tym konsument traci również prawa, które przysługiwałyby mu w postępowaniu wszczętym pozwem indywidualnym, takie jak prawo do uwzględnienia okoliczności charakteryzujących jego przypadek oraz możliwość zrezygnowania z niestosowania nieuczciwego warunku. Oprócz tego stosowanie wspomnianego przepisu proceduralnego uniemożliwia sądowi krajowemu dokonanie oceny znaczenia zawieszenia postępowania wszczętego pozwem indywidualnym w oczekiwaniu na wydanie prawomocnego orzeczenia w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym. W związku z tym Trybunał doszedł do wniosku, że konieczność zapobieżenia ryzyku wydania sprzecznych ze sobą orzeczeń sądowych nie może usprawiedliwiać takiego braku skuteczności, ponieważ różnica charakteru pomiędzy kontrolą sądową wykonywaną w ramach postępowania wszczętego pozwem zbiorowym a taką kontrolą wykonywaną w ramach postępowania wszczętego pozwem indywidualnym powinna co do zasady zapobiegać takiemu ryzyku. Konieczność uniknięcia obciążenia sądów również nie może uzasadniać takiego braku skuteczności, gdyż skutecznego wykonywania praw podmiotowych przyznanych konsumentom przez dyrektywę 93/13 nie można podważać w oparciu o względy związane z organizacją sądową danego państwa członkowskiego (pkt 37, 38, 40–42).

2. Gwarancja prawa do skutecznego środka prawnego

Wyrok z dnia 17 lipca 2014 r., *Sánchez Morcillo i Abril García* (C-169/14, [EU:C:2014:2099](#))

Umowa kredytu hipotecznego – Nieuczciwe warunki umowne – Postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką – Prawo do wniesienia odwołania

W 2013 r. skarżący podpisali z Banco Bilbao umowę kredytu w formie aktu notarialnego zabezpieczoną hipoteką na ich mieszkaniu. Wobec niewykonania przez dłużników obowiązku zapłaty rat miesięcznych Banco Bilbao zażądał zapłaty całej kwoty kredytu wraz z odsetkami zwykłymi i odsetkami za zwłokę, a także dokonania na jego rzecz przymusowej sprzedaży nieruchomości obciążonej hipoteką.

W związku z wszczęciem postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką dłużnicy wnieśli sprzeciw wobec egzekucji, który został oddalony w pierwszej instancji. Wnieśli oni odwołanie od tego postanowienia do Audiencia Provincial de Castellón (sądu okręgowego w Castellón, Hiszpania, zwanego dalej „sądem krajowym”).

Zgodnie z hiszpańskim prawem postępowania cywilnego dłużnik może wnieść odwołanie od orzeczenia, które uznając sprzeciw wniesiony przez dłużnika, kończy postępowanie egzekucyjne z hipoteki. Prawo to jednak nie umożliwia dłużnikowi, którego sprzeciw został oddalony,

wniesienia odwołania od orzeczenia zarządzającego dalsze prowadzenie postępowania w sprawie egzekucji przymusowej. Ponadto sąd rozpoznający sprawę co do istoty nie może zawiesić postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, lecz może co najwyżej przyznać odszkodowanie za szkodę poniesioną przez konsumenta.

W omawianej sprawie sąd krajowy żywił wątpliwości co do zgodności tych hiszpańskich przepisów z celem ochrony konsumentów wyznaczonym przez dyrektywę 93/13, a także z prawem do skutecznego środka prawnego ustanowionym w art. 47 karty. Wyjaśnił on, że otwarcie drogi odwoławczej dla dłużników mogłoby mieć tym większe znaczenie, że niektóre warunki spornej w postępowaniu głównym umowy kredytu mogą zostać uznane za „nieuczciwe” w rozumieniu art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13.

W swoim wyroku Trybunał orzekł, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 w związku z art. 47 karty sprzeciwia się systemowi środków egzekucyjnych, który przewiduje, że postępowanie w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką nie może być zawieszone przez sąd prowadzący postępowanie rozpoznawcze, który w swym ostatecznym orzeczeniu może co najwyżej przyznać odszkodowanie za szkodę poniesioną przez konsumenta. Trybunał wyjaśnił, że niezgodność polega na tym, iż konsument jako dłużnik, przeciwko któremu prowadzona jest egzekucja, nie może odwołać się od postanowienia oddalającego jego sprzeciw wobec tej egzekucji, podczas gdy przedsiębiorca jako wierzyciel, który żąda prowadzenia egzekucji, może skorzystać z tego środka zaskarżenia przeciwko postanowieniu nakazującemu zakończenie postępowania lub niestosowanie nieuczciwego warunku (pkt 51; sentencja).

Trybunał zauważył najpierw, że hiszpańskie przepisy procesowe ograniczyły możliwość wniesienia odwołania od postanowienia w przedmiocie nieuczciwego charakteru warunku umownego, wprowadzając różnicę w traktowaniu pomiędzy przedsiębiorcą i konsumentem jako stron postępowania. Przedsiębiorca może wnieść bowiem odwołanie od decyzji sprzecznej z jego interesami, podczas gdy w przypadku oddalenia sprzeciwu konsument nie ma takiej możliwości (pkt 30).

Trybunał zauważył, że w braku harmonizacji krajowych mechanizmów egzekucji przymusowej uregulowanie kwestii zasad wprowadzania w życie środków zaskarżenia postanowienia w przedmiocie zgodności z prawem warunku umownego, jakie można wnieść w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, należy do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady ich autonomii proceduralnej, pod warunkiem zgodności z zasadami równoważności i skuteczności (pkt 31).

Następnie Trybunał stwierdził, że zgodnie z prawem Unii celem zasady skutecznej ochrony sądowej jest wyłącznie zapewnienie prawa dostępu do sądu. W konsekwencji fakt, że konsument – dłużnik, przeciwko któremu prowadzona jest egzekucja, ma w ramach postępowania w przedmiocie egzekucji wierzytelności zabezpieczonej hipoteką prawo do wniesienia odwołania tylko do jednej instancji sądowej w celu dochodzenia swoich praw, jakie wywodzi z dyrektywy 93/13, nie może jako taki być sprzeczny z prawem Unii (pkt 36).

Trybunał zauważył jednak, że hiszpański system proceduralny naraża konsumenta, a nawet jego rodzinę, na niebezpieczeństwo utraty mieszkania w wyniku jego przymusowej sprzedaży, podczas gdy sąd rozpatrujący wniosek o wszczęcie egzekucji co najwyżej przeprowadzi tylko pobieżne badanie ważności warunków umownych, na których przedsiębiorca oparł swój

wniosek. Ochrona, jaką konsument, jako dłużnik, przeciwko któremu prowadzona jest egzekucja, mógłby być objęty w wyniku odrębnej kontroli przeprowadzonej w ramach postępowania rozpoznawczego wszczętego równolegle do postępowania egzekucyjnego, nie może zapobiec temu niebezpieczeństwu, ponieważ ów konsument nie uzyska naprawienia poniesionej przez niego szkody w naturze, czyli poprzez przywrócenie sytuacji, jaka istniała przed zajęciem nieruchomości obciążonej hipoteką, ale co najwyżej otrzyma odszkodowanie. Tymczasem wyłącznie odszkodowawczy charakter naprawienia szkody przyznanego ewentualnie konsumentowi zapewnia mu ochronę częściową i niedostateczną i w związku z tym nie stanowi ono ani odpowiedniego, ani skutecznego środka w rozumieniu art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 do realizacji celu polegającego na zaprzestaniu stosowania tego uznanego za nieuczciwy warunku (pkt 43).

Trybunał wyjaśnił ponadto, że przebieg postępowania w przedmiocie sprzeciwu wobec egzekucji, przewidzianego w hiszpańskich przepisach, stawia konsumenta jako dłużnika, przeciwko któremu prowadzona jest egzekucja, w gorszej sytuacji w stosunku do przedsiębiorcy jako wierzyciela, który żąda wszczęcia postępowania egzekucyjnego, w zakresie ochrony sądowej praw, na które może się on powołać na podstawie dyrektywy 93/13 przeciwko stosowaniu nieuczciwych warunków. Sytuacja ta może naruszyć realizację celu przewidzianego przez omawianą dyrektywę, ponieważ nierównowaga pomiędzy środkami proceduralnymi, jakimi dysponują strony, tylko wzmacnia nierównowagę pomiędzy stronami umowy (pkt 45, 46).

Wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, [EU:C:2015:637](#))

Umowa kredytu hipotecznego – Zaprzestanie stosowania nieuczciwych warunków umownych – Stosowne i skuteczne środki – Uznanie długu – Akt notarialny – Nadanie klauzuli wykonalności przez notariusza – Tytuł wykonawczy – Obowiązki notariusza – Badanie z urzędu nieuczciwych warunków umownych – Kontrola sądowa – Zasady równoważności i skuteczności

Spór w postępowaniu głównym dotyczył żądania stwierdzenia nieważności decyzji notariusza o odmowie uchylenia klauzuli wykonalności nadanej aktowi notarialnemu o uznaniu długu podpisanemu przez obywatela węgierskiego w oparciu o umowę kredytu i umowę hipoteki zawarte z bankiem.

Trybunał zauważył, że dyrektywa 93/13 nie reguluje kwestii, czy należy rozciągnąć na notariusza – w okolicznościach, w których ustawodawstwo krajowe przyznaje mu kompetencje do nadania klauzuli wykonalności umowie zawartej w formie aktu notarialnego i do późniejszego uchylenia tej klauzuli – uprawnienie do wykonywania kompetencji objętych bezpośrednio funkcją sądowniczą. Wobec braku więc w prawie Unii harmonizacji krajowych mechanizmów egzekucji przymusowej i roli wyznaczonej w ich ramach notariuszom ustanowienie takich norm należy do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady autonomii proceduralnej, pod warunkiem jednak przestrzegania zasady równoważności i zasady skuteczności. W odniesieniu do zasady skuteczności Trybunał orzekł, że dyrektywa 93/13 w ramach sporów między przedsiębiorcą a konsumentem wymaga pozytywnej interwencji, zewnętrznej w stosunku do stron umowy, sądu krajowego rozstrzygającego takie spory. Jednak poszanowanie zasady skuteczności nie może prowadzić do całkowitego zastąpienia absolutnej bierności danego konsumenta (pkt 48, 49, 62).

W rezultacie okoliczności, że konsument może powołać się na ochronę gwarantowaną w dyrektywie 93/13 tylko wtedy, gdy wytoczy postępowanie sądowe w szczególności przeciwko aktowi notarialnemu, nie można samej w sobie uznać za sprzeczną z zasadą skuteczności. Gwarantowana przez dyrektywę skuteczna ochrona sądowa opiera się bowiem na założeniu, że jedna ze stron umowy zwróciła się wcześniej do sądów krajowych (pkt 63).

Wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Biuro podróży „Partner” (C-119/15, [EU:C:2016:987](#))

Skutek erga omnes wpisu nieuczciwych warunków umownych do rejestru jawnego – Kara pieniężna nałożona na przedsiębiorcę, który stosował warunki uznane za tożsame z warunkami wpisanymi do wspomnianego rejestru – Przedsiębiorca, który nie był stroną w postępowaniu zakończonym stwierdzeniem nieuczciwego charakteru danego warunku umownego

Decyzją z dnia 22 listopada 2011 r. Prezes polskiego Urzędu Ochrony Konkurentów i Konsumentów stwierdził, że biuro Partner, polska spółka prowadząca działalność w sektorze usług turystycznych, stosowało postanowienia tożsame z postanowieniami uznanymi za niedozwolone w postępowaniach, które dotyczyły innych przedsiębiorców, i wpisanymi do krajowego rejestru postanowień wzorców umów uznanych za niedozwolone. W ocenie Prezesa Urzędu Ochrony Konkurentów i Konsumentów postanowienia stosowane przez biuro Partner naruszały zbiorowe interesy konsumentów i stanowiły podstawę do nałożenia kary pieniężnej – w wysokości 27 127 polskich złotych (PLN) (około 6400 EUR).

HK Zakład Usługowo-Handlowy „Partner”, który był poprzednikiem prawnym biura Partner, zakwestionował tożsamość postanowień stosowanych przez tę spółkę z postanowieniami wpisanymi do wspomnianego rejestru.

Wyrokiem z dnia 19 listopada 2013 r. Sąd Okręgowy w Warszawie – Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Polska) oddalił odwołanie biura Partner od wskazanej decyzji Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, uznając, podobnie jak ten ostatni, że porównywane postanowienia były tożsame.

Sąd Apelacyjny w Warszawie, do którego wniesiono apelację, wyraził wątpliwości co do właściwej wykładni dyrektyw 93/13 i 2009/22 w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów⁴⁸.

W związku z tym sąd odsyłający zwrócił się do Trybunału z pytaniem, czy art. 6 ust. 1 i art. 7 dyrektywy 93/13 w związku z art. 1 i 2 dyrektywy 2009/22 należy interpretować w ten sposób, że stoją one na przeszkodzie temu, by stosowanie postanowień wzorców umów o treści tożsamej z treścią postanowień uznanych za niedozwolone prawomocnym wyrokiem sądu i wpisanym do krajowego rejestru takich postanowień wzorców umowy mogło zostać uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy, który nie brał udziału w postępowaniu zakończonym wpisem owych postanowień do wspomnianego rejestru, za działanie bezprawne, stanowiące podstawę nałożenia kary pieniężnej z tego tytułu.

⁴⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/22/WE z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (Dz.U. 2009, L 110, s. 30).

W swoim wyroku Trybunał orzekł, że art. 6 ust. 1 i art. 7 dyrektywy 93/13 w związku z art. 1 i 2 dyrektywy 2009/22 należy w świetle art. 47 karty praw podstawowych interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie temu, by stosowanie postanowień wzorców umowy mogło zostać uznane w stosunku do innego przedsiębiorcy, który nie brał udziału w postępowaniu zakończonym wpisem owych postanowień do wspomnianego rejestru, za działanie bezprawne.

Ustanowienie takiego rejestru jak rozpatrywany w sprawie jest zgodne z prawem Unii. W tym względzie z przepisów dyrektywy 93/13, a w szczególności z art. 8a tego aktu, wynika, że państwa członkowskie mogą sporządzać wykazy postanowień umownych uznawanych za nieuczciwe. Na podstawie art. 8a dyrektywy 93/13, zmienionej dyrektywą 2011/83⁴⁹, państwa członkowskie są zobowiązane do poinformowania Komisji o sporządzeniu takich wykazów. Z powyższych przepisów wynika, że owe wykazy sporządzane przez organy krajowe co do zasady korespondują z interesem ochrony konsumentów w ramach dyrektywy 93/13. Jednakże wspomniany rejestr musi być prowadzony w sposób przejrzysty w interesie nie tylko konsumentów, ale również przedsiębiorców. Powyższy wymóg zakłada w szczególności, że rejestr ten będzie ustrukturyzowany w sposób jasny, niezależnie od liczby wpisanych do niego postanowień. Ponadto zawarte we wspomnianym rejestrze postanowienia muszą spełniać kryterium aktualności, co oznacza, że dany rejestr musi być starannie aktualizowany oraz że postanowienia, które nie powinny już w nim widnieć, będą z niego bezzwłocznie usuwane w poszanowaniu zasady pewności prawa (pkt 36, 38, 39).

Dodatkowo w oparciu o zasadę skutecznej ochrony sądowej przedsiębiorca, na którego nałożona zostanie kara pieniężna za stosowanie postanowienia uznanego za tożsame z postanowieniem wpisanym do rejestru, musi w szczególności dysponować możliwością wniesienia środka prawnego przeciwko nałożeniu tej kary. Owo prawo do środka prawnego musi pozwalać na ocenę zarówno działania uznanego za niedozwolone, jak i wysokości kary pieniężnej ustalonej przez właściwy organ krajowy. W tym kontekście przeprowadzone przez właściwy sąd badanie nie ogranicza się wyłącznie do zwykłego formalnego porównania badanych postanowień z tymi widniejącymi w rejestrze. Przeciwnie, owo badanie polega na ocenie treści spornych postanowień w celu ustalenia, czy – przy uwzględnieniu wszystkich istotnych okoliczności właściwych danej sprawie – owe postanowienia są materialnie identyczne, zwłaszcza pod względem skutków, jakie wywołują na niekorzyść konsumentów, z tymi wpisanymi do rejestru (pkt 40, 42).

⁴⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U. 2011, L 304, s. 64).

Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale (C-698/18 i C-699/18, [EU:C:2020:537](#))

Umowa o kredyt konsumencki w pełni wykonana – Stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunk   umowy – Powództwo o zwrot kwot nienależnie zapłaconych na podstawie nieuczciwego warunku umowy – Środki prawne – Moment rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia – Obiektywna chwila powzięcia przez konsumenta wiedzy o istnieniu nieuczciwego warunku

Dwóch kredytobiorców zawarło odpowiednio z Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale umowy o kredyt konsumencki. Po dokonaniu spłaty kredytu w całosci wnieśli oni do Judec  toria T  rgu Mure   (sądu pierwszej instancji w T  rgu Mure  , Rumunia) powództwo o stwierdzenie nieuczciwego charakteru niektórych warunków tych umów, przewidujących zap  at   prowizji oraz miesięcznej opłaty za zarządzanie, a także możliwośc zmianę stopy oprocentowania przez bank.

Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale wskazały, że w dniu wniesienia wspomnianego powództwa obu kredytobiorcom nie przys  luga   już status konsumenta z uwagi na to, że umowy kredytu wygasły w związku z pełnym ich wykonaniem i nie mieli już oni prawa do wniesienia powództwa do sądu.

Judec  toria T  rgu Mure   (sąd pierwszej instancji w T  rgu Mure  ) stwierdzi  , że okoliczno  c, iż dana umowa została w pełni wykonana, nie stoi na przeszkodzie zbadaniu nieuczciwego charakteru jej warunków, oraz uzna  , że warunki wspomnianych umów były nieuczciwe. Sąd ten nakaza   w związku z tym obu instytucjom bankowym zwrot kwot zapłaconych przez obu kredytobiorców na podstawie owych warunków, wraz z ustawowymi odsetkami. Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale wniosły apelację od tego orzeczenia.

W tych okolicznościach Tribunalul Specializat Mure   (wyspecjalizowany s  d okręgowy w Maruszy, Rumunia) zwr  ci   się do Trybunał z pytaniem, czy po tym, jak dana umowa została w pełni wykonana, dyrektywa 93/13 ma nadal zastosowanie oraz w stosownym przypadku czy powództwo o zwrot kwot nienależnie zapłaconych na podstawie warunków uznanych za nieuczciwe podlega trzyletniemu terminowi na jego wytoczenie, który zaczyna bie  c od dnia wyga  nienia umowy.

W omawianym wyroku Trybunał przypomniła na wstępie, że obowiązek odstąpienia od stosowania przez sąd krajowy nieuczciwego warunku umowy nakazującego zap  at   kwot, które okazują się nienależne, pociąga za sobą zwrot tych kwot (pkt 54).

Trybunał zauważył jednak, że w braku uregulowa   prawa Unii w danym zakresie do wewnętrznego porządku prawnego każdego państwa członkowskiego należy ustanowienie szczególowych zasad proceduralnych dotyczących s  rodk  w zaskar  zenia mających na celu zapewnienie ochrony praw obywateli Unii. Zasady te nie mogą by  c jednak mniej korzystne od zasad dotyczących podobnych s  rodk  w istniejących w prawie krajowym (zasada równoważności) ani czyniąc wykonywania praw przyznanych przez porządek prawny Unii praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (zasada skuteczności) (pkt 57).

W odniesieniu do zasady skuteczności Trybunał przypomniła, że system ochrony ustanowiony na mocy dyrektywy 93/13 opiera się na za  o  zeniu, iż konsument jest stron   słabszą niż przedsi  biorc  . W tym względzie, nawet jeśli wydaje się co do zasady, że trzyletni termin na

wytoczenie powództwa jest rzeczywiście wystarczający na przygotowanie i wniesienie przez konsumenta skutecznego środka odwoławczego w zakresie, w jakim zaczyna on biec w dniu pełnego wykonania umowy, możliwe jest, iż termin ten może upłynąć, zanim konsument poweźmie wiedzę o nieuczciwym charakterze warunku zawartego w tej umowie. Termin ten nie może w związku z tym zapewnić konsumentowi skutecznej ochrony (pkt 64, 66, 67).

W tych okolicznościach ograniczenie ochrony przyznanej konsumentowi wyłącznie do okresu wykonania rozpatrywanej umowy nie jest zgodne z systemem ochrony ustanowionym wspomnianą dyrektywą. Zasada skuteczności stoi zatem na przeszkodzie temu, by powództwo o zwrot podlegało trzyletniemu terminowi na jego wytoczenie, który zaczyna biec od dnia, w którym umowa wygasła, niezależnie od tego, czy w tym dniu konsument powziął wiedzę lub powinien był racjonalnie rzecz biorąc powziąć wiedzę o nieuczciwym charakterze warunku tej umowy (pkt 73, 75).

W odniesieniu do zasady równoważności Trybunał przypomniał, że jej poszanowanie wymaga, aby rozpatrywana norma krajowa znajdowała zastosowanie bez różnicy do skarg opartych na naruszeniu prawa Unii oraz do skarg opartych na naruszeniu prawa wewnętrznego, mających podobny przedmiot i podstawę. W tym względzie sprzeciwia się ona wykładni przepisów krajowych, zgodnie z którą termin na wytoczenie powództwa o zwrot kwot nienależnie zapłaconych na podstawie nieuczciwego warunku zaczyna biec od dnia pełnego wykonania umowy, podczas gdy w odniesieniu do podobnego powództwa przewidzianego w prawie krajowym termin ten zaczyna biec od dnia ustalenia przez sąd okoliczności stanowiącej podstawę powództwa (pkt 76, 77, 82).

3. Szczególne zasady proceduralne

Wyrok z dnia 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová (C-377/14, [EU:C:2016:283](#))

Przepisy krajowe regulujące postępowanie upadłościowe – Długi z tytułu umowy kredytu konsumenckiego – Skuteczny środek zaskarżenia w postępowaniu sądowym

Spór w postępowaniu głównym dotyczył uregulowania czeskiego, które nie przyznawało sądom krajowym kompetencji do zbadania z urzędu przestrzegania przez przedsiębiorców przepisów prawa Unii w zakresie ochrony konsumentów, w tym w odniesieniu do warunków umownych zawartych w umowie o kredyt konsumencki.

Trybunał uznał, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 stoi na przeszkodzie takiemu uregulowaniu krajowemu, które po pierwsze, nie pozwala na to badanie w przypadku wspomnianych umów, nawet jeśli sąd dysponuje niezbędnymi ku temu informacjami na temat stanu prawnego i faktycznego, a po drugie, zezwala temu sądowi na zbadanie jedynie niektórych wierzytelności, i to w oparciu o ograniczoną liczbę zarzutów (pkt 1 sentencji).

Wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Sziber (C-483/16, [EU:C:2018:367](#))⁵⁰***Umowy o kredyt denominowane w walucie obcej – Przepisy krajowe przewidujące szczególne wymogi proceduralne dla zaskarżenia nieuczciwego charakteru – Zasada równoważności – Prawo do skutecznej ochrony sądowej***

Spór w postępowaniu głównym toczył się między jednostką a węgierskim bankiem i dotyczył żądania stwierdzenia nieuczciwego charakteru niektórych warunków znajdujących się w zawartej w celu nabycia mieszkania umowie kredytu, uruchomionego i spłacanego w forintach węgierskich (HUF), lecz denominowanego we frankach szwajcarskich (CHF) na podstawie kursu wymiany obowiązującego w dniu płatności.

Przepisy krajowe przewidują dodatkowe wymogi proceduralne ze szkodą dla strony postępowania (powoda lub pozwanego) będącej stroną umowy kredytu jako konsument, która w okresie od dnia 1 maja 2004 r. do dnia 26 lipca 2014 r. zawarła jako konsument umowę kredytu zawierającą nieuczciwe postanowienie umowne dotyczące różnicy kursu wymiany, z uwagi na to, że owe dodatkowe wymogi przewidują obowiązek, aby można było skutecznie powoływać się przed sądem na prawa związane z nieważnością wspomnianych umów zawieranych z konsumentami, złożenia pisma procesowego, które, aby sąd mógł rozpoznawać pozew co do istoty, powinno obowiązkowo zawierać określoną treść (pkt 27).

Trybunał przypomniał przede wszystkim, że prawo Unii nie dokonało harmonizacji postępowań mających zastosowanie do oceny potencjalnie nieuczciwego charakteru warunku umownego. Postępowania te należą do porządku krajowego państw członkowskich, pod warunkiem jednak, że nie będą one mniej korzystne niż te, które regulują sytuacje podobne podlegające prawu krajowemu (zasada równoważności), oraz że będą one przewidywały skuteczną ochronę sądową, taką jak przewidziana przez art. 47 karty praw podstawowych (zasada skuteczności) (pkt 35).

Po pierwsze, w ramach badania przestrzegania zasady równoważności Trybunał przypomniał, że nałożenie dodatkowych wymogów proceduralnych na konsumenta wywodzącego swoje prawa z prawa Unii samo w sobie nie oznacza, że wspomniane warunki proceduralne są dla niego mniej korzystne. Należy bowiem oceniać sytuację z uwzględnieniem miejsca odnośnych przepisów proceduralnych w obrębie całego odnośnego postępowania, przebiegu tego postępowania i szczególnych cech tych przepisów przed sądami krajowymi (pkt 43). Wymogów proceduralnych spornych w postępowaniu głównym z uwagi na ich miejsce w systemie ustanowionym przez ustawodawcę węgierskiego w celu rozstrzygnięcia w rozsądnym terminie bardzo dużej liczby sporów dotyczących umów o kredyt denominowany w walucie obcej i zawierających nieuczciwe warunki, nie można co do zasady uznać za mniej korzystne niż warunki dotyczące podobnych pozwów, które nie dotyczą praw wynikających z prawa Unii. W związku z tym, z zastrzeżeniem weryfikacji, do której wzywa się sąd odsyłający, takich wymogów nie można uznać za sprzeczne z zasadą równoważności (pkt 48).

Po drugie, jeżeli chodzi o zasadę skutecznej ochrony sądowej, Trybunał zauważył, że obowiązek przewidzenia przez państwa członkowskie warunków proceduralnych pozwalających na

⁵⁰ Wyrok ten został również przedstawiony w pozycji I.1 „Zakres stosowania *ratione loci*: stosowanie dyrektywy 93/13 w braku elementu transgranicznego”.

zapewnienie przestrzegania praw, jakie jednostki wywodzą z dyrektywy 93/13 przeciwko stosowaniu nieuczciwych warunków, oznacza wymóg skutecznej ochrony sądowej ustanowiony również w art. 47 karty. Ochrona ta obowiązuje zarówno w odniesieniu do wyznaczenia sądów właściwych w przedmiocie rozpoznawania powództw wnoszonych na podstawie prawa Unii, jak i w odniesieniu do określenia zasad proceduralnych dotyczących takich powództw (pkt 49). Ochrona konsumenta nie jest jednakże absolutna. W ten sposób okoliczność, iż dane szczególne postępowanie zawiera określone wymogi proceduralne, jakie powinien konsument spełnić w celu powoływania się na swoje prawa, nie oznacza jednak, że nie korzysta on ze skutecznej ochrony sądowej. O ile bowiem dyrektywa 93/13 w ramach sporów między przedsiębiorcą a konsumentem wymaga od niezależnego od stron umowy sądu krajowego rozstrzygającego takie spory aktywnej postawy, o tyle poszanowanie zasady skutecznej ochrony sądowej nie sprzeciwia się co do zasady temu, aby sąd rozpoznający sprawę wezwał konsumenta do przedstawienia określonych dowodów na poparcie jego roszczeń (pkt 50).

Zdaniem Trybunału, o ile prawdą jest, że przepisy proceduralne sporne w postępowaniu głównym wymagają dodatkowego wysiłku od konsumenta, to jednak prawdą jest również i to, że w zakresie, w jakim owe przepisy mają na celu odciążenie systemu sądowego, stanowią one z powodu liczby odnośnych sporów odpowiedź na wyjątkową sytuację i realizują interes ogólny polegający na zapewnieniu prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości. Wspomniane przepisy jako takie mogą przeważać nad interesami jednostek, o ile nie wykraczają one poza to, co jest konieczne dla osiągnięcia ich celu (pkt 51). W niniejszym przypadku z uwagi na cel odciążenia systemu sądowego nie wydaje się, co powinien jednak zweryfikować sąd odsyłający, aby przepisy, które nakazują konsumentowi przedstawienie określonego liczbowo roszczenia składającego się przynajmniej częściowo z już ustalonego przez odnośną instytucję finansową rozliczenia rachunku i określenia skutku prawnego, jakiego zastosowania domaga się od sądu krajowego w przypadku, gdy omawiana umowa kredytu lub niektóre jej warunki okazały się nieważne, były tak złożone i wiązały się z tak ciężkimi wymogami, że wywierałyby w sposób nieproporcjonalny wpływ na prawo konsumenta do skutecznej ochrony sądowej (pkt 52).

Trybunał orzekł zatem, że art. 7 dyrektywy 93/13 nie sprzeciwia się co do zasady uregulowaniu krajowemu, które przewiduje szczególne wymogi proceduralne dla pozwów wnoszonych przez konsumentów, którzy zawarli umowy kredytu denominowane w walucie obcej zawierające warunek dotyczący różnicy kursu wymiany lub warunek przewidujący opcję jednostronnej zmiany, o ile stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunków zawartych w takiej umowie zezwala na przywrócenie sytuacji prawnej i faktycznej, w jakiej konsument znajdowałby się w braku takich nieuczciwych warunków (pkt 1 sentencji).

Wyrok z dnia 13 września 2018 r., Profi Credit Polska (C-176/17, [EU:C:2018:711](#))

Postępowanie w sprawie wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla własnego, który zabezpiecza zobowiązania wynikające z umowy kredytu konsumenckiego

W 2015 r. spółka Profi Credit Polska udzieliła pożyczkobiorcy pożyczki konsumenckiej. Na podstawie warunku wzorca umowy zwrot tej pożyczki był zagwarantowany wydanym i podpisanym przez pożyczkobiorcę wekslem własnym, którego wysokość nie została określona.

W następstwie braku spłaty pożyczki przez pożyczkobiorcę Profi Credit Polska poinformowała, że weksel został wypełniony poprzez wpisanie kwoty pozostałej należności tej pożyczki. Ponadto spółka ta na podstawie tego weksla wystąpiła do Sądu Rejonowego w Siemianowicach Śląskich I Wydział Cywilny (Polska) (zwanego dalej „sądem krajowym”) o wydanie nakazu zapłaty przeciwko pożyczkobiorcy.

Zgodnie z polskimi przepisami proceduralnymi postępowanie w sprawie nakazu zapłaty odbywa się w dwóch fazach. W pierwszej fazie postępowania nakazowego ocena ważności weksla, jeśli może być dokonywana przez sąd z urzędu, ogranicza się do oceny formalnej ważności weksla. W drugiej fazie postępowania, jeśli dłużnik wskazany na wekslu wniósł zarzuty od nakazu zapłaty, dłużnik wekslowy może podważać nie tylko zobowiązanie wekslowe, lecz także istniejący stosunek podstawowy, a mianowicie umowę pożyczki konsumenckiej.

W omawianej sprawie sąd krajowy zastanawiał się jednak, czy polskie postępowanie w sprawie wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla jest zgodne z dyrektywą 93/13. Wskazał on bowiem, że do pozwu o wydanie nakazu zapłaty w praktyce dołącza się jedynie prawidłowo wypełniony weksel, a nie umowę kredytu konsumenckiego. Dla wydania nakazu zapłaty wystarczy zatem wyłącznie ocena, czy weksel wystawiono zgodnie z polskimi przepisami prawa wekslowego. W związku z tym kontrola sądu krajowego ogranicza się do treści weksla i nie może zostać rozszerzona na umowę kredytu konsumenckiego, nawet gdyby sąd ów o niej wiedział. Zatem do konsumenta należy wniesienie zarzutów wobec nakazu zapłaty w celu umożliwienia stwierdzenia potencjalnie nieuczciwego charakteru pewnych warunków umowy.

Trybunał, do którego zwrócono się z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, orzekł, że art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 sprzeciwia się przepisom krajowym pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty opartego na wekslu własnym, który stanowi gwarancję wiarygodności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie nakazu zapłaty nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy. Uściślił on bowiem, że niezgodność ta zachodzi, jeżeli sposób wykonania prawa do wniesienia zarzutów od takiego nakazu nie pozwala na zapewnienie przestrzegania praw, które konsument opiera na tej dyrektywie (sentencja).

Trybunał zauważył, że spoczywający na sądzie krajowym obowiązek zbadania z urzędu, czy dane warunki umowy wchodzące w zakres stosowania dyrektywy 93/13 nie mają nieuczciwego charakteru, o ile posiada niezbędne ku temu informacje na temat stanu prawnego i faktycznego, odnosi się również do postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty. W tym względzie Trybunał zauważył, że skuteczna ochrona praw przyznanych konsumentom przez dyrektywę mogłaby bowiem zostać zagwarantowana jedynie pod warunkiem, że krajowe prawo procesowe umożliwia w ramach postępowania w sprawie wydania nakazu zapłaty, względnie w ramach postępowania egzekucyjnego w przedmiocie nakazu zapłaty, kontrolę z urzędu potencjalnie nieuczciwych warunków odnośnej umowy. W niniejszej sprawie Trybunał doszedł do wniosku, że w zakresie, w jakim kontrola sądu krajowego jest ograniczona do weksla i nie może dotyczyć umowy kredytu konsumenckiego, sąd ten nie może przeprowadzić badania ewentualnie nieuczciwego charakteru warunku umownego tej umowy, o ile nie dysponuje on wszystkimi elementami stanu faktycznego i prawnego w tym zakresie (pkt 42–47).

Ponadto Trybunał przypomniał, że w braku harmonizacji w prawie Unii procedur stosowanych w odniesieniu do badania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunku umowy procedury te

należą zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej do porządku prawnego państw członkowskich, pod warunkiem że owe procedury przestrzegają zasady równowagi i prawa do skutecznego środka prawnego. I tak, po pierwsze, Trybunał zauważył, że nie dysponuje elementami mogącymi wzbudzać wątpliwości co do zgodności z tą zasadą przepisów polskich dotyczących postępowania w sprawie wydania zapłaty na podstawie weksla. Po drugie, odnośnie do prawa do skutecznego środka prawnego, Trybunał podkreślił, że sąd krajowy powinien ustalić, czy przewidziane w prawie krajowym zasady proceduralne w sprawie wniesienia zarzutów nie prowadzą do znacznego ryzyka, iż konsumenci nie wniosą wymaganych zarzutów. W związku z tym, aby zagwarantować konsumentom prawo do skutecznego środka prawnego, muszą oni mieć wytoczenia powództwa lub wniesienia zarzutów w racjonalnych warunkach proceduralnych, w ten sposób, by korzystanie z praw, które wywodzą z dyrektywy 93/13, nie było ograniczone, w szczególności terminem lub kosztami, które miałyby do nich zastosowanie (pkt 57, 58, 61, 63).

W omawianej sprawie Trybunał podkreślił, że o ile polskiemu konsumentowi w pierwszej fazie postępowania przysługuje prawo podważenia nakazu zapłaty, o tyle wykonanie tego prawa jest uzależnione od spełnienia wyjątkowo restrykcyjnych przesłanek. Dokładniej rzecz ujmując, Trybunał stwierdził, że konsument ten dysponuje dwutygodniowym terminem na wniesienie zarzutów i podczas ich wniesienia musi uiścić trzy czwarte opłaty sądowej. W związku z tym, zważywszy, że wspomniany konsument musi przedstawić w terminie dwóch tygodni od doręczenia nakazu zapłaty argumenty faktyczne i prawne pozwalające sądowi na przeprowadzenie oceny jego zarzutów i jest on penalizowany poprzez sposób obliczenia kosztów sądowych, Trybunał uznał, że rodzi to znaczne ryzyko, że konsument ten nie wniesie wymaganych zarzutów (pkt 64–68, 70).

WYKAZ OMÓWIONYCH ORZECZEŃ TRYBUNAŁU

[WYMIENIONE W PORZĄDKU CHRONOLOGICZNYM]

<u>Wyrok z dnia 27 czerwca 2000 r., Océano Grupo Editorial (od C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346)</u>	s. 18, 35
<u>Wyrok z dnia 22 listopada 2001 r., Cape i in. (C-541/99 i C-542/99, EU:C:2001:625)</u>	s. 3
<u>Wyrok z dnia 21 listopada 2002 r., Cofidis (C-473/00, EU:C:2002:705)</u>	s. 38
<u>Wyrok z dnia 1 kwietnia 2004 r., Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, EU:C:2004:209)</u>	s. 34
<u>Wyrok z dnia 26 października 2006 r., Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675)</u>	s. 45
<u>Wyrok z dnia 4 czerwca 2009 r., Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350)</u>	s. 35
<u>Wyrok z dnia 6 października 2009 r., Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615)</u>	s. 46
<u>Wyrok z dnia 3 czerwca 2010 r., Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, EU:C:2010:309)</u>	s. 16
<u>Wyrok z dnia 9 listopada 2010 r. (wielka izba), VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659)</u>	s. 26, 36
<u>Wyrok z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič (C-453/10, EU:C:2012:144)</u>	s. 48
<u>Wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., Invitel (C-472/10, EU:C:2012:242)</u>	s. 27, 64
<u>Wyrok z dnia 14 czerwca 2012 r., Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349)</u>	s. 49
<u>Wyrok z dnia 14 marca 2013 r., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164)</u>	s. 23, 44
<u>Wyrok z dnia 21 marca 2013 r., RWE Vertrieb (C-92/11, EU:C:2013:180)</u>	s. 7, 28
<u>Wyrok z dnia 16 stycznia 2014 r., Constructora Principado (C-226/12, EU:C:2014:10)</u>	s. 24
<u>Wyrok z dnia 27 lutego 2014 r., Pohotovost' (C-470/12, EU:C:2014:101)</u>	s. 65

<u>Wyrok z dnia 30 kwietnia 2014 r., Kásler i Káslerné Rábai (C-26/13, EU:C:2014:282)</u>	s. 12, 29, 50
<u>Wyrok z dnia 17 lipca 2014 r., Sánchez Morcillo i Abril García (C-169/14, EU:C:2014:2099)</u>	s. 68
<u>Wyrok z dnia 21 stycznia 2015 r., Unicaja Banco i Caixabank (C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, EU:C:2015:21)</u>	s. 56
<u>Wyrok z dnia 1 października 2015 r., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637)</u>	s. 70
<u>Wyrok z dnia 18 lutego 2016 r., Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98)</u>	s. 39
<u>Wyrok z dnia 14 kwietnia 2016 r., Sales Sinués (C-381/14 i C-385/14, EU:C:2016:252)</u>	s. 66
<u>Wyrok z dnia 21 kwietnia 2016 r., Radlinger i Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283)</u>	s. 74
<u>Wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r., Biuro podróży „Partner” (C-119/15, EU:C:2016:987)</u>	s. 71
<u>Wyrok z dnia 21 grudnia 2016 r. (wielka izba), Gutiérrez Naranjo (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980)</u>	s. 61
<u>Wyrok z dnia 26 stycznia 2017 r., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60)</u>	s. 40
<u>Wyrok z dnia 20 września 2017 r., Andriuc i in. (C-186/16, EU:C:2017:703)</u>	s. 13, 29
<u>Wyrok z dnia 17 maja 2018 r., Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320)</u>	s. 4, 37
<u>Wyrok z dnia 31 maja 2018 r., Sziber (C-483/16, EU:C:2018:367)</u>	s. 3, 74
<u>Wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., Banco Santander (C-96/16 i C-94/17, EU:C:2018:643)</u>	s. 19, 58
<u>Wyrok z dnia 13 września 2018 r., Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711)</u>	s. 76
<u>Wyrok z dnia 20 września 2018 r., OTP Bank i OTP Faktoring (C-51/17, EU:C:2018:750)</u>	s. 8, 22, 30
<u>Wyrok z dnia 21 marca 2019 r., Pouvin i Dijoux (C-590/17, EU:C:2019:232)</u>	s. 5
<u>Wyrok z dnia 26 marca 2019 r. (wielka izba), Abanca Corporación Bancaria (C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250)</u>	s. 58
<u>Wyrok z dnia 3 października 2019 r., Kiss i CIB Bank (C-621/17, EU:C:2019:820)</u>	s. 31

<u>Wyrok z dnia 3 października 2019 r., Dziubak (C-260/18, EU:C:2019:819)</u>	s. 51
<u>Wyrok z dnia 7 listopada 2019 r., Kanyebe i inni (od C-349/18 do C-351/18, EU:C:2019:936)</u>	s. 53, 60
<u>Wyrok z dnia 3 marca 2020 r. (wielka izba), Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138)</u>	s. 9, 54
<u>Wyrok z dnia 11 marca 2020 r., Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188)</u>	s. 37
<u>Wyrok z dnia 2 kwietnia 2020 r., Condominio di Milano, via Meda (C-329/19, EU:C:2020:263)</u>	s. 6
<u>Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Ibercaja Banco (C-452/18, EU:C:2020:536)</u>	s. 20, 23, 32, 61
<u>Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Société Générale (C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537)</u>	s. 72
<u>Wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Banca Transilvania (C-81/19, EU:C:2020:532)</u>	s. 10
<u>Wyrok z dnia 3 września 2020 r., Profi Credit Polska i in. (C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631)</u>	s. 14, 17
<u>Wyrok z dnia 17 maja 2022 r. (wielka izba), Ibercaja Banco (C-600/19, EU:C:2022:394)</u>	s. 41
<u>Wyrok z dnia 17 maja 2022 r. (wielka izba), SPV Project 1503 i inni (C-693/19 i C-831/19, EU:C:2022:395)</u>	s. 42
<u>Wyrok z dnia 17 maja 2022 r. (wielka izba), Impuls Leasing România (C-725/19, EU:C:2022:396)</u>	s. 43
<u>Wyrok z dnia 17 maja 2022 r. (wielka izba), Unicaja Banco (C-869/19, EU:C:2022:397)</u>	s. 62
<u>Wyrok z dnia 12 stycznia 2023 r., D.V. (Wynagrodzenie adwokata – Zasada stawki godzinowej), (C-395/21, EU:C:2023:14)</u>	s. 15, 22, 33, 55